



INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS FEST

I ANLEDNING AF

HANS MAJESTÆT KONGENS FØDSELSDAG

den 8de April 1888.

Heri: **Værdilære. I. Hvad bestemmer en Tings Værdi?**

af

William Scharling,
Universitetets Rektor.




INDBYDELSESSKRIFT

TIL

KJØBENHAVNS UNIVERSITETS FEST

I ANLEDNING AF

HANS MAJESTÆT KONGENS FØDSELSDAG

den 8de April 1888.

Heri: Værdilære. I. Hvad bestemmer en Tings Værdi?

af

William Scharling,
Universitetets Rektor.

KJØBENHAVN.
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1888.

Værdilære.

I.

Hvad bestemmer en Tings Værdi?

af

William Scharling,
Universitetets Rektor.

I.

Indledende Bemærkninger.

Endskjøndt Værdilæren med de dertil sig sluttende Udviklinger, altsaa den systematiske Fremstilling af Omsætningsforholdene, maa betragtes som den egentlige Kjærne i de nationaløkonomiske Systemværker og dette endog i den Grad, at adskillige Nationaløkonomer have villet begrændse den økonomiske Videnskab til kun at være „Værdilære“ (Mac Culloch) eller „Byttelære“ (Whateley) og defineret den i Overensstemmelse hermed[1]), ja, endog villet give Videnskaben Navn herefter (Katallaktik, af καταλλαγή, Ombytning), er man dog ikke naaet til en aldeles fast økonomisk Sprogbrug i Henseende til selve Ordet Værdi og end mindre til en almindelig Overensstemmelse i Angivelsen af, *hvad det er, der bestemmer Omsætningsgjenstandenes Værdi.* Og dog er særlig dette sidste Spørgsmaal af indgribende Be-

---

[1]) Macleod opstiller endog som en særlig økonomisk Skole, — hvortil han foruden sig selv fornemmelig henregner Condillac, Whateley, Bastiat og Perry —, de Økonomer, der definere Videnskaben som „Læren om Ombytningen eller om Værdi“ (science of Exchanges or of Value, — la science des services échangés), og definerer selv Økonomien som „the Science, which treats of the Laws, which govern the Relations of Exchangeable Quantities“ (Principles of Economic Philosophy, 2nd ed., 1872, I., S. 103—26).

tydning for den rette Opfattelse af mange og vigtige økonomiske Forhold og er navnlig Forudsætningen for, at man kan naa til en rigtig Forstaaelse og Fremstilling af de Forhold, der bestemme baade Arbejdsløn og Kapitalrente, ligesom en fast og sikker Begrebsbestemmelse overhovedet er Betingelsen for, at den enkelte Forfatter undgaar Tvetydigheder og Uklarhed i sin Fremstilling, saa vel som for, at de forskjellige Forfattere kunne undgaa gjensidige Misforstaaelser og de ufrugtbare litterære Stridigheder, som have deres væsentlige Grund deri, at de videnskabelige Modstandere tage det samme Ord i forskjellig Betydning og hver for sig tro, at Modparten har den samme Forstaaelse deraf som han selv[1]).

---

[1]) Idet Forf. henviser til sit tidligere Forsøg paa at fastslaa en bestemt Forstaaelse af et andet af Økonomiens Grundbegreber, Begrebet Kapital (i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 15de Bind, Aargang 1880, S. 1—46), og paa at paapege Betydningen heraf, maa det være tilstrækkeligt her at minde om, at „allerede Rossi har fremhævet den uheldige Stilling, som Økonomien havde faaet ved at maatte akceptere en hel, i det almindelige daglige Sprog optagen, økonomisk Nomenklatur, hvis Udtryk gik ind i Videnskaben med al den Flertydighed, den Ubestemthed i Opfattelsen og den Mangel paa Begrændsning, som karakteriserer den daglige Talen og dér ikke volder noget Bryderi, fordi Enhver nærmere forklarer sin Mening ved ethvert særligt Fænomen, men som medfører stort Besvær ved den videnskabelige Udvikling og Fremstilling af en Theori. Overfor flere af de allervigtigste og hyppigst forekommende Begreber, saasom Kapital, Arbejdsløn, Værdi m. fl. stilles man derfor i den Nødvendighed at maatte give dem en mere begrændset Betydning, end den altfor vide og slappe dagligdags Brug tillægger dem, og præcisere dem saaledes, at de virkelig betegne det, som Økonomerne have for Øje ved at betjene sig af disse Udtryk. Men dette medfører atter med Nødvendighed, at man maa agte vel paa, at Ordet aldrig bruges i den almindeligere, slappere Betydning; og dog er man stedse udsat for, at Læseren opfatter Ordet i denne mere gjængse Betydning. . . . . . . Dersom der nu endda fandtes en almindelig *videnskabelig* Sprogbrug, saa at man kunde nøjes med at henvise til denne og i alt Fald forudsætte, at økonomisk dannede Læsere vilde kjende og forstaa denne, vilde Forholdet lettes endel; men det forværres tvært imod netop derved, at oftest næsten hver enkelt Forfatter mener at

Idet vi nu her stille os til Opgave at belyse de forskjellige Besvarelser, som efterhaanden ere blevne givne af det Spørgsmaal: *Hvad bestemmer en Tings Værdi?* nødsages vi derfor til at forudskikke nogle Bemærkninger om selve Begrebet Værdi og dets Forhold til forskjellige andre nærbeslægtede Begreber. Der vil dog næppe være Grund til at gaa nærmere ind paa de mange og tildels meget udførlige og omfattende Undersøgelser, som Begrebet Værdi har været Gjenstand for især i den tydske Litteratur, hvor der navnlig er gjort Forsøg paa at sondre imellem en hel Række af særlige Værdibegreber[1]) og opstille forskjelligartede Inddelinger af Værdien med tilhørende Specialdefinitioner. Thi bortset fra det stærkt formalistiske Præg, som de fleste af disse Undersøgelser have, og det ofte temmelig ringe Resultat, der vindes ved dem[2]), særlig fordi de færreste

---

turde og burde gaa ud fra sin særlige Opfattelse, som selvfølgelig ikke kan være præsent for den større Mængde af Læserne. Kunde det derfor lykkes at fastslaa en bestemt videnskabelig Betydning af de vigtigste Grundbegreber, hvorfra enhver Forfatter uden videre turde gaa ud, vilde dette bidrage til at fjærne en stor Mængde ukorrekte Opfattelser eller ligefremme Misforstaaelser og dermed fjærne endel ikke blot overflødig, men i sig selv endog skadelig Debat.“ (Jfr. nedenfor Ad. Wagners Udtalelse).

[1]) I det af Fr. I. Neumann udarbejdede Afsnit „Grundbegriffe der Volkswirthschaftslehre“ i den af Dr. G. Schönberg udgivne „Handbuch der Pol. Oekonomie“ (1ste Udg, I., S. 105—60), anfører Forf., at man kan, „wie es auch oft geschehen ist, eine Fülle der verschiedensten Wertharten neben einander aufführen; z B. Kauf-, Tausch-, Ertrags-, Mieths-, Pacht-, Beleihungs-, Nähr-, Heiz-, Dung-Werth u. s. w.“, men tilføjer: „Indessen wird mit solchen Aufzählungen wenig erreicht“.

[2]) Jfr. Ad. Wagner: „Die Literatur der Werthlehre ist eine der weitschichtigsten, die Behandlung nicht immer besonders fruchtbar, oft Einfaches unnütz durch abstruse Untersuchungen complicirend, ein Vorwurf, welcher namentlich manchen deutschen Untersuchungen nicht zu ersparen sein möchte . . . In der Literatur sind beide Materien, Werth und Preis, vielfach im unmittelbaren Zusammenhang behandelt. Schwierigkeiten für beide Lehren macht die *unsichere Terminologie,* sowohl des allgemeinen Sprachgebrauchs als die wissen-

Forfattere selv konseqvent fastholde og gjennemføre den Begrebsbestemmelse, som de have anvendt saa megen Flid og Omhu paa at fastslaa[1], vil allerede den Omstændighed, at Spørgsmaalet om dels den almindelige, dels den videnskabelige Sprogbrug spiller en stor Rolle i slige Undersøgelser, og at dansk og tydsk Sprogbrug næppe helt falde sammen, bevirke, at en dybere Indgaaen i den herhenhørende fremmede Litteratur næppe lønner Umagen[2]. Vi indskrænke os derfor her til ganske kort — paa Grundlag

---

schaftliche, dann der Umstand, dass die Ausdrücke der einen modernen Sprache in bestimmten terminis technicis der anderen wieder gegeben werden sollen, wobei dann vollends Undeutlichkeiten nicht vermieden werden.“ (Rau, Lehrbuch der pol. Oekonomie, bearb. von Dr. Ad Wagner, 1876, I., S. 37).

[1]) I en tidligere Afhandling i Zeitschrift für d. g. Staatswissenschaften, 28. Bd. (1872), „Beiträge zur Revision der Grundbegriffe der Volkswirthschaftslehre“ paaviser F. I. Neumann en Række af Exempler paa, at netop overfor de mange Definitioner af Begrebet Værdi „de ensidige Definitioner tilsidst ere blevne de Definerende selv saa ubeqvemme ved deres videre Udviklinger og have paalagt dem saa svært tyngende Lænker, at de bevidst eller ubevidst have — kastet dem over Bord“ (S. 269—70). Senere bemærker han ligeledes om den af Nogle opstillede Sondring imellem subjektiv og objektiv abstrakt og konkret Værdi: „Sie ist im Grunde selbst von Denjenigen, die sie aufgestellt haben, nicht einmal festgehalten“ (S. 290).

[2]) Dem, der interessere sig for slige Undersøgelser, henvise vi — foruden til de forskjellige Systemværker og særlig det foran nævnte Afsnit af Schönbergs „Handbuch der Pol. Oekonomie“ — fornemmelig til følgende Monographier over Begrebet Værdi: Knies: Die nationalökonomische Lehre vom Werth, 1855 (Zeitschr. f. d. gem. Staatswissenschaft, 11. Bd.); O. Michaelis: Das Kapitel vom Werthe, 1863 (Vierteljahrsschr. f. Volkswirthschaft, I.); Lindwurm: Die Theorie des Werthes, 1865 (Jahrb. f. Nationalökonomie u. Statistik, IV.); Roesler: Zur Theorie des Werthes, 1868 (ibidem XI.); Fr. I. Neumann: Beiträge zur Revision der Grundbegriffe der Volkswirthschaftslehre, 1872 (Zeitschr. f d. ges. Staatswissenschaft, 28. Bd.); Dr. Jul. Wolf: Die Lehre vom Werth, 1886, ibidem 42de Bd.); F. W. Gärtner: Ueber die wirthschaftliche Natur des Geldes mit besonderer Berücksichtigung der verschiedenen Werthbegriffe, 1887 (ibidem 43de Bd.); Böhm-Bawerk: Grundzüge der Theorie des wirthschaftlichen Güterwerths, 1886 (Jahrb. f. Nationalökonomie, N. F., 13. Bd.).

af den i Danmark almindelig gjældende Sprogbrug — dels saa vidt muligt at afgrændse Begrebet Værdi fra nogle nær beslægtede Begreber og derved præcisere det for dette Begreb Ejendommelige, dels derefter at paavise de to vigtigste Betydninger, hvori Ordet Værdi bruges, og disses Forhold til hinanden. Ud fra de saaledes tilvejebragte Forudsætninger vende vi os derefter til den egentlige Gjenstand for vor Undersøgelse, nemlig det for de fleste Omraader af Nationaløkonomien vigtige Spørgsmaal: Hvad bestemmer en Tings Værdi?

Ogsaa overfor dette Spørgsmaal gjælder det imidlertid, at vi ikke anse det for vor Opgave at angive og kritisk belyse alle de forskjellige, ofte kun indbyrdes lidet varierende Besvarelser, som Spørgsmaalet i Tidens Løb har faaet. Vi indskrænke os til en Betragtning af dem, der enten paa Grund af Forfatterens Betydning for den nationaløkonomiske Videnskab i det Hele eller paa Grund af deres egen Betydning fortjene særlig Paaagtning, navnlig for saa vidt de tjene til at markere en fremadskridende Bevægelse henimod den efter vor Formening rette Opfattelse[1]. Det er denne, som det gjælder os om at fremhæve og stille i tilstrækkelig klart Lys; kun for saa vidt en Kritik over de efter vor Formening mere eller mindre urigtige Theorier om Værdiens Aarsager kan bidrage til at sprede Klarhed over det, hvorpaa det kommer an, og bane Vej henimod den rette Løsning af det vanskelige Spørgsmaal, ville disse blive Gjenstand for Omtale i denne Afhandling, hvis Øjemed ikke er at kritisere, men saa vidt muligt at naa til et positivt Resultat.

---

[1]) Om de talrige Afhandlinger og Diskussioner, som siden J. B. Say's Traité etc. (1803) ere fremkomne, siger J. Garnier: „la plupart des auteurs, loin de doter la science d'une théorie nouvelle, selon leur prétention, ont plutôt obscurci qu'éclairci la question". Det er ikke vor Agt at forøge Antallet af disse Theorier med en ny, men kun at fremhæve de alt vundne Fremskridt og paa dette Grundlag mulig komme et lille Skridt videre frem.

II.

Begrebsbestemmelser:

Brugbarhed. — Nyttighed. — Brugsværdi. — Bytteværdi. — Værdi. — Pris.



Blandt de forskjellige Inddelinger af Værdi fortjener Adskillelsen imellem *Brugsværdi* og *Bytteværdi* særlig Paaagtning. Allerede Aristoteles har paapeget Forskjellen imellem disse to Begreber, og Physiokraterne berøre Forskjellen imellem valeur usuelle og valeur venale. Ad. Smith fremhæver, at Ordet Værdi (value) „har to Betydninger og stundom betegner den Nytte, som en vis Ting kan yde, stundom den Evne til at kjøbe andre Ting, som Benyttelsen af en saadan Ting giver; den ene kan kaldes Brugsværdi (value in use), den anden Bytteværdi“ (value in exchange, hvilket Udtryk J. St. Mill senere har ændret til exchange value). Denne Adskillelse, som iøvrigt ikke spiller nogen Rolle hos eller benyttes videre af Ad. Smith, er senere bleven fastholdt af de fleste økonomiske Forfattere og stemmer for saa vidt utvivlsomt med Sprogbrugen, som Ordet Værdi efter denne ikke er indskrænket til udelukkende at betyde Kjøbeevne. Ligesom imidlertid forskjellige Forff., navnlig blandt de engelske, kun skjænke

Begrebet Brugsværdi liden Opmærksomhed, og nogle Forff. endog helt have forkastet Brugen af dette Ord, idet det efter deres Mening er overflødigt og kun betegner det Samme som Nytte eller Nyttighed, for ikke at tale om Brugbarhed, saaledes har i nyere Tid Fr. I. Neumann bekjæmpet denne Adskillelse som ikke tilstrækkelig logisk og udtømmende, idet der ikke menes at være den fornødne Modsætning imellem Begreberne Brugsværdi og Bytteværdi, eftersom Muligheden for at bortbytte Tingen jo er indbefattet i den Brug, Besidderen kan tænkes at ville gjøre af den, hvorfor Neumann opstiller Sondringen imellem subjektiv og objektiv Værdi som mere korrekt. Endskjøndt det maa erkjendes, at denne sidste Adskillelse som Inddeling betragtet er mere logisk korrekt, har den dog næppe den systematiske Betydning, som Neumann vil hævde for den, og egner sig i hvert Tilfælde ikke for den daglige Sprogbrug. I denne er Begrebet Brugsværdi vistnok for rodfæstet til at kunne skydes helt til Side, og det tør heller ikke paa nogen Maade paastaaes, at Ordet skulde være enstydigt med Nytte eller Brugbarhed; tvært imod skal det ret strax blive paavist, at der er en bestemt Nuance tilstede i Brugen af disse Ord. Efter vor Formening har Ordet Brugsværdi ikke blot tilstrækkelig Hjemmel i Sproget til at bibeholdes, men det tør endog paastaaes, at en rigtig Opfattelse og Bestemmelse af dette Begreb vil lede til og lette en bedre Forstaaelse af Begrebet Bytteværdi, ja vel endog føre til en rigtig Besvarelse af det Spørgsmaal, der er Hovedgjenstand for denne Undersøgelse: hvad bestemmer en Tings Bytteværdi? Vi skulle derfor først søge at fastsætte den rette økonomiske Betydning af Begrebet Brugsværdi[1]).

---

[1]) Det tør vel endog paastaaes, at netop den Omstændighed, at man temmelig almindelig har fulgt Ad. Smith ikke blot i at opstille en Sondring imellem Brugsværdi og Bytteværdi, men ogsaa i enten helt

Da Ordet Værdi peger paa en Vurdering, en Værdsætten af de Egenskaber, en vis Gjenstand er i Besiddelse af, forekommer det i en Række forskjellige Sammensætninger, hvorved der peges paa de forskjellige Retninger, hvori Vurderingen gaar, de forskjellige Hensyn, der tages ved samme, saasom Kapitalværdi, Produktionsværdi, Næringsværdi, Brændselsværdi o. fl. At opfatte disse Ord som Inddelinger af Værdien, der altsaa skulde supplere hinanden for tilsammentagne at give det hele Begreb, vilde være urigtigt. Paa samme Maade bør Ordene Brugsværdi og Bytteværdi ikke opfattes som en Inddeling af Værdien, men derimod som to Afarter eller Underarter af Værdien, der hver for sig pege paa et særligt Hensyn, man tager ved

---

at gaa hen over Brugsværdien uden at beskjæftige sig med samme eller dog i ikke at tillægge dette Begreb nogen virkelig Betydning for Fastsættelsen af Bytteværdien, har bidraget ikke lidet til at lade Værdilæren forblive „eine unerschöpfliche Quelle dialektischer Polemik“ (Roesler: Zur Theorie des Werthes, i Jahrb. d. Nationalökonomie, XI., S. 279). Naar imidlertid Roesler l. c. helt vil have Begrebet Brugsværdi ihjelslaaet, hænger dette netop sammen med, at han opfatter Ordet som enstydigt med Brugbarhed (technische Brauchbarkeit) og derfor med Føje gjør gjældende, at denne forbliver uforandret, medens Tingens Værdi uafladelig forandrer sig. Men Sagen er den, at Brugsværdi netop er noget andet end Brugbarhed, hvorom nærmere nedenfor.

Naar iøvrigt Roesler i den citerede Afhandling opstiller dette „Axiom, dass die Wirthschaftsordnung eines Volks in seiner Rechtsordnung enthalten ist und folglich alle wirthschaftlichen Grundfragen . . . bereits durch Grundsätze des positiven Rechts entschieden sein müssen“, og i Overensstemmelse hermed tillægger Juristernes Opfattelse af Begrebet Værdi afgjørende Betydning og endog betragter deres Definitioner som normgivende, maa det gjøres gjældende, at paa dette Omraade er det ikke Økonomien, der skal laane sine Begrebsbestemmelser fra Retsvidenskaben, men omvendt denne, der maa hente Værdibegrebet fra Økonomiens Undersøgelser. Thi Værdiens Begreb er kommen til Existents sammen med de første Ombytninger af Brugsgjenstande og Tjenester og rækker saaledes tilbage til en Tid, da der endnu knap bestod et egentligt retsordnet Samfund.

Vurderingen af Tingens Egenskaber. I første Øjeblik kunde dog Ordet *Brugsværdi* synes at maatte forstaaes som en Vurdering af en Gjenstands Brugbarhed, i hvilket Tilfælde det ganske vist omtrent vilde blive enstydigt med sidstnævnte Ord. Ligesom der imidlertid fra et mere videnskabeligt Synspunkt er Grund til at fastholde en Forskjel imellem disse to Ord, saaledes har en saadan Forskjel sikkert ogsaa Hjemmel i almindelig Sprogbrug. Begge Ord pege paa et vist Forhold imellem Personer og de omspurgte Ting og dermed altsaa særlig paa et Skjøn over Tingens Evne til at tilfredsstille en vis menneskelig Trang eller Fornødenhed. Men dette Skjøn gaar dog i en noget forskjellig Retning og slutter sig til forskjellige Momenter, eftersom der tillægges Tingen blot i al Almindelighed Brugbarhed, eller der tillægges den en vis Brugs*værdi*. Imellem begge disse Begreber indtager derhos Nyttigheden sin særlige Plads som en egen Nuance af Skjønnet.

Brugbarhed er det videste af de her nævnte Begreber, for saa vidt som det blot tilkjendegiver, at Tingen kan tilfredsstille en menneskelig Trang eller Fornødenhed af hvilkensomhelst Art, og Brugbarhed er da ogsaa den første almindelige Forudsætning for, at en Ting kan kaldes nyttig, eller at der kan tillægges den Brugsværdi. Da Brugbarheden altsaa angiver et Forhold imellem Ting og Personer, er den, uagtet den betegner visse objektive Egenskaber ved Tingen, ingenlunde konstant. Den kan forandre sig dels med Menneskenes Erkjendelse af de Tingen iboende Egenskaber og dens Evne til at bruges i visse Øjemed, dels med selve den Trang, som den skal tilfredsstille. En Ting bliver saaledes mere brugbar, jo større Anvendelse der kan gives den i forskjellige, hidtil tildels uanede, Retninger; Jernet har t. Ex. faaet større Brugbarhed, efter at man har fundet paa at bruge det som Bygningsmateriale baade for Skibe og Huse. Kautschuk, der i Aarhundredets Begyndelse kun benyttedes til Viskelæder, har senere opnaaet en

langt større Brugbarhed, navnlig efter at man omtr. 1840 opfandt at vulkanisere det, hvorefter det er bleven et i høj Grad brugbart Stof, der anvendes i de forskjelligste Retninger. Endog Gjenstande, der til en Tid betragtes som aldeles eller dog saa godt som ubrugbare, saasom Affald af forskjellig Art, kunne senere faa en ikke ringe Grad af Brugbarhed; saaledes er det efterhaanden lykkedes at finde en Række Anvendelser for et tidligere saa ubrugbart Affald som Saugspaaner, der i stort Omfang benyttes ikke blot til Indpakning, men ogsaa til Rensning af Metaldele, ved Isbeholdere og ved Forsendelse af Is, til Rensning af Gas, til Destillation af Træspiritus, Træsyre og Træolier, til Tilvirkning af Papir m. m. Paa den anden Side kan en Gjenstand blive mindre brugbar, naar den Trang, den hidtil har tilfredsstillet, forandrer sig eller endog helt bortfalder. De i Tøjhuset opbevarede Rustninger ere nu temmelig ubrugbare; det samme gjælder om en stor Mængde Modesager, saasnart Moden forandrer sig.

Medens en Gjenstand karakteriseres som brugbar, saasnart den blot egner sig til at bruges paa en eller anden Maade, hvorved den tilfredsstiller en vis menneskelig Trang, knytter der sig til Betegnelsen: *nyttig* en Dom over det mere eller mindre Berettigede i den paagjældende Trang. Mange Gjenstande, der bruges i stort Omfang og saaledes afgjort ere i Besiddelse af en ikke ringe Brugbarhed, stemples dog som unyttige, saaledes Smykker, Blomster, Modepynt, Lækkerier m. m. Da Brugbarhed er en nødvendig Forudsætning for, at en Ting kan betegnes som nyttig, er det klart, af en Tings Nytte forandrer sig med dens Brugbarhed, og at Ting, der i og for sig anses for nyttige. i Almindelighed blive i samme Grad mere nyttige, som deres Brugbarhed forøges; dog kan den nye Anvendelse, man finder for et vist Stof, være af en saadan Art, at den vel forhøjer dettes Brugbarhed, men ikke dets Nytte. Paa den anden Side vil en Ting kunne tabe i Nytte, uagtet

dens Brugbarhed forbliver uforandret, navnlig derved, at man finder en anden Gjenstand, som i højere Grad besidder Evne til at tilfredsstille den samme Trang; saaledes har Opdagelsen af Petroleum ikke berøvet Rapsolien noget af dens tidligere Brugbarhed, men den gjør ubestridelig ikke længer den samme Nytte som før. Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at Sprogbrugen hjemler en bestemt Nuanceforskjel imellem Begreberne Brugbarhed og Nytte, og der er for den systematiske, videnskabelige Fremstilling al Grund til at fastholde denne Forskjel, vel endog med noget større Bestemthed og Skarphed, end det oftere sker i daglig Tale.

Heri ligger da allerede, at Begrebet *Brugsværdi* ikke kan gjøres enstydigt med *baade* Brugbarhed *og* Nytte, og der kan da ikke være Tvivl om, at Brugsværdien i hvert Fald staar nærmere ved Ordet Brugbarhed end ved Ordet Nytte; thi den Dom, der indeholdes i Betegnelsen nyttig, er overvejende af moralsk Natur, medens den Vurdering, der ligger til Grund for Brugsværdien, væsentlig er af økonomisk Art og fortrinsvis spørger blot om Tingens Evne til at tilfredsstille menneskelige Fornødenheder uden Hensyn til disses større eller mindre moralske Berettigelse. Ting, der almindelig stemples som lidet nyttige, kunne derfor have en endog meget høj Brugsværdi. Saaledes maa Diamanten, bortset fra dens Evne til at skjære Glas, nærmest karakteriseres som en unyttig Ting, medens der almindelig tillægges den en endog meget høj Brugsværdi, fordi den i en ualmindelig Grad fyldestgjør Trangen til at smykke sig og særlig til at udmærke sig fremfor Andre ved sin Pynt[1]).

---

[1]) At Ad. Smith opfatter det af ham opstillede Begreb Brugsværdi væsentlig som enstydigt med Nytte fremgaar af den Bemærkning, hvormed han ledsager Sondringen mellem Brugs- og Bytteværdi: „De Ting, som have størst Brugsværdi, have hyppigt ringe eller ingen Bytteværdi, og omvendt have de, som have størst Bytteværdi.

At paa den anden Side Brugsværdien, d. v. s. det Værd, man almindelig tillægger en Ting formedelst den Brug, man kan gjøre af den, ingenlunde falder sammen med Brugbarheden, vil tilstrækkelig fremgaa allerede deraf, at i de nys berørte Tilfælde, hvor en Gjenstand uden at tabe i Brugbarhed dog taber i Nytte, fordi andre Ting vise sig endnu mere brugbare, forringes tillige dens Brugsværdi. Thi denne hænger efter den Ordet nys tillagte Forklaring nøje sammen med den Brug, man har for Tingen. Omvendt kan derfor ogsaa en Tings Brugsværdi stige, uagtet dens Brugbarhed forbliver uforandret, fordi andre Gjenstande, som hidtil have kunnet benyttes jævnsides med hin, blive vanskeligere at overkomme. Saaledes steg under Bomuldskrisen i 60'erne Hørgarn ubestrideligt i Brugsværdi, uagtet dets Brugbarhed var uforandret den samme.

Hermed er der peget paa ét af de Momenter — og, som det ret strax skal paavises, det Hovedmoment, — hvortil der tages og maa tages Hensyn ved den Vurdering, der ligger til Grund for Ansættelsen af en Tings Brugsværdi, nemlig den større eller mindre Vanskelighed ved at komme i Besiddelse af samme. Men Forskjellen imellem Brugbarhed og Brugsværdi vil yderligere blive klar, naar det i Overensstemmelse hermed fastholdes, at Brugbarheden mere objektivt angiver Tingenes almindelige Evne til efter deres Beskaffenhed og Egenskaber at tilfredsstille en eller anden menneskelig Fornødenhed, hvorimod en Ting kun kan have Brugsværdi, saafremt den i dette Øjemed er bleven under-

---

hyppigt liden eller ingen Brugsværdi. Intet er mere nyttigt (useful) end Vand, men det vil næppe kjøbe nogen Ting; næppe nogen Ting kan faaes i Bytte for det. Derimod har en Diamant næppe nogen Brugsværdi; men en meget stor Mængde af andre Ting kan hyppigt faaes i Bytte for den.“ Fra et økonomisk Standpunkt kan denne Opfattelse af Brugsværdien paa ingen Maade billiges — aldeles bortset fra, at Begrebet da ganske vist bliver helt overflødigt.

given menneskelig Raadighed, og dette overhovedet er en Betingelse for, at den kan bruges. Dette Sidste gjør sig ogsaa gjældende ved Adskillelsen imellem Brugsværdi og Nytte. Blæst og Regn gjøre hver paa sin Maade overmaade stor Nytte overfor al Vegetation, Sneen, der dækker den fremspirende Plantevæxt mod Frostens beskadigende Indflydelse og forebygger Tørke om Sommeren, ligesaa — men Ingen vil efter vor Sprogbrug kunne tillægge Blæst og Regn og Sne saa lidt som Sol og frisk Luft egentlig Brugs*værdi*. Og lige saa lidt tillægge vi Kullet i endnu uaabnede Kulminer eller Jernet i Bjergværker, der ikke ere i Drift, Brugsværdi, hvor meget vi end erkjende, at Jern og Kul i og for sig ere brugbare Gjenstande og i al Almindelighed maa karakteriseres som saadanne.

Vende vi os herefter til den positive Betragtning af Begrebet Brugsværdi, tør det — som alt foran angivet — siges, at Ordet i og for sig som Underart af det mere omfattende Ord: *Værdi* først og fremmest tilkjendegiver, at man tillægger en Ting et vist *Værd* med særligt Hensyn til dens Brug, og at man derfor sætter Pris paa at besidde den paa Grund af dens Evne til at tilfredsstille en vis Trang. Ved den Vurdering, der ligger til Grund for Ansættelsen af en Tings Brugsværdi, tages der da særligt Hensyn til to Momenter: paa den ene Side Beskaffenheden af den *Trang*, der kan tilfredsstilles ved Tingens Brug, eller m. a. O. *den Brug*, *man har for samme*, paa den anden Side den større eller mindre *Vanskelighed*, som man har ved at faa denne Trang tilfredsstillet. Jo større denne er, desto mere Pris sætter man paa at have Tingen. Disse to Momenter gaa nu imidlertid ingenlunde altid i samme Retning, og det vil da i Almindelighed vise sig, at det sidstnævnte Moment øver den overvejende Indflydelse paa Ansættelsen af en Tings Brugsværdi, og at dette fører til, at der i mange Tilfælde bliver en stor Forskjel imellem en Tings Brugbarhed og dens Brugsværdi — og at, som foran

fremhævet, denne kan forandre sig stærkt, medens hin forbliver uforandret. Naar man saaledes tillægger Guld en langt større Brugsværdi end Sølv og atter Sølv én mange Gange større Brugsværdi end Jern, er det ikke, fordi Guld og Sølv ere i samme Grad mere brugbare end Jern, men fordi det er langt vanskeligere at komme i Besiddelse af et Pund Guld eller Sølv end af et Pund Jern[1]). Dersom Trangens Beskaffenhed havde den afgjørende Indflydelse paa Tingenes Brugsværdi, saa maatte de Gjenstande, der fyldestgjøre de mest paatrængende Fornødenheder og tilfredsstille en Trang, der absolut og nødvendigt maa tilfredsstilles, ubetinget have den største Brugsværdi. Men dette er langtfra Tilfældet. Hvorvidt man tillægger en Ting større eller mindre Brugsværdi, viser sig i den større eller mindre Villighed til at skille sig ved én Ting fremfor en anden. Men dette bestemmes under normale Forhold, da Samfundet i sin Almindelighed taget finder tilstrækkelige Midler til paa den ene eller anden Maade at fyldestgjøre de almindeligste og mest paatrængende Fornødenheder, de egentlige Livsfornødenheder, langt mindre ved Hensynet til den Trang, som tilfredsstilles ved Brugen af den paagjældende Ting, end ved Hensynet til den Vanskelighed, man har ved at faa den ene eller den anden Trang fyldestgjort. Var dette ikke Tilfældet, maatte Vand og Brød have en Brugsværdi, som intet Andet kunde komme nær, — og

[1]) Roscher gjør (System der Volkswirthschaft, 1869, I., S. 10) gjældende, at 1 Pd. Jern strækker saa langt mindre til overfor det almindelige Jernbehov end 1 Pd. Guld overfor det almindelige Guldbehov, at dette omtr. svarer til det bestaaende Værdiforhold af circa 1 : 25,000. Men herved maa dog erindres, at dette Værdiforhold slet ikke vilde existere, dersom der produceredes blot 1/10 saa meget Guld som Jern. Det er saaledes dog i sidste Instants den stærke Begrændsning af Guldmængden, altsaa Vanskeligheden ved at komme i Besiddelse af 1 Pd. Guld, der skaffer det den høje Brugsværdi.

under extraordinære Forhold, t. Ex. i en belejret By, kunne de ogsaa stundom faa det. Men netop i dette Tilfælde viser det sig, at det er *Vanskeligheden* ved at komme i Besiddelse af den paagjældende Ting, der øver en væsentlig Indflydelse paa den Brugsværdi, der i det givne Øjeblik tillægges den.

Der er hidtil bleven set mere objektivt paa Brugsværdien, idet der stadig er talt i al Almindelighed om den Værdi, som *man* tillægger de forskjellige Ting. En nøjere Betragtning vil nu imidlertid føre til, at vi ikke kunne blive staaende ved denne Almindelighed, men at Ordet Brugsværdi, der efter det foran Anførte forudsætter, at vedkommende Ting er menneskelig Raadighed undergiven og altsaa som Gjenstand for Brug er i En eller Andens Besiddelse, netop i særlig Grad og fremfor — man kunde endog gjerne sige: i Modsætning til — Ordet Bytteværdi knytter sig til *Besidderen* og peger paa det Værd, som Tingen har for *ham* formedelst den Brug, han kan gjøre af samme. Men herved kommer da Ordet Brugsværdi til at knytte sig nøje til den enkelte Besidders individuelle Forhold til Tingen. Thi det vil være klart, at Enhver ved at anslaa en Tings Brugsværdi tager Hensyn til den Brug, som han *efter sine individuelle Forhold* har for Tingen. For en skibbruden Mand paa en øde Ø har Guld kun en meget ringe Brugsværdi, for et sundt Menneske har Medicin ingen Brugsværdi, og for den, der har den fulde Brug af sine Lemmer, har et Par Krykker eller et Træben ingen Brugsværdi. Ses bort fra de almindeligste Brugsgjenstande, som Ingen kan undvære, eller som dog tilfredsstille en saa almindelig Trang, at Alle ønske at være i Besiddelse af dem, ville selv de i og for sig nyttigste Ting for en stor Mængde Mennesker slet ingen eller saa godt som ingen Brugsværdi have, naar de tilfældigvis komme i deres Besiddelse, t. Ex. ved Arv. Saaledes har det meste Værktøj kun Brugsværdi for de paagjældende Haandværkere selv, og de i og for sig

for Samfundet som Helhed overordentlig værdifulde Fabriks-Maskiner have for den overvejende Mængde Mennesker aldeles ingen Brugsværdi. Men selv overfor mere almindelige Brugsgjenstande vil den Brugsværdi, som den Enkelte tillægger dem, være meget forskjellig efter hans særlige Forhold; jo bedre han er forsynet med Gjenstande af en vis Art, desto mindre Værdi tillægger han hver enkelt af dem, og desto lettere vil han have ved at give Afkald paa nogle af dem, netop fordi han har mindre eller dog mindre paatrængende Brug for disse[1]). Det er netop denne Omstæn-

---

[1]) Naar Roesler i sin ovenfor citerede Afhandling (S. 302 ff.) gjør gjældende, at „die Idee des Gebrauchswerthes einfach auf einem Denkfehler beruht", søger han at bevise dette ved en Række Exempler, af hvilke navnlig følgende skal godtgjøre det Meningsløse, ja Umulige i at opstille en særlig Brugsværdi: „Et Skibsror har den Virkning, at man ved Brugen deraf kan føre et Skib med Ladning og Mandskab sikkert i Havn; følgelig maatte Rorets Brugsværdi være lig — ganske bortset fra Mandskabet — i det Mindste med Skibets og Ladningens Værdi. Men da Skibet som Helhed dog maa være mere værd end Roret, som kun er en Del af samme, saa vilde Skibet atter være mere værd end den Værdi, det selv inclusive Ladningen havde; herved vilde atter Rorets Værdi blive større end efter den første Vurdering" osv. Det Skjæve og Urimelige i dette Raisonnement vil maaske vise sig noget klarere, naar vi overføre det paa en anden Gjenstand og spørge: hvad har mest Værdi, en Stol eller et Stoleben? Det er jo Stolebenet, som gjør det muligt for en Person at sætte sig paa Stolen uden at falde til Jorden og støde sig. Det er nemlig ikke Begrebet Brugsværdi, der er meningsløst; men det Meningsløse fremkommer derved, at man vil tillægge de forskjellige Bestanddele af en Ting, der hver for sig betinge dens Brugbarhed, en selvstændig Værdi fremfor Tingen ÷ denne uundværlige Bestanddel. Et Skib uden Ror er simpelthen ubrugbart til almindelig Skibsfart og har derfor som Skib betragtet aldeles ingen Brugbarhed. Spørgsmaalet er derfor heller ikke dette: hvad har størst Værdi, et Skib eller dets Ror? men derimod dette: hvad har størst Brugsværdi, et Ror eller et Skib uden Ror? Svaret vil i hvert enkelt Tilfælde bero paa de særlige Forhold og Muligheden af enten at tilvejebringe det Manglende eller ogsaa anvende Tingen paa anden Maade end efter dens egentlige Bestemmelse. Derfor har et Skib, der henligger i Havn uden Ror, en større Brugsværdi end et Ror;

dighed, at forskjellige Personer tillægge den samme Gjenstand ulige Brugsværdi, som gjør, at en Ombytning af to Gjenstande, der, idet de ombyttes med hinanden, maa siges at have netop samme Bytteværdi, kan være fordelagtig for *begge* Parter; thi den Værdi, som hver af dem tillægger Brugen af de to Gjenstande, er forskjellig efter deres individuelle Forhold. Hvor vigtigt det er at fastholde denne *Brugsværdiens individuelle Karakter*, vil fremgaa deraf, at det er en Miskjendelse heraf og en Underkjendelse af denne her fremhævede Forskjel imellem Brugsværdien og Bytteværdien, som har ligget til Grund for den i lange Tider herskende, endnu ikke helt udryddede, Mening, at den ene Part i en Handel kun kunde vinde en Fordel paa den Andens Bekostning. Og det er ligeledes en mangelfuld Opfattelse af Forskjellen imellem Brugsværdi og Bytteværdi, der ligger til Grund for Socialismens Angreb paa Handelsvirksomheden som et Erhverv, der lader dets Udøvere, Kjøbmændene, leve „parasitisk" paa de andre Samfundsklassers Bekostning. Karl Marx bygger saaledes sit Angreb paa Handelen[1]) derpaa, at dens Hovedvirksomhed gaar ud paa at kjøbe en vis Vare (V.) for en Sum Penge (P.) og derpaa sælge den samme Vare for en højere Sum Penge (P.1). Da V. og P. nemlig ere „Æqvivalenter", siden de ombyttes imod hinanden, formenes det dermed at være givet,

---

men ude i en oprørt Sø stiller Sagen sig endel anderledes, og kun altfor ofte har sikkert et skibbrudent Mandskab været villigt til at bortgive — ganske vist ikke selve Skibet, thi det vilde være meningsløst, men — en endog meget kostbar Ladning for et Ror og dermed tillagt dette større Brugsværdi. Det anførte Exempel godtgjør derfor heller ikke i mindste Maade Umuligheden af at benytte Brugsværdien som Udgangspunkt for Bestemmelsen af en Tings Bytteværdi; thi det er netop Umuligheden af i det givne Tilfælde at tilbytte sig et Ror, der giver dette dets abnormt høje Brugsværdi.

[1]) Jfr. Das Kapital, I., 2den Udg., S. 128 ff.

at den „Merværdi“, som Kjøbmanden ved sit Salg af Varen opnaar, idet nu V. og P.1 sættes som „Æqvivalenter“, kun kan være en Forfordeling („Uebervortheilung“) af Kjøberen. Fastholder man imidlertid, at Varen for denne sidste faar en anden og større Brugsværdi, end den havde for den første Besidder, forklarer dette ganske naturligt, at denne samme Vare i de to forskjellige Ombytninger ansættes til en forskjellig Værdi, og man vil da ogsaa kunne forstaa, at begge Parter, den første Sælger og den nye Kjøber, kunne staa sig ved den foregaaede Forandring af Besiddelsesforholdene, uagtet Forskjellen imellem de to Ansættelser af Bytteværdien tilfalder den Trediemand, der ved sin Mellemkomst letter eller endog muliggjør den nævnte Forandring.

Selv om derfor den almindelige Sprogbrug maaske ikke kan godtgjøres at hjemle en saadan begrændset Betydning af Ordet Brugsværdi, vil det vistnok være rigtigt for den videnskabelige, økonomiske Sprogbrug at fastsætte Begrebet *Brugsværdi* som *det Værd*, ***Besidderen*** *af en Ting tillægger samme under Hensyn til den Brug, han efter sine individuelle Forhold har for den*[1]). Paa et mere primitivt

---

[1]) Hermed stemmer det, at Prof. Marshall, (The Economics of Industry, London 1881) uden videre siger: „The *value in use* or utility of a thing to a person is the amount of pleasure or satisfactions which he derives from possessing it“, — hvad der vel altsaa tør betragtes som den engelske Økonomis Opfattelse af Begrebet. Og i Art. Valeur i Dictionnaire de l'Écon. pol. siger H. Passy: „Les Économistes français du dernier siècle prirent la résolution d'appeler valeur usuelle la qualité, qui rend les choses aptes à satisfaire immédiatement les besoins de ceux, qui les possédent. . . .“ Naar Rau (Lehrbuch der pol. Oekonomie, I., § 58) definerer Brugsværdien saaledes: „1) Der Grad von Tauglichkeit eines Gutes, seinem Besitzer bei der eigenen Anwendung für einen, in die Bestimmung des Gutes liegenden, nicht erst durch den Verkehr vermittelten Zweck einen Vortheil zu gewähren, ist der Gebrauchswerth“ osv., er Besiddelsesforholdet vel ligeledes betonet, men det synes dog egentlig ikke, at det er Besidderens egen subjektive Vurdering, hvorpaa det her kommer an.

Samfundsstandpunkt, hvor Arbejdsdeling kun er lidet udviklet, og en Ombytning af forskjellige Produkter imod hinanden foregaar mere sporadisk og tilfældigt, fremtræder da denne Brugsværdi som den almindeligste Vurdering af de forskjellige Gjenstande. Paa dette Stadium vil det da ogsaa være klart, at der ikke kan være Tale om at opstille en *objektiv* Brugsværdi eller at angive den Rækkefølge, hvori de forskjellige Brugsgjenstande maa sættes efter den dem tillagte Brugsværdi, da enhver saadan Ansættelse bliver Udtryk for en individuel Værdsætten efter individuelle Forhold. Men efterhaanden som Samfundsforholdene udvikles, Arbejdsdeling indtræder og dermed Ombytning af de forskjelligartede Frembringelser bliver et vigtigt og regelmæssigt Led i det økonomiske Samfundsliv, bliver Udsigten til at kunne bortbytte en Ting imod andre et ikke uvæsentligt Moment i Besiddernes Vurdering af samme, og hermed faar denne i mange Tilfælde og særlig overfor alle fungible Ting uden individuelt Særpræg en større Ensartethed. Selv i disse Tilfælde taber den dog ikke helt sit subjektive Præg.

Overfor Besidderens Vurdering af den ham tilhørende Ting staar imidlertid den Vurdering, som foretages af dem, der *ikke* besidde den, men attraa den, og kun saafremt denne Vurdering — altsaa det Værd, som disse tillægge den i Forhold til andre Ting, den Pris, de sætte paa at *komme i Besiddelse* af den — kan bringes til at falde sammen med hin, kommer en Ombytning i Stand, hvorved først Tingens virkelige *Bytteværdi* bliver klar og konstateres. Da dennes Bestemmelse saaledes delvis beror paa den Brugsværdi, Besidderen tillægger Tingen, og denne altsaa bliver en Faktor i Bytteværdiens Fastsættelse, idet den mødes med den *tænkte* Brugsværdi, som den *eventuelle* Besidder mener at ville tillægge den, gaar Vejen til en Besvarelse af Spørgsmaalet om, hvad der bestemmer en Tings Bytteværdi, naturligen over Begrebet Brugsværdi. De Momenter,

der i det Foregaaende ere blevne fremhævede som karakteriserende dette Begreb, tør derfor ikke tabes af Sigte ved den følgende Undersøgelse. En bestemt Fastholden af dem vil bidrage til at gjøre det klart, om de af de forskjellige Økonomer opstillede Værditheorier kunne anses for rigtige, og til eventuelt at aabne Blikket for Fejlene i dem. Vi præcisere derfor endnu til Slutning følgende Hovedpunkter:

Som en under Hensyn til individuelle Forhold foretagen subjektiv Vurdering af forskjellige Brugsgjenstandes ulige Evne til at tilfredsstille Besidderens Fornødenheder vexler den dem tillagte Brugsværdi ikke blot efter de forskjellige Karakterers ulige Tilbøjeligheder og ulige Adgang til at faa hver af disse fyldestgjort, men ogsaa for den enkelte Besidder efter de Forandringer, som dels hans subjektive Tilbøjeligheder, dels hans udvortes Forhold — blandt Andet den Mængde, han besidder deraf — fra Tid til anden undergaa. *Brugsværdi er saaledes en bevægelig, vexlende Størrelse,* — og da den er en Faktor i Bytteværdien, ligger allerede heri, at det Samme maa gjælde om Bytteværdien, og at denne følgelig ikke kan være bestemt ved Noget, der er en objektivt given, afsluttet og uforanderlig Størrelse.

Da endvidere Brugsværdien er det Værd, som Besidderen tillægger de forskjellige Ting i Forhold til, som deres Besiddelse forskaffer ham en vis Nydelse eller dog giver ham Adgang til, hvad Øjeblik han vil, at faa denne Nydelse, vil den større eller mindre Trang, som han føler til den, være det Moment, som i første Instants og umiddelbart bestemmer hans Vurdering af den Rækkefølge, hvori han stiller dem efter den større eller mindre Pris, han sætter paa dem. Bliver der nu imidlertid Tale om at skille sig ved nogen af dem, vil hans Tilbøjelighed eller Utilbøjelighed hertil, der jo, som nys fremhævet, er en af Faktorerne i Fastsættelsen af Tingenes indbyrdes Bytteværdi, blive i samme Grad henholdsvis mindre eller større, som det derved bliver vanskeligere for ham at faa den paagjældende

Trang tilfredsstillet, og det bliver da i sidste Instants dette Moment, som bliver det mest afgjørende ved hans Ansættelse af Tingenes Brugsværdi. *Han tillægger dem med andre Ord Brugsværdi i samme Grad, som deres Besiddelse forskaaner ham for den Anstrængelse, som han, hvis han ikke besad den ene eller den anden Ting, vilde og maatte anvende paa at faa den paagjældende Trang tilfredsstillet*[1]).

I et Samfund, hvor de almindeligste Forbrugsartikler ere Gjenstand for en regelmæssig Produktion og af en stor Mængde Producenter udbydes til Salg, saa at Enhver kan forskaffe sig dem gjennem Ombytning, vil Vanskeligheden ved at faa den Nydelse, som deres Brug eller Forbrug forskaffer, stille sig temmelig ens for de Fleste, og herfra hidrører det, at der under normale Forhold tillægges slige fungible Markedsgjenstande en temmelig ensartet Brugsværdi, saa at der kan blive Tale om en omtrentlig Angivelse af den Rækkefølge, som disse Gjenstande almindelig indtage i Henseende til den Brugsværdi, der tillægges dem. Det maa dog ikke overses, at vi her ere komne noget bort fra den egentlige Brugsværdis Omraade, idet det er Hensynet til en mellemkommende Ombytning, der gjør sin Indflydelse gjældende. Vi ere derved umærkelig komne over paa *Bytteværdiens* Omraade, og det lader sig næppe nægte, at den her berørte objektive Ansættelse af Tingenes Brugsværdi i Virkeligheden er noget illusorisk, idet den er set i Belysning af Tingenes Bytteværdi. Hertil bidrager ogsaa den Omstændighed, at dette sidste Begreb efterhaanden er bleven i den Grad fremherskende, at det er bleven gjort omtrent enstydigt med Værdi. Hvor dette Ord bruges uden nærmere Tilføjelse eller Forklaring, tænkes derved

---

[1]) Hermed stemmer ganske den af O. Michaelis i „Das Kapitel vom Werthe“ (Vierteljahrschrift für Volkswirthschaft, I., S. 12) opstillede Begrebsbestemmelse: „Werth einer Nutzbarkeit ist die durch den Besitz derselben dem Besitzer ersparte Anstrengung“.

som oftest udelukkende paa Bytteværdi[1]), og dette vil ogsaa være Tilfældet i det følgende Afsnit af denne Undersøgelse.

Værdi i Betydning af *Bytteværdi* bruges almindelig paa tre forskjellige Maader: 1) Ordet betegner i al Almindelighed, *at* en Gjenstand har Evnen til at ombyttes imod andre Ting, *Kjøbeevne*; 2) det betegner — og dette er den hyppigste og rigtigste Benyttelse af Ordet — *i hvilken Grad* en Gjenstand besidder denne Evne i Sammenligning med andre Gjenstande, med andre Ord: det *Forhold*, hvori de ombyttes mod hinanden; 3) det bruges endelig — dog navnlig i Flertallet – om *selve de Gjenstande*, der have Kjøbeevne: „store Værdier ere gaaede til Grunde ved denne Ildebrand“ o. Lign.

Det er særlig den anden af de nævnte tre Betydninger, der her beskjæftiger os: *Værdi er det Forhold, hvori Gjenstandene ombyttes mod hinanden;* det, som er Gjenstand for vor Undersøgelse, er da dette: hvad bestemmer dette Forhold? Naar saa mange af de ældre Økonomer levere saa ringe Bidrag til Besvarelse heraf, og deres Udtalelser om, hvad der ligger til Grund for og bestemmer Værdien, ere mere eller mindre ufyldestgjørende og tildels misvisende, maa en Hovedgrund hertil søges deri, at de ere blevne staaende ved den første Betydning af Ordet og alene have spurgt: hvad er det, der overhovedet giver en Ting Værdi eller Kjøbeevne? Men selv dette Spørgsmaal kan i Virkeligheden ikke fuldt og rigtigt besvares, saa længe man ikke har gjort sig det klart, hvad det er, der bevirker, at Tingen har den specielle Evne til at kjøbe andre Ting, som udtrykkes ved det Værdiforhold, hvori den staar til dem.

En anden Omstændighed, som har medvirket til at gjøre mange Besvarelser utilstrækkelige, er den, at man har

---

[1]) Alfr. Marshall siger endog (l. c. Pag. 68): „Value standing alone always means value in exchange and never value in use“.

taget Værdiernes Omraade — altsaa Ordets tredie Betydning — altfor snævert. Det maa fastholdes, at Alt, hvad der har Evne til at kjøbe, er en *Værdigjenstand*; men Kjøbeevne har Alt, hvad der overhovedet er Gjenstand for Ombytning, og Gjenstand for Ombytning er ikke blot *de materielle Ting*, men ogsaa *de personlige Ydelser*, Tjenesterne. Dette er allerede klart og skarpt udtrykt i Romerrettens fire bekjendte Formler: do, ut des, — do, ut facias, — facio, ut des, – facio, ut facias. Det er særlig *Bastiat*, som har den Fortjeneste af Værdilæren at have draget de hidtil altfor ofte forbigaaede personlige Tjenesteydelser frem som en vigtig Art af Værdigjenstande; men han har samtidig begaaet den Fejl at fremhæve dem saa stærkt, at enhver Ombytning af materielle Ting kun betragtes som en personlig Tjeneste, Overdrageren gjør Erhververen. Det overses herved ganske, at Overdragelsen af en Ting kun forandrer det retlige Forhold, Besiddelsesraadigheden, men ikke i og for sig forandrer Samfundets Formuemasse, om end ganske vist selve Forandringen ved at bringe Tingen i dens Hænder, der netop har Brug for den, gjør Tingen mere nyttig for Samfundet. Ydelsen af en Tjeneste derimod beriger ved selve sin Fremkomst Samfundet med en ny Nydelse. En rigtig og udtømmende Paavisning af Værdiens Aarsager og af det egentlig værdibestemmende Moment maa have begge Gjenstande for Øje, og det vil netop være et afgjørende Vidnesbyrd om en Værditheoris Urigtighed, naar den kun passer paa og forklarer den ene Art af Ombytninger, ikke den anden.

Inden vi gaa over til vor Hovedundersøgelse, maa vi endnu berøre Forholdet imellem Begreberne Værdi og *Pris*. Nogen skarp Adskillelse lader sig vanskelig opstille imellem disse to Ord; dertil bruges de altfor ofte i Flæng. Man har oftest villet gjøre gjældende, at Pris er Angivelsen af en Tings Værdi i Forhold til det almindelige Omsætningsmiddel, Penge. Men paa den ene Side bruges Ordet Pris

hyppigt i videre Betydning, omtrent lig Betaling, uden Hensyn til, om Betalingen erlægges i rede Penge eller ej. Saaledes siger man om en eller anden Tjenesteydelse, at det var den Pris, Vedkommende maatte betale for en eller anden Modpræstation. Og paa den anden Side bruges også Værdi ofte om en i Penge ansat Vurdering; saaledes tales om et Lands Ud- og Indførselsværdi, og det er ligeledes Pengeværdi, der haves for Øje, naar det (ukorrekt) ofte siges, at en eller anden Begivenhed bringer alle Værdier til at stige eller synke. Man taler ogsaa i Flæng om en Tings Markedspris og dens Markedsværdi. Skal der gjøres en bestemt Adskillelse, maatte det maaske snarest blive den, at der ved *Pris* i Almindelighed tænkes paa den ved en virkelig Omsætning konstaterede Værdi, medens de andre, ikke omsatte, Gjenstande af samme Slags da angives at have denne samme *Værdi*, uagtet det tør betragtes som givet, at Prisen vilde blive langt lavere, dersom man i det givne Øjeblik vilde sælge dem alle. Naar vi derfor her spørge: hvad bestemmer en Gjenstands Værdi? kunde Spørgsmaalet maaske nok saa korrekt lyde: hvad bestemmer en Vares Pris? for saa vidt som Spørgsmaalet netop drejer sig om den Værdi, som Gjenstanden ved en virkelig Ombytning viser sig at have. Naar vi bibeholde den første Form, er Grunden nærmest den, at der i daglig Tale ved Pris snarest tænkes paa Pengeværdi, medens vi ved vor Undersøgelse i større Almindelighed pege paa det Forhold, hvori en Værdigjenstand ombyttes mod alle andre Værdigjenstande uden Hensyn til, om Penge indgaa som Mellemled i Omsætningen eller ikke.

III.

Værdisvingninger og deres Regulering igjennem Tilbud og Efterspørgsel.

Medens Ordet *Værdi*, efter hvad der er foran er bemærket, i den økonomiske Sprogbrug almindelig bruges som enstydigt med Bytteværdi og, naar ingen nærmere Betegnelse eller Forklaring tilføjes, bør forstaaes herom, tør det dog ikke tabes af Sigte, at Ordet har en mere omfattende Betydning, hvilket netop viser sig deri, at det indgaar i en Række af Sammensætninger: Brugsværdi — Bytteværdi — Kapitalværdi — Lejeværdi — Taxationsværdi m. fl.[1]). Det Fælles for alle disse Afarter af Værdi er da Forudsætningen om en til Grund liggende Vurdering af et vist Forhold imellem Menneskene og Tingene under Hensyn til disses Evne til at fyldestgjøre hines Fordringer i en eller anden bestemt Retning. Da nu imidlertid Tingenes Evne i

[1]) Opmærksomhed fortjener den af Knies (Zeitschrift f. d. ges. Staatswissenschaft, 11. Bd., S. 468 ff.) opstillede Sondring imellem „Stoffwerth", „Formwerth" og „Ortswerth" og hans Paavisning af, at de svare til Forskjellen imellem den henholdsvis af den extractive Industri, den egentlige Industri og Handelen udfoldede Virksomhed.

saa Henseende er højst ulige, gaar Vurderingen netop ud paa at fastsætte den forskjellige Grad, hvori de fyldestgjøre den paagjældende Fordring, og det derved bestemte indbyrdes Forhold imellem Tingene. Da nu særlig Bytteværdien er det Forhold, hvori de forskjellige Gjenstande ombyttes med hinanden, saa angiver, naar Værdi bruges lig med Bytteværdi, *en Tings Værdi* dens særlige Evne til at ombyttes med andre Ting, kjøbe disse Ting, altsaa dens faktiske *Kjøbeevne*, og dens Værdi siges da at være desto større, jo flere Ting eller jo mere af den samme Art af Ting, man kan tilbytte sig for den. Det er hermed givet, at en Tings Værdi kun kan udtrykkes ved at angive dens *Forhold til andre Ting*, og at enhver Forestilling om Værdi som en absolut, Tingen iboende Egenskab, uafhængig af dens Forhold til andre Ting, maa fjernes og opgives. Enhver Tanke om at søge Aarsagen til en Tings Værdi i et eller andet Moment, der knytter sig til denne Ting i og for sig, bortset fra andre Ting, kan kun føre til en urigtig Opfattelse af, hvad det er, der bestemmer Værdien.

Heraf følger da endvidere, at enhver Forandring af det Forhold, hvori to eller flere Ting ombyttes imod hinanden, berører enhver af disse Ting og eo ipso forandrer begges eller alles Værdi. Ja, det maa yderligere siges, at saasnart Værdiforholdet, Ombytningsforholdet, imellem to Ting har forandret sig, saa har dermed *enhver af dem* forandret sin Kjøbeevne, og det Samme maa da ogsaa gjælde om alle andre Ting i Relation til dem, saa at enhver enkelt af alle disse Ting i samme Øjeblik faar en anden Værdi. Naar saaledes Værdiforholdet imellem Guld og Sølv forandrer sig fra 1 : 15 (ɔ: 1 Pund Guld = 15 Pund Sølv) til 1 : 16 (ɔ: 1 Pund Guld = 16 Pund Sølv), saa vil man for enhver anden Ting faa noget mindre Guld eller noget mere Sølv end før, og dermed er dens Værdi forandret, om end iøvrigt dens Ombytningsforhold til alle andre Ting forbliver det samme som før. Enhver Ting er saaledes uafladelige Værdi-

forandringer undergiven, og enhver Theori, der ikke gjør tilstrækkelig Rede herfor og behørig forklarer Grunden dertil, er ufuldstændig og ufyldestgjørende og vil derfor ogsaa vise sig urigtig.

Indtil et vist Punkt stemme nu alle Værditheorier overens. Det er almindelig erkjendt, at Forandringer i en Tings Værdi i ethvert givet Øjeblik bero paa Forandringer i *Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel.* Jo flere Ting af samme Art der tilbydes ved en uforandret Efterspørgsel, desto ringere Værdi har hver enkelt af dem; og omvendt stiger enhvers Værdi, naar Begjæret, Efterspørgselen, tiltager, uden at deres Mængde forøges. Forøges baade Tilbud og Efterspørgsel, vil det bero paa, hvilket af disse Momenter, der tiltager stærkest, om Værdien skal stige eller falde, — og det Samme gjælder i omvendt Retning, dersom begge aftage. Men, medens disse Sætninger tilstrækkelig forklare Grunden til, *at* Tingens Værdi forandrer sig, og derhos tillige angive, *i hvilken Retning* Forandringen vil gaa, oplyse de aldeles Intet om, *hvor meget* den indtraadte Forandring i Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel vil forandre Tingens Værdi, saa lidt som de oplyse, hvad der *fra først af* bestemmer denne Værdi. Thi den Sætning, som ofte fremsættes, at en Tings Værdi i ethvert givet Øjeblik beror paa Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, er i Virkeligheden alt Andet end oplysende.

Vi sigte ikke herved særlig til den Mangel paa Korrekthed, som karakteriserer Udtrykket: Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, for saa vidt som der ved Tilbud almindelig forstaas den fra den ene Side tilbudte Mængde af en vis Vare, ved Efterspørgsel derimod Ønsket og Begjæret efter at komme i Besiddelse af denne Vare, saaledes som den yttrer sig i Tilbøjelighed til at tilbyde en anden Vare for den, — altsaa i sig selv to uensartede Begreber, imellem hvilke der ikke rettelig kan tales om noget Forhold; thi i den økonomiske Verden vil denne Løshed i Udtrykket ikke

mere volde nogen Uklarhed, efter at J. St. Mill[1]) har anholdt disse Udtryk og paavist, at der kun bliver Mening i dem, naar de forstaaes om den fra den ene Side tilbudte Mængde af en vis Vare og den fra den anden Side begjærte Mængde af *samme* Vare, samt derhos gjort opmærksom paa, at det egentlig ikke er et *Forhold* imellem disse to Størrelser, hvorom der er Tale, men derimod om en *Udligning* (equation) af dem, saa at de bringes til at svare til hinanden. Thi selv med denne Forstaaelse giver det omhandlede Udtryk ingen Forklaring over, hvad det er, der bestemmer Værdien; Spørgsmaalet bliver nu atter: hvorledes bringes da denne Udligning i Stand, og hvad bestemmer det Punkt, hvor de to fra først af ulige Størrelser blive lige?

Hvorledes Udligningen af de fra først af ulige Størrelser, den tilbudte og den efterspurgte Mængde, gaar for sig, erfares let ved Iagttagelse af, hvad der foregaar paa et Marked eller en Børs. Hverken Tilbud eller Efterspørgsel gjøres nemlig aldeles abstrakt, men begge kun under visse Forudsætninger. Tilbudet er altid knyttet til den Forudsætning, at der gives et vist Vederlag for den udbudte Ting *som Minimum*, og ligeledes er Efterspørgselen altid knyttet til Forudsætningen om et vist Vederlag *som Maximum*. Udbydes saaledes 100,000 Tdr. Hvede, er det ordentligvis ikke Meningen at ville sælge dem til enhver Pris, og viser det sig, at der til den forudsatte Pris findes Kjøbere til et større eller mindre Qvantum, henholdsvis enten 120,000 eller 80,000 Tdr., vil det i første Tilfælde blive nødvendigt for Kjøberne at overbyde hinanden for at sikkre sig den attraaede Vare, og følgelig forhøjes det forlangte Vederlag, indtil der til denne forandrede Pris kun findes Kjøbere til 100,000 Tdr., medens Sælgerne i sidste Tilfælde nødsages til

---

[1]) Principles of Pol. Economy, 5th ed., 1862, I., S. 538—42.

gjensidigt at underbyde hinanden for at blive sikkre paa at faa solgt, indtil man er kommen ned til et saa meget mindre Vederlag, at Ejerne af 20,000 Tdr. foretrække at tage deres Tilbud tilbage. Det er saaledes ganske vist Tilfældet, at det Vederlag, der faktisk bliver givet for Tingen, altsaa dennes Værdi, paavirkes af og forandrer sig efter Tilbudets og Efterspørgselens Størrelse; men det vil være lige saa klart, at ligeledes baade den udbudte og den begjærte Mængde paavirkes af og forandrer sig efter det Vederlag, hvorom der i hvert enkelt Øjeblik bliver Tale. Det er sandt nok, at jo større Udbudet bliver, desto mere synker Varens Værdi; men det er lige saa sikkert, at jo lavere Vederlag der er Tale om, desto mere formindskes Udbudet. Man bevæger sig saaledes i Virkeligheden i en Cirkel: Tilbud og Efterspørgsel regulere Værdien, men Værdien regulerer atter Tilbud og Efterspørgsel og bringer de fra først af ulige store Størrelser til Lighed, og selv om man korrigerer den Sætning, at Værdien bestemmes ved Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, derhen, at Værdien er det Omsætningsforhold, under Forudsætning af hvilket den udbudte og den begjærte Mængde af en vis Vare netop svare til hinanden, staar man lige fuldt overfor det Spørgsmaal: hvad bestemmer da dette Ombytningsforhold, hvad bestemmer det Punkt, paa hvilket Tilbud og Efterspørgsel mødes? Med andre Ord: Hvad bestemmer i ethvert givet Øjeblik en Tings Værdi?

Naar dette vigtige Spørgsmaal endnu ikke kan siges at være bleven besvaret saaledes, at Besvarelsen er bleven almindelig akcepteret og gaaet over til at blive et Axiom, er Grunden for en stor Del den, at det som oftest ikke er bleven stillet tilstrækkelig skarpt. Kun altfor ofte er man bleven staaende ved det langt mindre præcise Spørgsmaal: hvad er det, der giver en Ting Værdi? og man har da ment at have besvaret Spørgsmaalet ved at pege paa et eller andet Moment, som i al Almindelighed giver Tingen Kjøbe-

evne, paa en eller anden Egenskab ved den, som gjør den attraaet og gjør den til Gjenstand for Efterspørgsel. Da den saaledes givne Forklaring sjældent har kunnet tilfredsstille og derfor er bleven Gjenstand for efterfølgende Forfatteres Kritik, har Værdilæren arbejdet sig frem gjennem en Række af Kritiker over Forgængernes Standpunkt, hvorved efterhaanden adskillige vigtige Punkter ere blevne temmelig opklarede. En kort Oversigt over de vigtigste af disse Standpunkter og den successive Kritik af dem vil derfor i høj Grad bidrage til at bane Vej for en rigtig og fyldestgjørende Besvarelse af det foran fremsatte Spørgsmaal og dermed til en almengyldig Værdilov.

IV.

Værditheorier.

Det er ikke uden Føje bleven paastaaet, at en stor Del af den Usikkerhed og Uklarhed, som igjennem lange Tider har hersket i Værdilæren, skyldes det lidet heldige Udgangspunkt, som der er givet denne i Ad. Smiths „Wealth of Nations", og ikke mindst den Omstændighed, at han har opstillet Sondringen imellem Brugsværdi og Bytteværdi uden at gjennemføre og uden at benytte den. Det er alt foran berørt, at det af ham opstillede Begreb Brugsværdi er urigtigt opfattet, idet han anfører Vand som Exempel paa en Gjenstand af overordentlig stor Brugsværdi, men uden Bytteværdi, og en Diamant som Exempel paa en Ting, som næsten ingen Brugsværdi har, men hvis Bytteværdi er meget stor[1]). Herved er ikke blot et ganske urigtigt Syns-

[1]) Det kan bemærkes, at allerede John Law opstiller disse samme Exempler som Illustration til den Sætning, hvormed han aabner sin Afhandling: „Considérations sur le Numéraire et le Commerce" (Économistes français du XVIIIe Siècle, udg. af Eug. Daire, Paris 1843, S. 465 ff.): „Les choses tirent une grande valeur des usages, auxquels on les applique, et leur valeur est plus grande ou moindre,

punkt angivet for Bestemmelsen af Brugsværdien, men Brugsværdi og Bytteværdi ere derhos stillede saaledes op som Modsætninger, at der ikke kan være Tale om at finde et fælles Grundlag for Bestemmelsen af de to Arter af Værdi. Og dette Modsætningsforhold opstiller han atter, idet han nærmere søger at forklare Bytteværdien, tilmed paa en Maade, som kun kan bringe Forvirring og gjøre begge Begreber uklare.

De Hovedsætninger, han opstiller om Bytteværdien, ere følgende[1]: „En hvilkensomhelst Tings Værdi er *for den, som besidder den*[2], men som ikke agter at bruge eller forbruge den selv, men at bortbytte den mod andre Brugsgjenstande, lig med den Mængde Arbejde, som den sætter ham istand til at kjøbe eller byde over. Arbeide er derfor den virkelige Maalestok for alle Brugsgjenstandes Bytteværdi.“ Dette Udgangspunkt er i det Væsentlige rigtigt, om det end er formelt mindre heldigt, at han her refererer Bytteværdien udelukkende til Besidderen af Tingen. Dette fører ham nemlig til, i umiddelbar Tilslutning til det Anførte, som Supplement dertil at føje Følgende: „Enhver Tings virkelige Pris, hvad enhver Ting virkelig koster den Mand, *som ønsker at erhverve den*[3], er Besværet og Ulejligheden (toil and trouble) ved at erhverve den. Hvad enhver

---

non pas tant en raison de leur usages plus ou moins estimés, plus ou moins nécessaires, qu'en raison de leur plus grande ou moindre quantité, comparée à la demande qu'on en fait“. Men Law siger ikke, at Diamanten kun har ringe Brugs*værdi,* men kun: „Les Diamants sont de peu d'usage et pourtant d'une grande valeur, parce que la demande surpasse de beaucoup la quantité existante des diamants“.

[1]) „Wealth of Nations“, Londoner-Udg. af 1786, I., S. 44 ff.

[2]) Udhævet af os.

[3]) Udhævet af os.

Ting virkelig er værd for den Mand, *som har erhvervet den*[1]), og som ønsker at disponere over den eller ombytte den imod noget Andet, er den Besvær og Ulejlighed (toil and trouble), som den kan forskaane ham selv for, og som den kan lægge over paa Andre (which it can impose upon other people)."

Det maa overfor disse Udtalelser først gjøres gjældende, at, medens det er fuldkommen rigtigt at pege paa den Forskjel, der kan være imellem den Brugsværdi, en Ting har for Besidderen, og den Værdi, Andre tillægge den, saa er det vildledende og urigtigt at opstille den *Bytte*værdi, Besidderen tillægger den, som noget Andet end og forskjelligt fra den Bytteværdi, Andre tillægge den; thi kun dersom deres Vurdering af Forholdet imellem de Ting, som der er Spørgsmaal om at ombytte med hinanden, falder sammen, kommer en Ombytning i Stand, som konstaterer Tingens „virkelige" Bytteværdi. Men dernæst er det særlig uheldigt, at han to Gange angiver, hvad der er Maalestok for den Værdi, Besidderen tillægger Tingen, og at Maalestokken ikke begge Gange er ganske den samme, samt at der sidste Gang er brugt et Dobbelt-Udtryk, to Angivelser, der ikke altid falde sammen. Thi „den Besvær og Ulejlighed, som Tingens Besiddelse forskaaner ham for", kan kun forstaaes om den Anstrængelse og det Arbejde, som det vilde koste ham at frembringe denne Ting, hvis han ikke alt besad den; hvorimod „den Besvær og Ulejlighed, som den kan lægge over paa Andre", enten maa forstaaes om det Arbejde, som det vilde koste Andre at frembringe den, eller ogsaa, og snarest, maa opfattes som enstydigt med det ovenfor brugte Udtryk: „den Mængde Arbejde, som den sætter ham i Stand til at kjøbe eller byde

[1]) Udhævet af os.

over". Men baade i det ene og det andet Tilfælde ere de Arbejdsmængder, der saaledes peges paa som Maalestok for Værdien, ingenlunde identiske.

Men den Mangel paa Klarhed, der saaledes allerede karakteriserer de brugte Definitioner af Tingenes Værdi og den benyttede Maalestok for denne, bliver endnu langt større ved den senere opstillede Forskjel imellem Arbejdets Værdi og Tingenes Værdi, hvorved der opstaar en uløselig Modsigelse. „Lige Mængder af Arbejde kunne til alle Tider og paa alle Steder siges at have samme Værdi for Arbejderen. Naar hans Helbredstilstand, Styrke og Humeur (spirits) ere normale og ligesaa hans Duelighed og Behændighed (skill and dexterity), maa han altid offre (lay down) den samme Portion af Ro, Frihed og Velvære. Den Pris, han betaler, maa altid blive den samme, hvilket saa det Qvantum Brugsgjenstande er, som han modtager som Vederlag. Af disse kan hans Arbejde stundom kjøbe et større, stundom et mindre Qvantum; *men det er da deres Værdi, der varierer, ikke Værdien af det Arbejde, der kjøber dem*[1])". Ved denne sidste Udtalelse overses det ganske, at Værdi er et *Forhold* imellem to Gjenstande, hvilket ikke kan forandre sig, uden at begge berøres deraf og altsaa forandre Værdi. At statuere, at, naar Varer ombyttes mod Arbejde, have de en større eller mindre Værdi, eftersom de kjøbe en større eller mindre Mængde Arbejde, hvorimod Arbejdet har samme Værdi, hvad enten det kjøber en større eller mindre Mængde Varer, strider ganske mod Værdiforholdets Natur og fører ud i aldeles uforklarlige Forhold, netop naar man paa den ene Side gjør Arbejdet til „den virkelige Maalestok for alle Varers Bytteværdi", og paa den anden Side bebestemmer en Tings Værdi ved den større eller mindre

---

[1]) Udhævet af os.

Mængde Arbejde, som dens Besiddelse forskaaner ham for at anvende paa at tilvejebringe den. At en Dags Arbejde har større Bytteværdi, naar den ombyttes med 1 Skjæppe Korn, end naar den ombyttes med ½ Skjæppe Korn, er ubestrideligt, men efter Ad. Smiths Lære forbliver dens Bytteværdi dog uforandret, dersom der nu kun kræves det samme Arbejde til at frembringe en Skjæppe Korn som før til at frembringe en halv. Disse to Synspunkter ere uforligelige, og man vil derfor ogsaa forgjæves hos Ad. Smith søge Vejledning til at finde en egentlig Værdilov. Karakteristisk er det da ogsaa, at han senere hen (l. c. S. 70) knytter den Lære, at „Forholdet imellem de Arbejdsmængder, der ere nødvendige til at tilvejebringe (acquire) forskjellige Gjenstande, synes at være den eneste Omstændighed, som kan give nogen Regel for deres Ombytning mod hinanden", til „den tidlige og raa Samfundstilstand, der gaar forud for Dannelsen af Kapital og Tilegnelse af Jord" og saaledes synes at ville opstille forskjellige Værdilove for de forskjellige Tider og Samfund.

Ricardo, i hvis systematiske Fremstilling af Økonomiens Grundsætninger Værdilæren ikke blot er tagen til Udgangspunkt, men i Virkeligheden er Kjærnepunktet, vender sig da ogsaa strax kritisk imod Ad. Smith, hvis Uklarhed og Selvmodsigelser han skarpt fremhæver[1], for med Afvisning af den af Ad. Smith opstillede Sætning, at

---

[1]) Overfor et opstillet Exempel paa Forandring i Arbejdsløn, som udbetales i Korn, spørger saaledes Ricardo: „vil da Arbejdet være steget eller faldet i Værdi?" og svarer: „Det vil være steget, maatte Ad. Smith sige, fordi Korn er hans Maalestok, og Arbejderen erholder mere Korn for en Uges Arbejde". „Det vil være faldet, maatte den samme Ad. Smith sige, fordi en Vares Værdi afhænger af dens Evne til at kjøbe andre Varer, som Besiddelsen af denne Gjenstand forskaffer, og Arbejdet har nu en mindre Evne til at kjøbe saadanne andre Varer". (Ricardo: On the Principles of Political Economy and Taxation, oversat af L. S. Fallesen. Kbhvn. 1839. S. 16).

„Arbejde alene, da det aldrig selv varierer i Værdi, er den eneste endelige og virkelige Maalestok, hvormed Værdien af alle Brugsgjenstande til alle Tider og Steder kan vurderes og sammenlignes“ at optage den sidst citerede Sætning og gjennemføre den med større Konseqvents, end Ad. Smith har gjort. Hovedpunkterne i Ricardos Værdilære, der anerkjender Sondringen imellem Brugsværdi og Bytteværdi, men udelukkende beskjæftiger sig med den sidste, ere følgende [1]:

„Det er ikke en Tings Nytte, som er Maalet for dens Ombytningsværdi, skjøndt en Ting for at være af nogen Ombytningsværdi nødvendig maa være til en eller anden Nytte . . . . *De nyttige Gjenstande hente deres Ombytningsværdi fra to Kilder*, fra deres Sjældenhed og fra den Mængde Arbejde, som udfordres for at erholde dem. *Der er nogle faa Gjenstande, hvis Værdi alene bestemmes ved deres Sjældenhed.* Intet Arbejde er i Stand til at forøge deres Mængde, og derfor kan deres Værdi ikke forringes ved et forøget Tilbud“ — exempelvis nævnes udmærkede Statuer og Malerier, sjældne Bøger og Mønter og særegne Arter Vine —. „Deres Værdi er ganske uafhængig af den Mængde Arbejde, som oprindelig har været nødvendig til at frembringe dem, og forandres blot med de Personers forandrede Formue og Tilbøjeligheder, som have Lyst til at besidde dem. Disse Ting udgjøre imidlertid en saare ringe Del af den Masse Varer, som daglig ombyttes paa Markedet. Den langt større Del af de Gjenstande, vi attraa, frembringes ved Arbejde, og de kunne formeres . . . i en Grad, som næsten strækker sig i det Uendelige . . . . Naar vi derfor tale om Gjenstande, om deres Ombytningsværdi og om de Love, som bestemme deres gjensidige Pris, mene vi altid kun

---

[1]) l. c. S. 6—33. Udhævelserne skyldes os.

saadanne Gjenstande, hvis Mængde kan forøges ved Udøvelsen af den menneskelige Industri, og til hvis Frembringelse Konkurrencen uden Indskrænkninger virker."

Det kan strax her bemærkes, at det maa betragtes som en væsentlig Mangel ved Ricardos Værditheori, at dens Love efter denne hans egen Udtalelse ikke gjælde for *alle* Ting, men kun for de fleste. Thi hvad er det da, som bestemmer hine sjældne Gjenstandes Værdi? R. siger, at deres Værdi bestemmes ved deres „Sjældenhed". Dette Ord peger nærmest paa den Mængde, hvori de existere. Men i saa Fald maatte t. Ex. Raphaels Madonna di San Sisto, Holbeins Madonna og Murillos „ubesmittede Undfangelse" — ja overhovedet alle udmærkede Kunstværker, hvoraf der existerer ét Originalexemplar, have samme Værdi, hvilket de langtfra have. J. St. Mill, der ganske slutter sig til den af Ricardo opstillede Distinktion imellem to Klasser af Værdigjenstande, for hvilke forskjellige Love maa opstilles, forkaster da ogsaa Udtrykket Sjældenhed som „ikke tilstrækkelig bestemt til at tjene vort Formaal", og opstiller som „Værdiloven for alle Brugsgjenstande, som ikke vilkaarlig kunne mangfoldiggjøres", at deres Værdi beror udelukkende paa Udbud og Efterspørgsel, idet han forklarer dette „Forhold" paa den foran anførte Maade som en Udligning (equation) af Udbud og Efterspørgsel. Da nu imidlertid Udbudet her er givet, maa det altsaa være Efterspørgselen alene, som bliver bestemmende for Værdien, og dette ligger da ogsaa i de anførte Ord af Ricardo, at deres Værdi „forandres blot med de Personers forandrede Formue og Tilbøjeligheder, som have Lyst til at besidde dem". Men der paavises slet ikke, hvad det da er, der bestemmer denne Efterspørgsels Styrke, og hvad der tilvejebringer den fornødne Udligning af denne til Lighed med Udbudet; der opstilles saaledes slet ikke noget egentlig Princip for deres Værdibestemmelse, men disse Værdigjenstande stilles simpelt hen udenfor den almindelige Lov, idet det er givet, at

det overfor den øvrige Klasse af Værdigjenstande ikke er tilstrækkeligt at henvise til Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, men at det dér netop drejer sig om at finde det Moment, som regulerer dette Forhold.

Vende vi os nu til *den anden Klasse af Værdigjenstande,* der udgjør Hovedmassen, *dem, „der daglig ombyttes paa Markedet"*, da lærer Ricardo, at „i det borgerlige Samfunds første Periode er disse Gjenstandes Ombytningsværdi eller den Regel, som bestemmer, hvor meget der af en Slags skal gives for en anden, alene afhængig af *den forholdsmæssige Mængde Arbejde, som er anvendt til hvers Frembringelse* . . . . Dersom den Mængde Arbejde, som er anvendt paa forskjellige Gjenstande, bestemmer deres Ombytningsværdi, vil enhver Tilvæxt i Arbejdets Mængde forøge de Gjenstandes Værdi, hvorpaa det er anvendt, ligesom enhver Formindskelse vil forringe Værdien."

Vi skulle ikke her opholde os ved den Indvending, som kan gjøres og er bleven gjort imod de her anførte Sætninger, at man jo i saa Fald kunde vilkaarlig forøge en Gjenstands Værdi blot ved vilkaarligt at anvende en Del i og for sig unyttigt Arbejde paa den; thi det er aabenbart, at Ricardo ved „den Mængde Arbejde, som er anvendt til Frembringelsen," tænker paa det Arbejde, som det har været *nødvendigt* at anvende paa dens Frembringelse, og dette fremgaar til Overflod af, at han strax efter betegner den foran citerede Sætning af Ad. Smith som korrekt, at „Forholdet imellem de Arbejdsmængder, som *ere nødvendige* for at frembringe forskjellige Gjenstande, synes at være den eneste Omstændighed, som kan give nogen Regel for deres Ombytning mod hinanden." Vi underforstaa derfor som forudsat, at det virkelig har været nødvendigt at anvende det faktisk udførte Arbejde paa Tingens Frembringelse. At selve Reglen ikke herved bliver uantastelig, skal strax nærmere paavises.

Ricardo tilføjer imidlertid, at, naar han „taler om Ar-

bejde som Grundvolden for al Værdi, og at det er den forholdsmæssige Mængde Arbejde, som næsten udelukkende bestemmer Gjenstandenes forholdsmæssige Værdi, overses paa ingen Maade den forskjellige Beskaffenhed, Arbejdet kan være af, og Vanskeligheden ved at sammenligne en Times eller en Dags Arbejde, anvendt paa én Maade, med et Arbejde af samme Længde paa en anden Maade." Naar han imidlertid løser den herved opstaaende Vanskelighed ved ganske simpelt at gjøre gjældende, at „Vurderingen af de forskjellige Slags Arbejder paa Grund af deres forskjellige Beskaffenhed imidlertid snart er bestemt paa Markedet med tilstrækkelig Nøjagtighed for alle praktiske Øjemed og er meget afhængig af Arbejdernes forskjellige Færdighed og Arbejdets Besværlighed", saa møde vi her strax et meget svagt Punkt i hans Værditheori: Tingenes forskjellige Værdi beror paa det paa deres Tilvejebringelse anvendte Arbejde, og dettes Mængde bestemmes atter under fornødent Hensyn til Arbejdets forskjellige Værdi. Denne Bevægelse i en Cirkel faar saa meget større Betydning, som Ricardo i Modsætning til Ad. Smiths Lære om Arbejdets uforanderlige Værdi bestemt hævder, at Arbejdets Værdi er foranderlig, og at den „som enhver anden Tings Værdi er afhængig af Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, hvilket stadig forandrer sig med enhver Forandring i Samfundets Tilstand" [1]) (l. c. S. 11).

---

[1]) Hermed stemmer det mindre godt, naar Ricardo længere fremme siger (i det 20de Kapitel, l. c. S. 282): „En Million Menneskers Arbejde i Manufakturerne vil altid frembringe den samme Værdi . . Ved Maskinopfindelser, større Dygtighed og en bedre Fordeling af Arbejdet . . . kunde en Million Mennesker frembringe det dobbelte eller tredobbelte Beløb af Formuesgjenstande . . . . men man vilde ikke derved forhøje deres Værdi, thi enhver Gjenstand stiger eller falder i Værdi i Forhold til, som det er vanskeligt eller let at producere den, eller med andre Ord i Forhold til den Mængde Arbejde, som er anvendt til dens Produktion."

Der vil næppe være Grund til her at gaa nærmere ind paa de Udviklinger, hvorigjennem Ricardo i de følgende Afsnit (Cap. I., Afsnit 3—5) supplerer sin Værdilære med en Paavisning dels af, at til det Arbejde, som bestemmer en Gjenstands Værdi, maa ogsaa det medregnes, der har været nødvendigt til at forberede Tilvirkningen, dels af den Indflydelse, som Anvendelsen af Maskiner og anden fast Kapital øver paa Værdiforandringer, grundede paa Forandringer i selve Arbejdets Værdi. Thi alt dette er kun nærmere Forklaringer til fuldere Forstaaelse af det opstillede Hovedprincip. Derimod giver selve dette Hovedprincip — at Tingenes indbyrdes Værdiforhold bestemmes ved den Mængde Arbejde, som, med de nys berørte nærmere Forklaringer, har været nødvendig til deres Frembringelse — Anledning til følgende Indvendinger:

1) Det er baade indlysende og almindelig erkjendt, at de enkelte Gjenstandes Værdi ingenlunde altid staar i Forhold til det Arbejde, som faktisk er bleven anvendt paa dem, idet Ting, der tilvejebringes med højst ulige Anstrængelser eller Omkostninger, dog, for saa vidt de have ganske de samme Egenskaber, have samme Værdi. For ikke at blive staaende ved saadanne mere extraordinære Forhold, som at i Guldminerne Nogle paa en Dag finde lige saa meget Guld som Andre i en Maaned, medens Guldet uden alt Hensyn hertil har lige Værdi, eller at den Diamant, som En tilfældig finder, har samme Værdi som de Diamanter, der ellers maa søges i lang Tid og udgraves med stor Besvær[1]), hviler jo hele Ricardos egen Jordrentelære paa det Phænomen, at Korn produceres med ulige Anstrængelser og forskjellige Omkostninger paa forskjellige Jorder, men dog sælges til samme Pris. I Jordrentelæren gaaes ud fra som givet, at den Pris, som Kornet opnaaer, og som da er fælles

---

[1]) S. Macleod: Elements of Pol. Economy, S. 53.

for alt Korn af samme Beskaffenhed, bestemmes ved det *meste* Arbejde, de *største* Omkostninger, som medgaa til at skaffe Markedet den nødvendige Forsyning; men i Værdilæren gives der ingensomhelst Forklaring af dette mærkelige Faktum, at disse Frembringelser, hvorpaa der faktisk er anvendt en forskjellig Mængde Arbejde, dog have lige Værdi, uagtet det er Hovedloven, at „Gjenstandenes Ombytningsværdi . . . alene afhænger af den forholdsmæssige Mængde Arbejde, som er anvendt“ (ɔ: som det har været nødvendigt at anvende) „til hvers Frembringelse“.

Man vil maaske indvende, at Korn netop ikke hører til de Gjenstande, hvis Produktion man vilkaarligt kan forøge, saa meget man vil, i alt Fald ikke med de samme Omkostninger[1]). Men bortset fra, at der i saa Fald maa gjøres saa mange Undtagelser fra Hovedreglen, at den omtrent hører op at være Hovedregel — thi ganske lignende Produktionsforhold ere tilstede for Sukker, Kaffe, Bomuld, Smør o. m. a., for hvilke Ricardo da ingen Regel giver —, saa tør det vistnok siges endog om de allerfleste Ting, som sælges paa Markedet til en vis Markedspris, at de *ikke* ere producerede med netop samme Arbejde og samme Omkostninger. *Hvorfor* sælges de da til samme Pris, have altsaa samme Værdi? Og kan det siges om den ene af de saaledes solgte Gjenstande mere end om den anden, at den netop repræsenterer det *nødvendige* Arbejde, som udkræves til Tingens Produktion?

2) Det er endvidere notorisk, at en ny Opfindelse, der gjør Frembringelsen af et vist Produkt lettere og billigere, ikke blot bevirker, at hvad der fremtidig produceres af

---

[1]) J. St. Mill opstiller derfor ogsaa Agerbrugsprodukter o. lign. som en Mellemklasse imellem de to af Ricardo opstillede Kategorier: Ting, hvis Værdi bestemmes ved Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel, og Ting, hvis Værdi bestemmes ved det paa dem anvendte Arbejde. Jfr. nedenfor.

denne Vare, bliver billigere, men meget ofte tillige, at de alt efter den ældre Methode tilvirkede kostbarere Produkter synke i Pris, uagtet det til deres Tilvejebringelse anvendte Arbejde forbliver uforandret. Ricardos Theori giver ingensomhelst Forklaring af dette ikke ualmindelige Phænomen.

3) Hovedindvendingen imod Ricardos Theori er imidlertid den, at *enhver Ting*, saaledes som Ricardo selv fremhæver, *er idel Værdiforandring underkastet*, uagtet den Mængde Arbejde, som er anvendt paa — og har været nødvendig til — dens Frembringelse, er en engang given, uforanderlig Mængde. Ricardo fremhæver selv (l. c. S. 73), at „der existerer ikke nogen Gjenstand, som ikke er underkastet tilfældige og forbigaaende Prisforandringer“, og tillægger disse Prisforandringer en meget stor Betydning, idet han tilføjer, at „det er alene paa Grund af saadanne Forandringer, at Kapitalerne nøjagtig blive fordelte, og hverken i større eller mindre Grad, for at bevirke Frembringelsen af de forskjellige Gjenstande, hvorefter der er Søgning.“ Han udtaler ogsaa længere fremme (l. c. S. 409), at „dersom Søgningen efter Hatte skulde fordobles, vilde Prisen strax stige.“ Rigtignok tilføjer han: „men denne Stigning vilde kun være forbigaaende, med mindre Hattenes Produktionsomkostninger . . . steg“; men det vil let ses, at hvor meget man end betegner disse idelig stedfindende Prisforandringer som „forbigaaende“ og „tilfældige“, saa ere de et altfor vigtigt Phænomen til, at man dermed kan gaa hen over dem uden nærmere Forklaring. Og Ricardos Værdilære giver saa lidt nogen Forklaring af, hvad det da er, der bestemmer Prisen i alle disse Tilfælde, at den end ikke giver noget Svar paa det Spørgsmaal: hvorledes er det *muligt*, at en Tings Værdi fra Dag til Dag kan forandre sig, naar dens Værdi er bestemt ved den paa dens Frembringelse anvendte, givne og uforanderlige Mængde Arbejde?

Sagen er den, at det, som Ricardo beskjæftiger sig med og søger at give Love for, slet ikke er Tingenes virke-

lige, stadig skiftende Værdi, hvilken han betegner som deres „*Markedspris*", men derimod den som Modsætning hertil opstillede „naturlige Værdi" eller „naturlige Pris". „Idet vi have betragtet Arbejdet som Grundvold for Gjenstandenes Værdi, og den forholdsmæssige Mængde Arbejde, som udfordres til deres Frembringelse, som den Regel, der bestemmer, hvor stor en Mængde af hver Slags Gjenstande der bliver at ombytte for hverandre, maa det ikke anses, som om vi derfor nægtede, at tilfældige og forbigaaende Afvigelser kunde finde Sted i den virkelige Pris eller Markedsprisen fra denne deres oprindelige eller naturlige Pris", siger Ricardo (l. c. S. 73), og efter dernæst at have paavist den Betydning, som Markedsprisen med sine idelige Svingninger har for den rette Fordeling af Kapital og Arbejdskraft imellem de forskjellige Virksomheder, slutter han med at sige (l. c. S. 77): „Naar jeg derfor taler om Gjenstandenes Ombytningsværdi eller den Evne, de have, til at kjøbe andre Ting, forstaar jeg altid derved *den Evne, de vilde have, dersom den ikke blev forstyrret af forbigaaende og tilfældige Aarsager*, og det er denne Evne, der udgjør deres naturlige Pris."

Men denne „naturlige Pris", der er Tingens „Værdi i sig selv" og saaledes er et reelt Værdiindhold, bestemt ved den Mængde Arbejde, der indeholdes i samme, og som Tingen altsaa vil have, bortset fra det Forhold, hvori den ombyttes mod andre Ting, er ikke blot en *fingeret* Værdi, med hvilken den virkelige Værdi i det praktiske Liv maaske aldrig kommer til at falde sammen, men strider endog ligefrem mod Begrebet Bytteværdi, fordi dette netop er Tingens Ombytnings-Forhold til andre Ting. Om dette Forhold, den virkelige, faktiske Kjøbeevne, som Tingene besidde, lærer Ricardos Værditheori os Intet, og naar det efter selve denne Theori er givet, at Tingenes virkelige Pris eller Bytteværdi er noget fra den ved Produktionsomkostningerne bestemte naturlige Pris Forskjelligt, maa

man fremdeles spørge: *Hvad er det da, der bestemmer den virkelige Værdi?* Herpaa giver Ricardos Theori intet Svar.

Til Trods for de her fremhævede, let i Øjne faldende, Mangler ved Ricardos Værdilære har den fundet stærk Tilslutning fra mange Økonomers Side og har navnlig i England hævdet sin Plads i de fleste Systemværker, om end med enkelte Modifikationer og Nuancer, der dog ikke forandre dens væsentlige Indhold. Uden mindste Hensyntagen til de i Mellemtiden fremkomne Angreb paa Ricardos Theori, særlig fra Carey, Bastiat og Macleod, hvorom nedenfor, gjenfinde vi derfor endnu i den i 1862 udkomne femte Udgave af J. St. Mill: Principles of Pol. Economy, der vel tør betragtes som et samlet Udtryk for de paa den Tid i England almindelig akcepterede økonomiske Anskuelser, Ricardos Værditheori med kun lidet væsentlige Modifikationer. Hovedpunkterne af Mill's Værdilære ere følgende:

For at en Ting skal have Bytteværdi, ere to Betingelser nødvendige: Den maa være til nogen Nytte, d. e. den maa tilfredsstille en eller anden Trang, og der maa være nogen Vanskelighed ved at komme i Besiddelse af den. Den Nyttighed, som Kjøberen vurderer den til at besidde, er den yderste Grændse for dens Bytteværdi; højere kan denne ikke stige, og der maa særlige Forhold til, for at den skal naa saa højt. Det er kun i Tilfælde af et absolut Monopol, d. v. s. at Tingen kun kan faas hos en eneste Person, at dens Værdi helt reguleres af Kjøberens Trang og Ønsker. Vanskeligheden ved at komme i Besiddelse af Tingen er af forskjellig Art: Stundom bestaar den i en absolut Begrændsning af Tilbudet (saasom ved Kunstværker, fortrinlige Vine, Byggegrunde med en bestemt Beliggenhed m. m.), — stundom kan den fjernes blot ved at anvende den fornødne Kapital og Arbejde paa at producere Tingen, — stundom endelig kan den vel fjernes ved en saadan Udvidelse af Produktionen, men ikke med de forud givne Omkostninger (saasom ved Agerbrugsprodukter m. fl.). I *første*

Tilfælde afhænger Værdien udelukkende af Tilbud og Efterspørgsel[1]), der — ifølge den foran berørte nærmere Forklaring — maa bringes til at svare til hinanden: „den Værdi, som en Brugsgjenstand vil faa paa et hvilketsomhelst Marked, er ingen anden end den Værdi, som paa det Marked frembringer en Efterspørgsel, der er netop tilstrækkelig til at lægge Beslag paa (carry off) den for Haanden værende eller forventede Forsyning. Dette er da Værdiloven med Hensyn til alle Brugsgjenstande, hvis Mængde ikke kan forøges efter Behag“[2]).

I *det andet* derimod, er *Værdien i et hvilketsomhelst bestemt Øjeblik ligeledes Resultatet af Tilbud og Efterspørgsel* og er altid den, som er nødvendig til at skaffe Afsætning for den tilstedeværende Forsyning. Men medmindre denne Værdi er

---

[1]) Alle Udhævelser i denne Gjengivelse skyldes os.

[2]) l. c. S. 542. Med Hensyn til denne Klasse af Omsætningsgjenstande, hvis Værdi udelukkende afhænger af Tilbud og Efterspørgsel, og til hvilken St. Mill foruden Gjenstande med naturligt eller kunstigt Monopol — derunder saadanne, hvis Mængde foreløbig og midlertidig ikke kan forøges, saasom Korn i Tiden indtil næste Høst m. fl. — tillige henregner Arbejdskraft, har han senere i en Afhandling i Fortnightly Review f. 1869 (New Series, Vol. 5, S. 505—16 og 680—700), der særlig omhandler Prisen paa Arbejdskraft, gjennemgaaet forskjellige Indvendinger af Will. Th. Thornton („On Labour, its wrongful claims and rightful dues etc.“, London 1869) imod den ovenfor gjengivne Lære, at deres Værdi vil være den, som frembringer en Efterspørgsel, netop tilstrækkelig til at lægge Beslag paa Markedets Forsyning. Disse Indvendinger bestaa navnlig i Fremførelsen af forskjellige Exempler, i hvilke der ikke kan paavises nogen Pris, ved hvilken Tilbud og Efterspørgsel saaledes komme til at svare til hinanden, eller i hvilken dette vil kunne ske ved flere forskjellige Priser. St. Mill har utvivlsomt Ret i, at disse Exempler ere sjældne Undtagelser og maaske ikke engang let ville forekomme; men han maa dog indrømme, at de falde udenfor den af ham opstillede Theori for den hele Klasse af Tilfælde, og at denne Theori for saa vidt er ufuldstændig. De af Thornton opstillede Exempler skulle senere blive lidt nærmere berørte ved Omtalen af den i vort sidste Afsnit udviklede Værdilov.

tilstrækkelig til at erstatte Produktionsomkostningerne (derunder Producentens ordinære Profit), vil den paagjældende Vare ikke vedblivende blive produceret . . . *Produktionsomkostningerne* (hvilket Begreb derefter nærmere omhandles og præciseres i hele det følgende Kapitel, Book II, Ch. III) kunne derfor kaldes *den nødvendige Pris eller Værdi* for alle Ting, der frembringes med Arbejde og Kapital i ubegrændset Mængde". Det er netop de idelige Svingninger i Markedsprisen, der ved snart at bringe denne op over, snart ned under, Produktionsomkostningerne regulere Produktionen ved afvexlende at fremkalde en udvidet eller en indskrænket Produktion, der tvinger Forsyningen til at svare til Begjæret. Værdien af den her omhandlede Klasse Gjenstande tør saaledes strængt tages ikke siges at afhænge af Tilbud og Efterspørgsel; det er tvært imod disse, der afhænge af Værdien. „Thi Tilbudet har en permanent Tendents til at afpasse sig efter den Efterspørgsel, som Erfaring har vist at existere efter Tingen, naar den sælges til den virkelige Værdi . . . Tilbud og Efterspørgsel bestemme alene Værdiens Afvigelse fra det Normale (perturbation of value) i et Tidsrum, som ikke kan vare længere end den Tid, som behøves til at forandre Udbudet. Medens de saaledes beherske Værdiens Svingninger (oscillations), adlyde de selv en højere Magt, som lader Værdien nærme sig imod (gravitate towards) Produktionsomkostningerne, og som vilde bringe dem til og fastholde dem paa netop dette Punkt, dersom ikke nye forstyrrende Indflydelser bestandig rejste sig for at bringe dem til at afvige derfra."

Det vil let ses, at hele denne Theori kun er en noget udførligere og omhyggeligere Udførelse af Ricardos Værdilære, fra hvilken den egentlig kun afviger derved, at den opstiller en Mellemkategori af Tilfælde, som iøvrigt ikke nærmere omhandles, men for hvilke Loven bliver den, at deres Værdi i et noget længere Tidsrum end for den sidst omhandlede Klasse bestemmes alene ved Tilbud og Efterspørg-

sel, men at disse dog til en vis Grad ere undergivne Produktionsomkostningernes regulerende Indflydelse. Det gjælder derfor om denne Theori, der utvivlsomt i alt Fald indtil den seneste Tid tør betegnes som den i England almindeligst akcepterede og egentlig gjængse — den gjenfindes saaledes i noget modificeret Skikkelse i Fawcett's Manual of Political Economy (1865) —, lige saa fuldt som om Ricardos, at den for det store Flertal af de i det praktiske Liv mødende Tilfælde aldeles Intet lærer om, hvad der bestemmer Tingenes faktiske Omsætningsværdi eller Markedspris, idet denne, bortset fra de forholdsvis faa Tilfælde, i hvilke den falder sammen med „Produktionsomkostningerne", siges at bestemmes ved Tilbud og Efterspørgsel, der atter hver for sig paavirkes af og bestemmes ved Værdien.

Det Ufyldestgjørende i St. Mill's Værdilære vil maaske allerbedst fremgaa af det Faktum, at hans Værk i Virkeligheden indeholder to Værdilærer. Ved Siden af den her gjengivne har han nemlig opstillet en særlig Theori for de internationale Værdier (Book III, Ch. XVIII). Her opstiller han strax den Sætning, at Værdien af Varer, der kjøbes fra et fremmed Land, *ikke* beror paa Produktionsomkostningerne paa det Sted, hvor de ere producerede, men derimod paa „Produktionsomkostningerne for den Ting, som udføres for at betale for dem." Det vil strax ses, at dette er noget ganske Andet end, at det er Tingenes Produktionsomkostninger, der bestemme deres Værdi, og det bliver saa meget mere iøjnefaldende, som det derefter omhyggeligt paavises, at en Forandring i en Vares Produktionsomkostninger ingenlunde altid vil bevirke, at den faar en anden „international" Værdi. Uden her at forfølge Mill's internationale Værdilære videre, maa vi gjøre gjældende, at der kun kan være én Værdilære, og at den Omstændighed, at de faktiske Forhold i forskjellige Retninger stille sig noget anderledes i den internationale end i den indenlandske Handel, vel kan føre til, at de faktiske Resultater modificeres noget, idet der t. Ex.

maa tages særligt Hensyn til Kapitalens og Arbejdskræfternes lettere Flyttelighed indenfor et Lands Grændser end fra et Land til et andet, men at *Principet* for Værdiens Dannelse, selve *Loven* for dens Bestemmelse, overalt og i alle Forhold maa blive den samme[1]). Naar man derfor maa ty til at opstille to forskjellige Værdilove, er dette tilstrækkeligt Bevis for, at den ene af dem ikke kan være fyldestgjørende, men at den i hvert Fald trænger til et Supplement, sandsynligvis ogsaa til et Korrektiv. For os er der ingen Tvivl om, at den Værdilov, som St. Mill opstiller for de internationale Værdier, og som vi senere skulle komme tilbage til, er, navnlig med det Korrektiv, den senere har faaet af *Cairnes*, langt rigtigere end hans egentlige, almindelige Værdilære og at den, bortset fra enkelte Mangler og Urigtigheder, i en ganske anden Grad peger paa den rette og sande Lov for Værdiens Dannelse og Bestemmelse.

Der er da ogsaa i selve England fremkommen en energisk Protest imod hele den Ricardo-Mill'ske almindelige Værdilov, en Protest, som imidlertid synes kun at have faaet temmelig ringe praktisk Virkning, og til hvilken i alt Fald, som foran bemærket, St. Mill selv i den senere udkomne, foran benyttede, femte Udgave af hans „Principles" (1862) aldeles intet Hensyn har taget, nemlig i *Macleod*'s Elements of Political Economy (London 1858).

---

[1]) Jfr. hermed H. D. Macleod: The Principles of Economical Philosophy, London 1872, S. 355 ff., hvor det ikke uden Føje gjøres gjældende, at Mill's Lære løber ud paa, at Værdiforholdet imellem Varer, der ere producerede paa to Steder *nær* ved hinanden, bestemmes ved deres Produktionsomkostninger, men at deres Værdiforhold, naar de ere producerede *i en længere Afstand* fra hinanden, særlig i fremmede Lande, bestemmes ved Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel, hvorfor Macleod spørger: hvor er da det Punkt, hvor den længere Afstand begynder? Og gjaldt der én Værdilov for franske og savoyiske Varer før 1859, en anden efter 1859? Eller har Italiens Forening forandret Værdilovene for Varer, producerede i forskjellige Dele af Landet, fordi de ere ophørte at være særskilte Stater?

I Overensstemmelse med, hvad alt foran er bleven gjort gjældende, hævder Macleod, at Ricardos Værditheori, hvis Hovedprincip er det, at Produktionsomkostningerne regulere Værdien, idet den selv herfra undtager alle de Gjenstande, hvis Frembringelse ikke er ubegrændset og behersket af den frie Konkurrence, uden for dem at opstille nogen anden Lov, strider imod den almindelige philosophiske Regel, at en Theori bør forklare *alle* forekommende Phænemener og holde Stand i dem alle (l. c. S. 106—8). Dernæst paaviser han, at Begrebet „naturlig Værdi" savner al Virkelighed, thi „hvad er *naturlig* Jordrente? Hvad er *naturlig* Arbejdsløn? Hvad er de *naturlige* Omkostninger ved at producere en Ting, tilberede den eller bringe den til Markedet? En Producent kan være mere duelig og virksom end en anden eller kan opdage mere økonomiske Maader at producere paa end hans Naboer, og disse Forskjelligheder kunne existere i en stor Mangfoldighed af Gradationer. Hvilke af dem ere de naturlige Produktionsomkostninger? Eller varierer den naturlige Værdi efter dem?" (l. c. S. 109[1]). Ad. Smith's og Ricardo's Fejl bestaar derfor ifølge Macleod deri, at de tro, at „det er *Producenten*, der ved sit Arbejde giver Tingene deres

[1]) Naar Macleod hertil føjer den i sig selv rigtige Paastand, at „hvad der i Theorien er Aarsag, maa i Praxis blive det Bestemmende" (the Rule; Sætningen citeres efter Bacon), og derfor mener, at saafremt det virkelig er Produktionsomkostningerne, der bestemme Værdien, maa man vilkaarlig kunne forandre Tingenes Værdi blot ved at fordyre deres Produktion, samt at det er denne Formening, som ligger bagved Beskyttelses- og Prohibitivsystemerne, som saaledes have en Støtte i Ricardos Theori, — kunde herimod maaske rejses den Indvending, at Erfaringen jo ogsaa viser, at man gjennem Monopoler og Forbud mod Indførsel kan fremtvinge højere Priser paa Varerne, og der trænges derfor her til den yderligere Tilføjelse, at det ikke i og for sig er Tilvejebringelsen af en Produktion med højere Omkostninger, der gjør Prisen eller Værdien højere, men derimod Udelukkelsen af en Del, og netop af den billigste Del, af Udbudet fra Markedet. Derfor kan et Monopol forøge Prisen endog langt ud over Produktionsomkostningerne.

Værdi, hvorimod det er ubestridelig vist, at det er *Consumenten*, som ved sin Efterspørgsel skjænker dem Værdi" . . . Ting har ikke Værdi, *fordi* der er anvendt Arbejde paa at producere dem, men der anvendes meget Arbejde paa at frembringe dem, *fordi* Folk attraa dem stærkt og derfor vil give en høj Pris for dem[1] . . . Kjøbere betale ikke høje Priser, fordi Sælgerne have udgivet mange Penge til at producere Tingene, men Sælgerne spendere mange Penge paa at producere, fordi de haabe at finde Kjøbere, som ville give mere for dem." (l c. S. 111). Disse Sætninger oplyser han nærmere ved en Række Exempler: En Strømpevæver, som ved Opfindelse af en Maskine sættes i Stand til at producere lige saa mange Strømper med 50 Arbejdere som før med 1000, men som vedblivende kun producerer den samme Mængde, kan faa den samme Pris for dem som før, uagtet Produktionsomkostningerne ere blevne saa betydeligt forringede. Dersom han derimod foretrækker at sysselsætte det samme Antal Arbejdere som før, og da for at skaffe Afsætning for den forøgede Produktion nedsætter Prisen, ville de andre Strømpevævere, hvis Produktionsomkostninger ere forblevne uforandrede, nødsages til ogsaa at nedsætte Prisen, saa længe, indtil denne bliver for lav til at lønne deres Arbejde, saa at Nogle maa standse deres Virksomhed. „Det er saaledes klart, at det er Markedsprisen, som bestemmer, hvor store Omkostninger det kan svare Regning at anvende paa Produktionen, og at det er det Qvantum, der kan produceres med *mindst* Bekostning, der regulerer Markedsprisen for den hele Mængde, som kan blive solgt. Heraf ses altsaa det grundfalske i Ricardos Theori om, at det er

---

[1]) Allerede Condillac (Du Commerce et du Gouvernement, 1776) har sagt: „En Ting har ikke Værdi, fordi den har kostet meget, som det almindelig siges; men Folk anvende Bekostninger paa den, fordi den har Værdi . . . Saasnart vi attraa en Ting, har den Værdi, og det blot af denne Grund".

Produktionsomkostningerne under de *ugunstigste* Forhold, som regulere Prisen. Sandheden er lige det Modsatte. Prisen bestemmer de højeste Produktionsomkostninger, som der kan blive Tale om, eller de ugunstigste Forhold, under hvilke Produktionen kan finde Sted". Det er derfor heller ikke Indtagelsen af daarlige Jorder til Dyrkning, der gjør Prisen paa Korn høj, — men det er, fordi Prisen paa Korn stiger, at daarlige Jorder indtages til Dyrkning, da det nu kan svare Regning. „Dette er ikke nogen blot Strid om Ord, men det er en fundamental Principforskjel imellem to forskjellige Systemer. Hvad vi paastaa, er, at Ricardo aabenbart har forvexlet Aarsag og Virkning. Hans Anskuelser og Principer ere saa absolut falske, som om han i en Afhandling om Varmen havde paastaaet, at det er Qvægsølvets Stigning i Thermometret, der bringer Atmosphærens Varme til at stige, eller at det er Qvægsølvets Stigning i Barometret, der bevirker, at Vejret bliver godt." (l. c. S. 112—19).

Til Trods for det ved første Øjekast Slaaende i disse Ytringer og til Trods for Forvaringen om, at det ikke er en Strid om Ord, vil en nærmere Betragtning dog utvivlsomt vise, at Modsætningen imellem Macleod og Ricardo ikke er saa fundamental, som Førstnævnte mener, og at hans Exempler ingenlunde godtgjøre, at Ricardo's Udviklinger ere grundfalske, men kun, at de brugte Udtryk ikke ere tilstrækkelig korrekte og omhyggelige. Thi naar Ricardo paastaar, at det er de ugunstigste Vilkaar, hvorunder Korn produceres, der bestemme dets Pris, saa er det under den udtrykkelige Forudsætning, at Markedets tilstrækkelige Forsyning kræver denne Tilførsel, hvad der i Realiteten netop er det Samme som at sige, at Consumenterne ved deres Efterspørgsel skabe en Værdi, der svarer til den, som Produktion under de ugunstigste Forhold nødvendiggjør. Den tilsyneladende saa skarpe Modsætning imellem de to Forfattere beroer derfor utvivlsomt paa, at der her er et

Vexelvirkningsforhold tilstede, om hvilket man derfor med Føje kan tvistes, om det er det ene eller det andet Moment, der er den egentlige Aarsag. Sagen er jo nemlig den, at det er Nødvendigheden af at ty til den dyrere Produktion, dersom Trangen skal blive tilfredsstillet, som tvinger Consumenterne til at betale den højere Pris, og at de ikke vilde gjøre dette, dersom der var Mulighed for at tilvejebringe det forlangte større Quantum paa samme Vilkaar som før, — for saa vidt har altsaa Ricardo Ret; men paa den anden Side er det ganske vist den Omstændighed, at Consumenterne baade ville og kunne betale en højere Pris end før, der bestemmer Producenterne til at indtage de daarligere Jorder til Dyrkning, som de ellers vilde lade ligge, — for saa vidt har altsaa Macleod Ret. Det kunde endog synes, som om dette Moment er det Principale, for saa vidt som Prisstigningen gaar forud for Indtagelsen af Jorderne; men det maa dog herved bemærkes, at allerede Udsigten til og Forventningen om en indtrædende Prisstigning vil bevæge til at indtage nye Jorder.

Naar det saaledes i Virkeligheden er umuligt at afgjøre, hvorvidt det er det ene eller det andet Moment, der bestemmer Prisen eller Værdien, saa forklares dette ganske simpelt derved, at hverken den ene eller den anden Theori peger paa den virkelige Aarsag, det i sidste Instants Bestemmende. Og naar det foran er gjort gjældende, at Ricardos Theori aldeles ingen Forklaring giver over, hvad der bestemmer Markedsprisen, men kun gaar ud paa at bestemme det fingerede Centrum, hvorom denne svinger, saa maa det nu overfor Macleod gjøres gjældende, at han ikke bringer os et Skridt videre til Besvarelsen af hint Spørgsmaal ved at slaa en Streg over Produktionsomkostningerne og deres i alt Fald i visse Tilfælde regulerende Indflydelse og opstille som algyldig Værdilov, at „*Forholdet imellem Tilbud og Efterspørgsel er overalt den eneste Regulator af Værdien*“, hvortil da føjes den Indrømmelse, at „i saadanne Tilfælde,

hvor Produktionen kan forøges uden Grændse, lærer Folk at afpasse Udbudet efter Efterspørgselen, saa at Varens Værdi vil stemme nær med (nearly agrees with) dens Produktionsomkostninger.“ Men det fastholdes tillige, at „det i mange Tilfælde er umuligt at sige, hvad der i Virkeligheden er Produktionsomkostninger for en Vare (l. c. S. 120): Æg, der, før der aabnedes Communicationsveje imellem de skotske Højlande og de sydligere Markeder, paa førstnævnte Sted kostede 1 d. Dusinet, steg til 4 à 6 d. Dusinet, da saadanne Forbindelser tilvejebragtes, fordi de nu i London kunde sælges for 1 sh. Hverken det ene eller det andet Sted kom Produktionsomkostningerne i Betragtning.

Som Resultat af Betragtningen af de fremsatte forskjellige Exempler opstiller Macleod (l. c. S. 122) følgende fire Regler: „1. Ingen Forandring i Produktionsomkostningerne vil bevirke en Forandring i Værdien, medmindre den ledsages af en Forandring i Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel; 2. en Formindskelse af Produktionsomkostningerne er udelukkende til Gavn for Producenterne, naar den iværksættes uden Udvidelse af Produktionen, hvorimod 3. den udelukkende er til Fordel for Consumenterne, naar Produktets Mængde kan forøges uden Grændse; 4. i Tilfælde, hvor Mængden forøges, men ikke uden Grændse, bliver den delvis til Fordel for Producenterne, delvis for Consumenterne, og Fordelen deles imellem dem i omvendt Forhold af det, hvori Forøgelsen staar til det forud existerende Forbrug.“

Disse Regler ere faktisk rigtige, — men det ses aldeles ikke, hvorpaa de begrundes. Og tilsammentagne hjælpe de os ikke til at løse det Problem, hvad der da bestemmer „det Punkt, hvor Tilbud og Efterspørgsel netop svare til hinanden.“ At en stærk Efterspørgsel gjør Værdien høj, er rigtigt; men omvendt svækker den høje Værdi Efterspørgselen og bevirker saaledes en Standsning i sin egen Opadgaaen. Men *hvor* standser Bevægelsen? og hvorfor standser

den paa det Punkt, hvor det faktisk sker? Paa dette Spørgsmaal giver Macleod intet Svar.

I sin endel Aar senere udkomne „Principles of Economical Pilosophy“ (2nd. ed., London 1872) har Macleod yderligere belyst sin Kritik af Ricardo—Mill's Værdilære ved en talrig Række af i det Hele velvalgte og tildels meget slaaende Exempler[1]). Men medens han saaledes fuldt opretholder og endog forstærker denne sin Kritik, modificerer han noget sin egen tidligere Theori, idet han istedenfor den Sætning, at Værdien udelukkende bestemmes ved Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel, nu paastaar, at der er kun én Aarsag til Værdi, og det er Efterspørgsel (demand, hvilket her maaske bedre gjengives ved: Begjær). „Her er det klart, at vi nu have naaet den sande Kilde eller Oprindelse eller Aarsag til Værdi. Det er Begjæret . . . Værdi er ikke en Egenskab ved en Gjenstand, men en Sindsrørelse (an affection of the mind). Den eneste Oprindelse eller Kilde eller Aarsag til Værdi er *menneskelig Attraa.* Naar der er Begjær efter Ting, have de Værdi, naar Begjæret voxer, bliver (naar Udbudet forudsættes uforandret) Værdien større; naar Begjæret aftager, aftager Værdien; og naar Begjæret helt ophører, saa er Værdien helt forsvunden“ (l. c. S. 323). Disse Sætninger illustreres nu ved en hel Række af Exempler, og derefter tilføjes det yder-

---

[1]) Naar han allerede i Fortalen (S. XXV.), idet han fremhæver „Taabeligheden i den Doktrin, at Arbejde er Aarsag til al Værdi“, siger: „Se paa de store Ege i Skovene — skyldes deres Værdi Arbejde? Se paa de store Oxer. som græsse paa Markerne, skyldes deres Værdi Arbejde? Se paa den Grund, hvorpaa en By staar — skyldes dens Værdi Arbejde? Se paa de Hundreder af Millioner af Banksedler og Vexler (paper credit), hvormed dette Lands Handel gaar for sig — skyldes deres Værdi Arbejde?“ kan det vel næppe nægtes, at der bagved alle disse Værdier ligger et Arbejde, som har sin Del i, at de ere blevne til Værdier; men at deres Værdi ikke staar i Forhold til, ikke bestemmes ved dette Arbejde, er sikkert. Fuldt saa oplysende ere dog de S. 309—14 anførte Exempler.

ligere (S. 331): „Det er Begjær eller Forbrug (Demand or Consumption) og ikke Arbejde, som giver Produktet Værdi. . . . Det er ikke Arbejde, som er Aarsag til Værdi, men det er Værdi, som er Aarsag til eller Bevæggrund (inducement) til Arbejde.“

Medens denne stærke Fremhæven af Begjærets eller Efterspørgselens værdiskabende Karaktēr ganske vist har sin Betydning som Modsætning til den Paastand, at det er det paa Tingen anvendte Arbejde, som bestemmer dens Værdi, maa det dog ikke overses, at selve Paastanden om, at det udelukkende er Begjæret, der er Aarsag til Værdien, hviler paa den i en beskeden Parenthes hensatte Forudsætning, at Udbudet forbliver uforandret. Hermed er faktisk Udbudets Betydning for Værdien opretholdt og Paastanden i Realiteten reduceret til den tidligere, at det er Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel[1]), der bestemmer Værdien. Fastholdes det — hvad Macleod selv gjør —, at Værdi er Kjøbeevne, Ombytningsforhold, saa vil det, at Begjæret giver en Ting Værdi, jo sige, at det bestemmer dens Forhold til andre Ting, hvis Forhold til den atter bestemmes ved Begjæret efter dem, hvad Macleod selv erkjender, idet han (S. 329) fremhæver, at „to Produkters Ombyttelighed (exchangeability) kan alene fremgaa af gjensidig (reciprocal) Efterspørgsel.“ Selve Begjæret er jo desuden ikke blot og bart en „Sindsrørelse“, men den af

---

[1]) I et følgende Kapitel spotter Macleod over St. Mill's „store Opdagelse“, at det ikke er et *Forhold* (ratio) imellem Udbud og Efterspørgsel, men en *Udligning* (equation) af disse, hvorom der bør tales, idet „det er overraskende, at en saa skarp Tænker ikke har iagttaget, hvad enhver intelligent Skoledreng kunde fortælle ham, at en Udligning er et Forhold! Et Forhold (ratio) er den Relation, hvori en Qvantitet staar til en anden i Henseende til Størrelse. Hvis de to Qvantiteter ere lige, er det et Lighedsforhold (ratio of equality) eller en Udligning (equation). Derfor ere *Loven* om Efterspørgsel og Udbud, *Forholdet* imellem Efterspørgsel og Udbud og *Udligning* af Efterspørgsel og Udbud absolut identiske Udtryk.“

Udbud af et Vederlag ledsagede Efterspørgsel. Og da denne Efterspørgsel selv paavirkes af den Værdi, som den siges at skabe, og den begjærte Mængdes Størrelse bestemmes af Værdien, komme vi ikke hermed ud af Cirkelbevægelsen og slippe ikke fra Spørgsmaalet: Hvad bestemmer da Efterspørgselens, Begjærets, Intensitet?

Dette Spørgsmaal afviser Macleod med den Bemærkning, at „nogle Personer mene, at det er en utilstrækkelig Forklaring at sige, at Værdi har sin Grund i Begjær, og at Økonomerne skulde gaa videre og undersøge Grundene til Begjæret. Men dette vilde være en stor Vildfarelse. Det vilde indføre hele Psychologien i Økonomien.“ Det maa dog gjøres gjældende, at, da Begjærets større eller mindre Intensitet paa den ene Side paavirkes af et økonomisk Forhold, selve Bevægelserne og Svingningerne i Værdiforholdet, paa den anden Side giver sig et økonomisk Udtryk i det endelig fastslaaede, det aktuelle Ombytningsforhold, maa det være Økonomiens Sag at gjøre Rede for det eller de Momenter, som bevirke, at Begjæret optræder med denne bestemte Intensitet og fyldestgjøres ved dette bestemte Værdiforhold. Macleods sidste Værk bringer os ikke nærmere hen til en Løsning af disse Spørgsmaal end hans første.

En anden engelsk Forfatter, som afgjort benægter Rigtigheden af Ricardos Værdilære, er Stanley Jevons, der i sin „Theory of Pol. Economy“ (London 1871, 2den Udg. 1879) udførligt omhandler Ombytningens Theori. Jevons, der i Fortalen til 2den Udgave udtaler sig meget skarpt imod „den Ricardo'ske Skoles taagede (mazy) og anmassende Antagelser“ og mener, at „vore engelske Økonomer have levet i et Narre-Paradis (a fools paradise)“, og at det gjælder om at frigjøre sig fra „Lønningsfond-Theorien, Værdi-Doktrinen om Produktionsomkostninger, den naturlige Arbejdsløn og andre vildledende og falske Ricardo'ske Doktriner“, hævder (S. 109), at „den af Mill udviklede

Værditheori ikke naaer til Emnets Rod og ikke viser, hvad der faaer Udbudets og Efterspørgselens Mængder til at variere", ligesom Mill „ikke ser, at da der maa være to Parter og to Qvantiteter (to Ombytningsgjenstande) i enhver Ombytning, maa der være en dobbelt Udligning af Tilbud og Efterspørgsel." Imidlertid kan det næppe erkjendes, at Jevons's egen Værditheori, skjøndt den indeholder Momenter af Betydning, gjør Forholdet klart, og det kan næppe heller erkjendes, at den mathematiske Form, som Jevons iklæder sin Udvikling, bidrager væsentlig til at opklare Forholdet eller bringer Løsninger, som ikke kunde findes ad anden Vej.

Endskjøndt Jevons begynder med skarpt at fastslaa, at der ikke kan være Tale om en Tings „indre Værdi", idet „Bytteværdi intet Andet udtrykker end et Forhold, og Ordet skulde ikke bruges i nogen anden Betydning", anerkjender han dog, at Ordet Værdi almindelig bruges i tre forskjellige Betydninger, og at „man kan godt sige, at en Diamant og Sølv ere Gjenstande af høj Værdi", saa at man maa skjelne imellem 1) Brugsværdi, som han sætter lig Tingens „almindelige Nyttighed" (total utility) ɔ: dens almindelige Evne til at fyldestgjøre en Trang, 2) Værd (esteem), som han sætter lig „final degree of utility" ɔ: den Grad af Nyttighed, som den sidste Tilføjelse af en meget lille Qvantitet til den existerende Forsyning har, og 3) Kjøbeevne = Ombytningsforhold, hvilket sidste Udtryk han helt igjennem vil bruge istedetfor Bytteværdi for stadig at minde om, at Talen er om et Forhold, og at der ikke existerer nogen absolut Værdi.

Kjærnepunktet i Ombytningens Theori er nu ifølge Jevons følgende Sætning, der vanskeligt lader sig gjengive paa Dansk: The ratio of exchange of any two commodities will be the reciprocal of the ratio of the final degrees of utility of the quantities of commodity available for consumption after the exchange is completed", men hvis Mening

vistnok klarere vil fremgaa af den tilføjede Forklaring: „Lad os sætte, at der er én Klasse Handlende, som alene besidder Korn, og en anden, som alene besidder Kjød. Det er sikkert, at under disse Omstændigheder kan en Del af Kornet gives i Bytte for en Del af Kjødet saaledes, at der derved fremkommer en betydelig Forøgelse af Nytten. Hvorledes skulle vi bestemme det Punkt, hvor Ombytningen vil høre op at være fordelagtig? Dette Spørgsmaal maa omfatte baade Ombytningsforholdet og Graderne i Nytten. Sæt nu, at Ombytningsforholdet tilnærmelsesvis er 10 Pd. Korn mod 1 Pd. Kjød; hvis da 10 Pd. Korn for Besidderne af denne Vare er mindre nyttig end 1 Pd. Kjød, ville de ønske at fortsætte Ombytningen. Skulde Besidderen af Kjød finde 1 Pd. Kjød mindre nyttigt end 10 Pd. Korn, ville de ogsaa ønske at fortsætte Handelen. Ombytningen vil saaledes vedblive, indtil hver Part har opnaaet al den Fordel, som de kunne naa, saa at der vilde tabes i Nytte, hvis den yderligere fortsattes. Begge Parter ville da være tilfredsstillede og Ligevægt opnaaet . . . Dette Ligevægtspunkt vil kjendes derpaa, at et uendeligt lille Qvantum af Varer, som blev ombyttet ud over dette, efter samme Ombytningsforhold, hverken vil forøge eller formindske Nytten" (l. c. S. 103—4).

Hvad der fremhæves ved denne Forklaring er, at begge Parter tillægge de omspurgte Varer en Grad af Brugsværdi, der varierer med Mængden af, hvad man besidder, og at de derfor begge kunne have Fordel af Ombytningen og kun ville fortsætte denne saa længe, indtil det forandrede Besiddelsesforhold har bragt dem til at vurdere de to Tings indbyrdes Brugsværdi paa samme Maade. Der er her peget paa et Moment, som er af Betydning for den rette Opfattelse af, hvad der bestemmer Tingenes Ombytningsforhold, deres gjensidige Værdi. Men hans Paavisning af Motivet til Ombytning, der iøvrigt næppe kan roses for Klarhed og Letforstaaelighed, føres ikke videre, og man spørger frem-

deles: hvornaar er dette Punkt da naaet, hvor deres Vurdering af de to Tings Brugsværdi falder saaledes sammen, at Ombytning ophører at være fordelagtig? - og kunde der ikke tænkes mere end ét Ombytningsforhold, som begge Parter vilde finde sig tjente med? Dersom nu Besidderne af Kornet vilde være glade ved at give 11 Pd. Korn for 1 Pd. Kjød, medens Besidderne af Kjødet ere tilfredse med at faae 9 Pd. Korn for 1 Pd. Kjød, saa vil Ombytningen lige saa godt kunne finde Sted efter Forholdet 1 : 9 som 1 : 11 — og hvad bestemmer saa, om det bliver det ene eller det andet eller endelig gaar midt imellem og bliver 1 : 10? Det Svar, som Jevons giver paa disse Spørgsmaal, er saa nøje knyttet til det af ham opstillede, ikke let gjengivelige, Begreb: final degree of utility med dets tilhørende Forklaring og derhos iklædt en saadan mathematisk Form, at der for den almindelige økonomiske Sprogbrug og den i almindelige logiske Former udtrykte Theori næppe er vundet ret meget ved den af Jevons givne Anvisning paa en Løsning. Afklædt det mathematiske Udtryk gaar Jevons' Theori, saaledes som den fremsættes længere fremme, ligesom Macleods ud paa, at det er Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel, hvorpaa det kommer an; han siger saaledes (S. 117): „De sædvanlige Love for Udbud og Efterspørgsel ere, naar de fremstilles rigtigt, det praktiske Udtryk for (the practical manifestation of) Ombytningens Theori."

Og ligesom Macleod til sin Værdilov føjer den Indrømmelse, at Folk lære at afpasse Tilbud og Efterspørgsel efter Produktionsomkostningerne, der altsaa dog blive et Moment af Betydning for Tingenes Værdi, saaledes knytter Jevons til den i sig rigtige Fremhævelse af, at „engang udført Arbejde ingen Indflydelse har paa den fremtidige Værdi af nogen Vare" (S. 178), umiddelbart den Indrømmelse, at „skjøndt Arbejde aldrig er Aarsagen til Værdien, er det i en stor Mængde Tilfælde det bestemmende Moment (the

determining circumstance), og det paa følgende Maade: *Værdien afhænger alene af the final degree of utility. Hvorledes kunne vi variere denne Nytte-Grad? Ved at have mere eller mindre af den paagjældende Ting at forbruge. Og hvorledes skulle vi faae mere eller mindre deraf? Ved at anvende mere eller mindre Arbejde paa at erholde en Forsyning deraf*[1]). Der er herefter to Trin imellem Arbejde og Værdi. Arbejde paavirker Forsyningen, og Forsyningen paavirker den Grad af Nytte, som bestemmer Værdien eller Ombytningsforholdet." Men i Modsætning til Ricardos Forudsætning om Arbejde som ensartet Størrelse anser Jevons Arbejde for „væsentlig forskjelligartet, saa at dets Værdi maa bestemmes ved Produktets Værdi, ikke Produktets Værdi ved Arbejdets". Hermed ere vi da atter komne ind i en Cirkelbevægelse, hvorfra der næppe er nogen Udvej.

Af alt det Anførte vil det ses, at der hos de engelske Økonomer — saa vidt disses Skrifter ere nærværende Forfatter bekjendte — næppe er Svar at finde paa det Spørgsmaal: hvad bestemmer en Tings Værdi i det enkelte givne Øjeblik, dens faktiske Ombytningsforhold med andre Ting, dens Markedspris? Selv de Forfattere, der have frigjort sig fra Ricardos Theori, formaa ikke at opstille nogen fuldgyldig Theori og falde til Trods for deres skarpe Kritik af hin og den rigtige Fremdragning og Paavisning af Momenter, som den lader upaaagtede, mere eller mindre tilbage til en faktisk Anerkjendelse af Ricardos Grundsyn paa de Forhold, som regulere Værdien.

Et virkeligt Fremskridt i Retning af en rigtigere Opfattelse af Værdiens Væsen og af det egentlig værdibestemmende Moment vilde derimod være gjort ved den amerikanske Økonom Carey, dersom han havde givet sine enkeltvis henkastede Yttringer desangaaende en nærmere

---

[1]) Udhævet af Jevons.

Udførelse og en omhyggelig Begrundelse og derpaa bygget en særlig Værditheori. Istedetfor fremtræder hans Værdilære nærmest som et Incidentspunkt i hele hans udførlige Angreb paa Ricardos Jordrentelære, og da Hovedpunktet heri netop er Bekjæmpelsen af den Anskuelse, at der igjennem Jordrenten gives Jordens Besidder et Vederlag for Naturens Medvirken i hans Produktion, føres han ganske naturlig til at opstille som et Hovedpunkt, at al Værdi skyldes Arbejde: „Arbejde er den eneste Aarsag til Værdi", hvorfor ogsaa Varernes Værdi „maales ved Mængden og Beskaffenheden (quantity and quality) af det Arbejde, som har behøvedes til at frembringe dem"[1]). I Careys senere Værk, Principles of Social Science (1858), indgaar Capitlet om Værdi (I., Ch. VI.) som et Led i hans hele Bevisførelse for, at man er begyndt med at dyrke de lidet produktive Jorder, hvis Bearbejdelse kun krævede lidet Arbejde, og først senere er gaaet over til at dyrke de frugtbarere Jorder, efterhaanden som Menneskets Arbejdsevne udvikledes mere og mere og satte det i Stand til at overvinde Vanskeligheder, som tidligere oversteg dets Kræfter. Hans Værdilære beskjæftiger sig derfor ogsaa mest med faste Ejendommes Værdi, medens han dog bestemt gjør gjældende, at ganske de samme Love gjælde herfor som for alle Varers Værdi. I sin Iver for at bekjæmpe Ricardos Jordrentelære falder han saaledes ganske over i hans Værdilære og hævder i den Grad Arbejdet som eneste Værdikilde, at han ender med at opstille den mere aandrige end holdbare Paastand, at „en Tings Nytte er Maalestokken for Menneskets Herredømme over Naturen — og dette voxer med den Magt, som deres Association giver dem; dens Værdi derimod er Maalestokken for Naturens Herredømme over Mennesket — og denne aftager med den tiltagende Associationsevne. De

---

[1]) Principles of Pol. Economy, Philadelphia 1837, I., S. 19.

to bevæge sig saaledes i modsatte Retninger, og findes altid existerende i modsat Forhold af hinanden."

Paa den anden Side fører dette hans Standpunkt ham til, til nærmere Forklaring af den Paastand, at Værdien bestemmes ved det anvendte Arbejdes Qvantitet og Qvalitet, at opstille et Par Sætninger, som betegne et virkeligt Fremskridt i Opfattelsen af Værdiens Bestemmelse. Hævdelsen af, at det stedse med den stigende Udvikling bliver lettere og lettere at overvinde Vanskelighederne i en Produktion, saa at Arbejdet altsaa efterhaanden bliver mere produktivt, leder Carey til den Sætning, at *det ikke er Produktionsomkostningerne, men Reproduktionsomkostningerne, der bestemme en Tings Værdi*, hvorfor han ogsaa til sin ovenfor anførte Sætning om, at Værdien „maales ved Mængden og Beskaffenheden af det Arbejde, som har behøvedes til at frembringe Varen," føjer den Begrændsning, at dette er Maalestokken „i Produktionsøjeblikket", medens Værdien i et hvilket som helst senere Øjeblik „ikke kan overstige Værdien af det Arbejde, som udkræves til at reproducere Varen". Maa det nu end indrømmes, at dette sidste ikke ubetinget gjælder, idet stundom netop Alderen giver en Ting forhøjet Værdi, ligesom det er klart at Reproduktionsomkostningerne ere uden Betydning overfor den hele Masse af „sjældne" Gjenstande, der netop ikke *kunne* reproduceres, — og maa det end erkjendes, at ogsaa udenfor Kredsen af disse Gjenstande Tingenes Værdi i det enkelte givne Øjeblik lige saa lidt *bestemmes* ved deres Reproduktions- som ved deres Produktions-Omkostninger, og at hint Udtryk lige saa lidt som dette giver Forklaring over de Værdisvingninger, som Varerne udvise fra Dag til Dag, uden at Produktionsforholdene undergaa nogen Forandring[1]), saa er det dog sikkert, at der hermed er peget paa et Moment, som er af største

---

[1]) Jfr. A. & M. P. Marshall: Economics of Industry, London 1881, S. 79—80.

Betydning for den rigtige Opfattelse og Bestemmelse af Begrebet Produktionsomkostninger, og der betegnes for saa vidt et afgjort Fremskridt herved, som man med dette Udtryk kommer bort fra Forestillingen om en given, fast, Tingen iboende Værdi, bestemt ved den givne, faktisk anvendte Arbejdsmængde. Og ligeledes giver Udtrykket Reproduktionsomkostninger en ved Ricardos Theori fuldstændig savnet Forklaring af, at nye Opfindelser og forbedrede Methoder, overhovedet Fremgang i Arbejdets Produktivitet, bringer Beholdningerne af de tidligere med større Omkostninger producerede Ting til at synke i Værdi.

Imidlertid kan der fremdeles overfor denne Forklaring spørges: men hvorfor er det mere den ene end den anden Art Omkostninger, der bestemme Tingenes Værdi? Ogsaa til Besvarelse af dette Spørgsmaal giver Carey en Anvisning, som kun er altfor løst hensat og altfor lidt benyttet til Udarbejdelse af en selvstændig Værditheori, idet hans særlige Standpunkt med Hensyn til Spørgsmaalet om den menneskelige Udviklings Gang og den successive Inddragning af Jorder under Dyrkning leder ham til den Erkjendelse, at Forestillingen om Værdi opstaar i den menneskelige Aand ved „*vor Vurdering af den Modstand, som maa overvindes, før vi kunne komme i Besiddelse af den Ting, vi attraa.* Denne Modstand bliver mindre ved hver Forøgelse af Menneskets Herredømme over Naturens altid gratis Ydelser, og derfor se vi i alle fremadskridende Samfund en stadig Stigning i Arbejdets Værdi, naar det maales med Brugsgjenstande, og en Aftagen af disses Værdi, maalt med Arbejde "

Der er her peget paa et Moment af største Betydning for Værdiens Bestemmelse, som det senere skal blive nærmere paavist; men det har ikke sat Frugt for Careys egen Værditheori, som derfor lige saa vel som de foran omhandlede er præget af Uklarhed og Selvmodsigelse og, om den end indeholder Momenter til Brug ved det her om-

handlede Spørgsmaals Løsning, paa ingen Maade kan siges selv af have løst det.

Vende vi os fra England til Tydskland og Frankrig, finde vi i Aarhundredets første Halvdel — og tildels længere ned — Opfattelsen af Værdien og dens bestemmende Aarsager mere eller mindre beherskede af den engelske Skoles, særlig Ricardos, Værdilære[1]), men dog saaledes, at forskjellige Modifikationer gjøres gjældende, ligesom man i det Hele i begge Lande ved en større Indtrængen i de konkrete Forhold kommer noget bort fra det stærkt abstrakte Præg, som Ricardo paatrykte den engelske Værdilære, og er mere tilbøjelig til at pege paa en Flerhed af Aarsager eller værdibestemmende Momenter. Men herved kommer man paa den anden Side tildels noget bort fra at søge et enkelt Moment, som i sidste Instants bestemmer det faktiske Ombytningsforhold, og fortaber sig i Betragtningen af forskjellige „økonomiske Egenskaber ved Værdien", (J. Garnier) eller af Tingens ved visse Egenskaber bestemte „Værdiindhold".

Dette sidste er saaledes Tilfældet med J. B. Say, uagtet han netop begynder med at fastslaa, at Værdien altid indeholder en *Sammenligning* („elle n'est jamais que *comparative*") og at „Forestillingen om en Tings Værdi forudsætter altid et eller andet Forhold til en anden Gjenstands Værdi"[2]). Idet han derhos fremhæver, at „en Tings Værdi er en positiv Størrelse, men kun for et givet Øjeblik; dens Natur er at være bestandigt skiftende, at forandre sig fra Sted til Sted, fra en Tid til en anden", gjør han opmærksom paa, at naar man gaar fra Paris til Vogeserne, er man her langt rigere end hist med den samme Pengesum, og at man, naar man tager en Kurv med Frugter til Værdi af 5 francs og

[1]) Dens Indflydelse i Frankrig bliver særligt kjendelig derved, at t. Ex. Condillac, som foran anført, havde ét helt andet Syn paa Forholdet.

[2]) Cours complet d'Econ. Pol., 2nde éd., Paris 1840, S. 72—73.

et 5-francs Stykke med sig over Kanalen, faar man i England mere end 5 frs for Frugterne, og en langt mindre Kurv for de fem francs. Men umiddelbart efter disse ganske rigtige Bemærkninger udtaler han (l. c. S. 78), at „det er Evnen til at kjøbe, som gjør Ting til Rigdomme; men denne Evne, denne Egenskab, som man kalder *deres Værdi*, er *i den Gjenstand, som man vurderer*[1]), uafhængigt af den Gjenstand, som man benytter sig af ved denne Vurdering". Og det næste Capitel (Ch. III: Du fondement de la valeur) aabner han med at gjentage, at „en Tings Værdi existerer i selve Tingen, uafhængig af det, som Kjøberen giver for at besidde den. Den Mængde Dalere eller Korn eller hvilken som helst anden Vare, som en Kjøber giver for at faa et Hus, er en Angivelse af dette Hus's Værdi; men det er ikke paa Grund af dette Tilbud, at Huset har en Værdi, det er i Kraft af en Egenskab, som boer i det selv og som den Mængde af Byttegjenstande, som man tilbyder for at kjøbe det, kun angiver og maaler." Dette er altsaa netop den modsatte Lære af Condillac's om, at det er Begjæret efter Tingen, som giver den Værdi. Den Egenskab, som saaledes efter Say's Mening giver en Ting dens Værdi, er dens *Nyttighed* (utilité). „Menneskene sætte kun Pris paa de Ting, som ere dem til Nytte; det er i Kraft af denne Egenskab, at de samtykke i at bringe et Offer for at kjøbe dem; thi man giver Intet for at forskaffe sig Noget, som ikke duer til Noget (ce qui n'est bon à rien)." Det Sidste er naturligvis rigtigt; men det viser kun, at Brugbarhed er en Betingelse for, at en Ting kan have Værdi; det er dermed ingenlunde sagt, at det er Nytten, der bestemmer Værdien. Dette erkjender Say ogsaa strax efter (l. c. S. 82): „Det er Tingenes Nyttighed, som er det første Grundlag for den Værdi, som de bære; men det følger ikke deraf, at deres

[1]) Udhævet af Say.

Værdi hæver sig til Højde med deres Nytte; den hæver sig kun i Højde med *den Nytte, som Mennesket har meddelt dem*[1]). Den overskydende Nytte er en naturlig Rigdom, som ikke betales.“ Herved er man da ført tilbage til Arbejdet som det, der bestemmer Tingenes Værdi; thi det vil snart vise sig umuligt at opløse en Tings Nytte i to Maal, hvoraf det ene skyldes Naturen, det andet Menneskene, medmindre man sætter dette sidste netop i Forhold til den Mængde Arbejde, som Tingen har kostet. Men i saa Fald løber denne Theori ud paa ganske det Samme som Ricardos. I et følgende Kapitel (Ch. IX.) lærer Say da ogsaa, at „Markedsprisen (le prix courant) for alle de produktive Tjenester, som ere nødvendige til at fuldende et Produkt, udgjør det, som vi ville kalde dette Produkts *Produktionsomkostninger*“, og det tilføies yderligere, at „Værdien af de saaledes forbrugte Tjenesteydelser maa svare til den frembragte Tings Værdi.“ Og længere frem (l c S. 357) hedder det: „Naar vi ombytte to Produkter med hinanden, er det i Virkeligheden deres Produktionsomkostninger, som vi bytte med hinanden.“ Det af Say i Værdilæren indbragte Moment, Nyttigheden, faar saaledes ingen virkelig Betydning, og noget Fremskridt for Erkjendelsen af Værdiens Bestemmelse er ikke vundet ved hans Fremstilling.

Tvært imod maa det siges, at Say's Exempel har bragt de franske Økonomer — bortset fra Fr. Bastiat, som senere vil blive særlig omtalt, og de Forff., som mere eller mindre slutte sig til ham, og helt eller delvis optage hans Tanker — til altfor meget at dvæle ved Betragtningen af Værdiens Aarsager eller Begrundelse (le fondement de la valeur), medens de med Hensyn til Værdiens Bestemmelser i det Væsentlige henholde sig til den Ricardo-Mill'ske Theori. *Nytte* og *Sjældenhed* ere da de to Hovedmomenter, som de

---

[1]) Udhævet af os.

franske Økonomer særlig fremdrage som Værdiens Grund. Hos J. Garnier, hvis Traité d'Econ. Pol. (5te Udg. 1863) vistnok kan betragtes som Udtryk for de i Frankrig almindeligt accepterede økonomiske Anskuelser (Bogen betegnes paa Titelbladet som „adopté dans plusieurs écoles ou universités"), hedder det saaledes (S. 275) under Overskriften „Causes ou fondements de la valeur": „Fem almindelige Aarsager bevirke, at Tingene have Værdi", og der nævnes derefter „først og fremfor Alt *Nyttighed*, d. v. s. den Egenskab, som gjør Tingene (Produkter, Arbejde eller Tjenester) skikkede til at fyldestgjøre Fornødenheder eller forskaffe Behageligheder ... For det Andet maa det være muligt at tilegne sig dem og overdrage dem til Andre, de maa være begavet med *Tilegnelighed* (appropriabilité) og Overdragelighed (transmissibilité) ... For det Tredie er det, som bevirker, at en Ting har større eller mindre Værdi, at den ikke staar til Raadighed for Alle, at den existerer i mere eller mindre begrændset Mængde, at den er absolut eller forholdsvis *sjælden* ... Naar en Ting er nyttig, tilegnelig og overdragelig, og kun existerer i begrændset Mængde, er den *ombyttelig* ... d. v. s. at den *har Værdi*, Kjøbeevne („la faculté, le pouvoir, la puissance d'achat ou d'acquistion pour des choses équivalentes ou également estimées") ... For det Fjerde er det, som bevirker, at en Ting ligeledes har større eller mindre Værdi, at dens Frembringelse har frembudt *Vanskeligheder*, at den har nødvendiggjort *Arbejde*, og at det har kostet meget at forskaffe sig den; det er, at Produktionsomkostningerne ere betydelige (que les frais sont plus élevés) ... Her finder man den Grund, som i Almindelighed bestemmer Værdien (C'est ici le fondement le plus généralement déterminant de la valeur)." Til disse fire Aarsager til Værdi, føjer Garnier saa efter Carey som den femte, „hvilken man kan tage med i Betragtning", medens „vi ikke som Mr. Carey kunne gjøre det til den almindelige

og udelukkende Lov for Værdien", det Arbejde, som Kjøberen forskaanes for.

Overfor denne Opregning af „Aarsager" til Værdien maa det gjøres gjældende, at det vel er ganske rigtigt, at disse Momenter have Indflydelse paa en Tings større eller mindre Værdi, men at denne dog ikke staaer i noget bestemt, direkte Forhold til noget enkelt af dem, og at det er umuligt at samle alle under et fælles Synspunkt for Bedømmelsen og opstille en Maalestok for det større eller mindre Omfang, hvori de ere kombinerede med hinanden. Ligesom det derfor paa den ene Side maa betragtes som givet, at Værdien ikke staar i Forhold til eller bestemmes ved noget enkelt af disse Momenter, thi i saa Fald blev de andre jo uden Betydning —, saaledes lader det sig paa den anden Side ikke angive, hvor meget hvert enkelt af dem bidrager til at give Tingen Værdi, og lige saa lidt kan man da angive, i hvilket Forhold de tagne tilsammen bestemme Værdien. Garnier tilføjer da ogsaa, at „efter Omstændighederne kan det bestemmende Element være Nyttigheden eller Sjældenheden eller Arbejdet", og at „det er dette, som forklarer, at forskjellige Økonomer synes at have betegnet hver enkelt af dem som det eneste Fundament for Værdien med Forbigaaelse af de andre." Og han bemærker endvidere, at „hvad der har frembragt Forvirring, det er, at den fjerde Aarsag til en vis Grad kan indgaa i den tredie: jo større Vanskelighed der er ved at producere, jo mere Frembringelsen kræver Arbejde, jo større Produktionsomkostningerne blive, — desto mindre rigeligt forekomme Produkterne, og desto mere have de den Karaktér af Sjældenhed, som udgjør Værdiens andet Fundament. Den femte Aarsag kan ogsaa indgaa i den første." Han slutter derfor med udtrykkelig at fremhæve, at „Værdien er det samlede Resultat af forskjellige Elementer, og man vilde gjøre sig en falsk Idé om den, hvis man forudsatte den proportional med blot ét af disse Elementer, hvis man

t. Ex. forestillede sig, at den blev dobbelt saa stor, fordi Gjenstandens Nytte blev dobbelt saa stor som før eller den blev dobbelt saa sjælden o. s. v." Hele denne Redegjørelse for Værdiens Aarsager bringer os saaledes ikke et Skridt videre til at finde, hvad der bestemmer Tingenes Værdiforhold, og Garnier resumerer dem da ogsaa alle i følgende Formel: „Værdien er Resultatet af Udbud og Efterspørgsel og af Produktionsomkostningerne."

Et noget lignende Standpunkt indtager Kayser (Om Arbejdets Ordning, Kbhvn. 1857). Han afhandler ligeledes først „Aarsagerne til Gjenstandenes Værdi" og fremhæver, at „Tingenes Bytteværdi fremgaar af en dobbelt Aarsag, først af deres Brugsværdi" (— hvilket Ord efter den givne Forklaring, at „Ingen vil betale Noget i Bytte for en Gjenstand, som han ikke kan bruge paa en eller anden Maade", her staar enstydigt med Brugbarhed eller Nytte —) „og dernæst af deres Sjældenhed, af det Misforhold, der finder Sted imellem Mængden af dem og Trangen til dem. Denne Sjældenhed kan være af en dobbelt Art: enten kan den være absolut... eller, som det oftest er Tilfældet, den er kun betinget, da vi ved vor Virksomhed kunne fjerne den. Forsaavidt dette er Tilfældet, træder det Arbejde, som er nødvendigt for at frembringe den, istedetfor Sjældenheden... det er derfor ganske naturligt, at man sædvanligvis ikke fremhæver Sjældenheden som den egentlige Aarsag til Gjenstandenes Bytteværdi, men det Arbejde, Frembringelsen af dem foranlediger. Det er dog hin, der er den egentlige Grundvold for den..." Kayser erkjender imidlertid fuldt ud, at der hermed kun er angivet „de Aarsager, som *begrunde* Gjenstandenes Bytteværdi" og at det staar tilbage, at „angive de Betingelser, som bestemme det Forhold, i hvilket de ombyttes imod hinanden." I de to følgende Afsnit omhandles da „Værdiens Afhængighed af Tilbud og Efterspørgsel" og „Produktionsomkostningernes Indflydelse paa Værdien" i nøjeste Overensstemmelse med Mill's Udvikling.

Disse Partier af den Ricardo-Mill'ske Værdilære gjenfinder man ogsaa i det Væsentlige i de ældre tydske økonomiske Systemværker, for hvilke formentlig Rau's Volkswirthschaftslehre og Roscher's Grundlagen der Nationalökonomie kunne betragtes som fremtrædende Repræsentanter. Men ved den indgaaende og grundige Behandling, som i disse Værker bliver Værdilæren til Del, taber den unægtelig meget af det altfor almindelige og abstrakte Præg, som karakteriserer den engelske Skoles Værdilære, og der gjøres omhyggeligt Rede for alle de mangfoldige Momenter, som kunne øve Indflydelse paa Tingenes Bytteværdi eller Pris. Paa den anden Side kan det næppe nægtes, at Værdilæren ved denne temmelig detaillerede Angivelse af alle de Forhold og Omstændigheder, som kunne paavirke Prisforholdene, taber i Klarhed og Overskuelighed, og at det falder vanskeligt ud af denne Mangfoldighed at angive bestemte ledende Principer for Værdidannelsen, end sige at paapege det i egentlig Forstand værdibestemmende Moment. Da der derhos til disse Systemværker, hvis Antal i og for sig ikke er ringe, slutter sig en lang Række af Monographier, som, om de end for en stor Del overvejende beskjæftige sig med selve Begrebsbestemmelserne samt Inddelingerne af Værdien og Karakteriseringen af de mange enkelte Arter af Værdi, dog ogsaa mere eller mindre berøre Spørgsmaalet om Værdiforholdets Bestemmelse og Prisdannelsen, vil det ikke let være muligt at gaa nærmere ind paa alle disse Undersøgelser og paapege de Nuanceforskjelligheder, hvorved de indbyrdes adskille sig fra hinanden[1]). Vi indskrænke os derfor her til at pege paa ganske enkelte Momenter, som forekomme os at være af Betydning for vor Undersøgelses Formaal.

---

[1]) Det maa være tilladt at minde om, at Forholdene have sat ikke blot bestemte, men endog temmelig snævre, Tidsgrændser for Udarbejdelsen af denne Afhandling, hvis Omfang derhos allerede overskrider det normerede Maal.

I saa Henseende kan for Rau's Vedkommende nævnes, at han, idet han optager Ad. Smiths Distinktion imellem Brugsværdi og Bytteværdi, søger at sætte dem i Forhold til hinanden, idet han tager *Brugsværdien* til Udgangspunkt og erkjender, at „den er at anse for Grundlaget for enhver Vurdering“ og at Bytteværdien eller rettere den noget mere omfattende Del af Værdi, som han kalder „Verkehrswerth“ og som omfatter baade Bytteværdi og Kapitalværdi (Erzeugungswerth) — „ikke er ganske uafhængig af Brugsværdien“. Men i den videre Udførelse tabes dog dette af Sigte, og faktisk spiller Begrebet Brugsværdi ikke nogen væsentlig Rolle i Rau's Værdilære.

Ogsaa Roscher anerkjender, at en Vares Bytteværdi „berør paa dens Brugsværdi“, om den end „ingenlunde løber ganske parallel med denne“, og ved den nærmere Udvikling af henholdsvis Efterspørgselens og Indholdets Natur begynder han med at fremhæve, at „ved sin Efterspørgsel plejer Kjøberen hovedsagelig at tage Hensyn til Gjenstandenes Brugsværdi“, ved Siden af hvilken han derhos tager Hensyn til sin egen Betalingsevne, medens „ogsaa Sælgeren tager ved isolerede Ombytninger nærmest Hensyn til Brugsværdien“. Men idet han tilføjer: „I en ordnet Samfundshusholdning plejer Sælgeren næsten udelukkende at agte paa sin Vares Bytteværdi“, har han faktisk opgivet at benytte Brugsværdien som Moment i Bestemmelsen af Bytteværdien.

Som Punkter af Interesse i Roscher's Værdilære kunne endnu nævnes, først at han anerkjender det for „en lige saa betydningsfuld som rigtig Bemærkning af Carey, at det ved en Vares Pris mere kommer an paa Omkostningerne ved at *reproducere* en lignende Vare end paa dens egne, allerede Fortiden tilhørende, Produktionsomkostninger“, hvorfor han ogsaa opstiller som en Hovedregel, at „Varer med samme Reproduktionsomkostninger have regelmæssig samme Bytteværdi“. Dernæst bør nævnes hans Betoning af, at enhver

Ombytning er en *Kamp imellem modstaaende Interesser*, i hvilken „sædvanlig *den stærkere Part gaaer af med Sejren* og Prisen bliver saa meget højere eller lavere, jo større Sælgerens eller Kjøberens Overlegenhed er", og at denne Overlegenhed nærmest er hos den, der er mindst ivrig for at faa Ombytningen i Stand. Det er ganske det samme Synspunkt, som med megen Styrke gjøres gjældende af St. Mill overfor Bestemmelsen af de *internationale* Værdier, og Roschers Fremdragen af dette Moment i den almindelige Værdilære har derfor sin Betydning til at vise, at det er de samme Momenter, der ere bestemmende for Værdien paa begge Omraader.

I Tilslutning til det sidstnævnte Punkt fremhæve vi af Lindwurm's „Theori des Werthes" i Jahrb. f. Nationalökonomie (IV. S. 165—218) den stærke Betoning dels af *Villiesmomentet* i Værdiforholdets Bestemmelse, dels af *det Individuelle* i denne. „Det Tingenes Forhold til os, som Værdien forudsætter, existerer ikke for Menneskeheden, men kun for Mennesket. Et Værdiforhold forandrer sig saaledes, naar en Gjenstand gaar fra én Haand til en anden, thi da ere ganske andre Faktorer tilstede. Der er da saavel en anden Villie som en anden Erkjendelse af Tingenes Skikkethed til at tjene denne Villie ... *Værdiforholdet er saaledes helt og holdent individuelt*"[1]).

I „die nationaløkonomische Lehre vom Werth" (Zeitschr. f. d. g. Staatswissenschaft, XI., S. 421–75) hævder Knies bestemt, at „Gjenstandenes Bytteværdi maa befinde sig i Harmoni med deres Brugsværdi og kan ikke staa i Modsigelse dermed ... Det er ikke muligt, at Grundlaget for Brugsværdien ikke ogsaa skulde have Gyldighed for Bytteværdien. At der kommer noget Særligt til, følger nødvendig deraf, at der ikke blot er Tale om Brug af

---

[1]) Udhævet af Forf. selv.

Tingene, men ogsaa om en Overdragelse af dem. Vi maa altsaa sige: „Tingenes Bytteværdi er i Almindelighed desto større, jo større deres Brugsværdi er, og jo lettere en Overdragelse deraf foregaar . . . . Og ganske i Almindelighed maa vi sige, at Brugsværdien og Overdragelses-Vanskelighed eller -Lethed kunne enten forbinde sig med hinanden eller modvirke hinanden til Forhøjelse eller Forringelse af Bytteværdien, uden at det tør falde et fornuftigt Menneske ind, i sidstnævnte Tilfælde at tale om en Modstrid imellem Bytteværdi og Brugsværdi". Knies hævder da ogsaa overfor Rau's Paastand om, at „kun Penge som saadanne have ingen Brugsværdi, fordi de alene tjene som Redskab for Ombytningen", at man netop heri, i at have et saadant Redskab, maa sætte Pengenes Brugsværdi, der heller ingenlunde altid er lige stor. Knies nærer derfor „ikke den ringeste Betænkelighed ved at udtale, at der paa alle Omraader vækkes fuld Tillid til Harmonien imellem Brugs- og Bytteværdien."

Ogsaa C. Menger, i hvis „Grundsätze der Volkswirthschaftslehre" (Wien 1871) Værdilæren med hvad dertil hører indtager en fremtrædende Plads, hævder (S. 83), at „saavel Bytteværdi som Brugsværdi ere Begreber, der ere det almindelige Værdibegreb subordinerede og altsaa i deres indbyrdes Forhold hinanden coordinerede, og at derfor Alt, hvad der (foran) er udviklet om Værdi i Almindelighed, gjælder lige saa vel om Brugs- som om Bytteværdi." Men ved Siden heraf gjør han i det egentlige Afsnit om disse to Arter af Værdi (6te Kap., S. 213—24) gjældende, at der gives Tilfælde, hvor en Gjenstand kun har Brugsværdi for den paagjældende Besidder (særligt formede Krykker for Vanføre, Familiedokumenter m. m.), andre, hvor den kun har Bytteværdi for ham (en Optikers Lager af Briller m. m., jfr. foran, S. 15); at disse Tilfælde imidlertid kun ere Undtagelser, og at Enhver som Regel i et civiliseret Samfund netop har Valget imellem, om han vil anvende de ham til-

hørende Gjenstande til direkte at fyldestgjøre sine Fornødenheder, eller om han kun indirekte vil anvende dem hertil ved at benytte sig af deres Bytteværdi til at skaffe sig andre Gjenstande. Dette Valg beror da netop derpaa, at deres Betydning som Brugsgjenstande i den ene eller den anden Retning vel kun ere to forskjellige Former eller Udtryk for deres Værdi („verschiedene Formen der *einen*, allgemeinen Erscheinung des Werthes"), men at *Graden* af deres Værdi i den ene eller den anden Retning kan være højst forskjellig, og at det derfor i mange Tilfælde er Opgaven at gjøre sig det klart, om den ene eller den anden Værdi i det givne Øjeblik er den fremherskende („welcher dieser beiden Werthe in jedem Augenblick der *ökonomische* ist"), idet forskjellige Omstændigheder — deriblandt særlig en Forøgelse eller Formindskelse af den Mængde, hvori de staa til Disposition — kunne give snart den ene, snart den anden af dem Overvægt.

Til Trods for disse i og for sig rigtige Paavisninger lider dette Afsnit af Mengers Værdilære utvivlsomt under den Mangel, at Begrebet Bytteværdi ikke er tilstrækkelig korrekt bestemt og for snævert taget. Thi medens han, ligesom vi, bestemmer Brugsværdien som den Værdi, en Gjenstand har for Besidderen paa Grund af den Brug, han har for den, opfatter han ligeledes Bytteværdien fra Besidderens Synspunkt, nemlig som den Værdi, Tingen har for ham paa Grund af, at den kan ombyttes med andre Ting. Herved kommer der ikke tilstrækkelig Modsætning — eller dog tilstrækkelig Forskjel — imellem disse to Begreber; thi i Virkeligheden bliver der ogsaa i sidste Tilfælde peget paa en bestemt Brug, som Besidderen har for Tingen[1]). Men Bytteværdien kommer jo til Existents ved

---

[1]) Jfr. S. 215: „Was aber der Erscheinung des Werthes in jedem der beiden Fälle einen besonderen Charakter verleiht, das ist der Umstand, dass die Güter *für die wirthschaftenden Subjekte, welche*

og gjennem en Forhandling imellem to Parter — og her tabes den anden Part ganske af Sigte.

Denne Undladelse bliver af saa meget større Betydning, som Menger med Styrke afviser Forestillingen om, at det paa Tingens Frembringelse anvendte Arbejde og de ved dens Tilvirkning forbrugte Gjenstandes Værdi skulde kunne øve bestemmende Indflydelse paa dens egen Værdi, ligesom han anser Careys Theori om Reproduktionsomkostningerne for uholdbar[1]). Derimod mener han — ligesom Macleod —, at det er Hensynet til den Værdi, som det færdige Produkt tør ventes at ville faa, som bestemmer, hvor meget Arbejde og Kapital man vil anvende paa dets Frembringelse, — ja, at denne fremtidige „forudseelige Værdi" omvendt øver en væsentlig Indflydelse paa de til Frembringelsen nødvendige Redskabers og Raastoffers Værdi i Øjeblikket (jfr. l. c. S. 121—26). Men dette vil jo sige, at det i væsentlig Grad netop er Efterspørgeren, Kjøberen, hvis Vurdering af Produktet bliver bestemmende for dets Bytteværdi, og at referere denne udelukkende til Besidderen gaar derfor ikke an.

über dieselben verfügen (udhævet af os), in dem ersten Falle mit Rücksicht auf ihre *directe*, im zweiten Falle mit Rücksicht af ihre *indirecte* Verwendung jene Bedeutung erlangen, welche wir den Güterwerth nennen . . ."

[1]) „Wohl zeigt uns die Vergleichung des Werthes des Productes mit dem Werthe der zur Hervorbringung desselben verwandten Productionsmittel, ob und in wie weit die Production desselben, also ein der *Vergangenheit* angehörender Act menschlicher Thätigkeit, ein zweckmässiger, ein ökonomischer war; auf dem Werth des Productes selbst haben die auf seine Hervorbringung verwandten Güterquantitäten aber weder einen nothwendigen, noch auch einen unmittelbar massgebenden Einfluss.

Auch die Meinung, dass die zur *Reproduction* der Güter nöthige Quantität von Arbeit oder von sonstigen Produktionsmitteln das massgebende Moment des Güterwerthes bilde, ist eine unhaltbare. Es giebt eine grosse Anzahl von Gütern, die sich nicht reproduciren lassen . . " (l. c. S. 120—21).

Hvor det gjælder om at analysere selve Værdidannelsen (Prisdannelsen), opererer Menger da ogsaa ganske rigtigt med begge Parter, idet han med saa megen Styrke gjør gjældende, at det netop er, fordi de tillægge de Gjenstande, om hvis Ombytning det drejer sig, en *forskjellig* Brugsværdi, at Ombytningen kommer i Stand og er til Fordel for begge, at han ganske afviser Forestillingen om, at de to ombyttede Gjenstande ere Æquivalenter i objektiv Forstand (jfr. l. c. S. 172—75). Men herved maa det da erindres, at det jo for hver af Parterne drejer sig om en *dobbelt* Vurdering, nemlig dels af den Ting, som han besidder og hvilken han som Besidder tillægger Brugsværdi, dels af den Ting, som han *ikke* besidder og som han altsaa kun som *præsumeret* Besidder tillægger en *tænkt* Brugsværdi. Og det er, fordi denne dobbelte Vurdering falder forskjellig ud, at en Ombytning ønskes fra begge Sider og at der opstaar et Spillerum, i hvilket Bytteværdien falder indenfor de ved hver af Parternes Vurdering angivne Grændser. Tillægger saaledes, for at tage det af Menger benyttede Exempel, den ene Part 40 Anker Vin samme Værdi som 100 Tdr. Korn, medens den anden Part, der har mindre Overflødighed af Korn, men Vin nok, kun tillægger dem samme Værdi som 80 Tdr. Korn, saa er det hermed givet, at Grændserne for Bytteværdien bliver henholdsvis 80 og 100 Tdr. Korn for 40 Anker Vin. Imellem disse Yderpunkter maa da Værdien falde, og dersom t. Ex. Sidstnævnte faar 85 Tdr. Korn for 100 Anker Vin, ville begge have Fordel af Handelen.

Idet Menger tager dette Exempel til Udgangspunkt og begynder med Prisdannelsen ved den isolerede Ombytning, paaviser han, at denne Ombytning frembyder de samme Forhold som en Monopolhandel og at det ikke gjør nogen principiel Forskjel, at der overfor den monopoliserede Besidder staar to eller flere Lysthavende, idet herved kun de Grændser indsnævres, indenfor hvilke Værdien kan falde.

Dersom saaledes en anden Lysthavende til Vinen er villig til at give indtil 90 Tdr. Korn for den, vil Prisen ikke kunne blive lavere, og Grændserne for Værdien blive nu henholdsvis 90 og 100 Tdr. Korn. Paa lignende Maade vises det nu videre, hvorledes Tilkomsten af flere Konkurrenter paa begge Sider kun forandrer de faktiske Vilkaar for Ombytningen, men at Principet for Værdiens Dannelse og endelige Fastsættelse er ganske det samme fra den første isolerede Ombytning og til Omsætningen paa et stort Marked eller en Børs. Til denne Udvikling, der altsaa ganske hæver den af Ricardo opstillede og af saa mange Forfattere akcepterede Sondring imellem to Klasser af Værdigjenstande, for hvilke forskjellige Love skulde gjælde, kunne vi ganske slutte os saa vel som til den omhyggelig gjennemførte Paavisning af, hvorledes Prisdannelsen gaar for sig paa ensartet Maade under de faktisk forskjellige Vilkaar for Omsætning af „sjældne" Gjenstande og af almindelige Markedsvarer, hvis Produktion vilkaarlig kan forøges. Men det forekommer os, at der mangler ligesom Slutstenen paa den hele Udvikling. Thi det Spørgsmaal trænger sig dog fremdeles frem: men hvad bestemmer da, paa hvilket Punkt Værdien faktisk vil blive sat indenfor de angivne Grændser, som ganske vist siges at ville „under Indflydelse af en livlig Konkurrence blive stedse snevrere" (l. c. S. 271), men som dog altid forudsættes at lade et vist Spillerum blive tilbage. Menger synes at anse dette Spørgsmaal som ubesvarligt; under Henvisning til, at der paa ethvert Marked skjelnes imellem „Kjøberpris" og „Sælgerpris" og at der samtidig foregaar Omsætninger til lidt højere og lidt lavere Priser end Gjennemsnitsprisen, udtaler han (l. c. S. 273), at „det aabenbart kun kan siges, at et Centner Uld paa det omtalte Marked kan henholdsvis sælges eller kjøbes indenfor Grændserne af 101—105 fl." Det praktiske Liv bliver dog ikke staaende herved, men Ulden bliver i hvert enkelt Tilfælde solgt eller kjøbt til en bestemt Pris indenfor disse

Grændser. Og selv om det kan paavises, at der samtidig er bleven solgt og kjøbt Uld til noget forskjellige Priser, hvad bevirker saa, at der saaledes i de forskjellige Transaktioner opnaaes en forskjellig Pris?

Til at finde den savnede Slutsten giver *Bastiat's* Værdilære efter vor Formening den rette Anvisning, og det er dette, som giver denne (i Harmonies Économiques, 1850, fremsatte) Lære dens store Betydning. Den er da ogsaa af ikke faa Forfattere bleven hilst som et overordentligt Fremskridt[1]), og naar den ikke er trængt mere igjennem og ikke har afsat større Frugt for den økonomiske Videnskab, maa Grunden dertil dels søges i den lidet udarbejdede, løse og aphoristiske Form, hvori Bastiat har fremsat denne som forskjellige andre af sine Theorier, dels i den Omstændighed, at den fremtræder som et Led i hans Kamp mod Commu-

---

[1]) Saaledes siger O. Michaelis (Vierteljahrsschr. I. S. 2): „Die älteren Schulen . . . liessen den Wertbegriff dem Tausch vorausgehen. Bastiat, der in dem Werthe das Mass der Dienstleistungen erkannte, setzte den Tausch voraus. Allein wenn Bastiat durch diese Erklärung auch den grossartigsten Fortschritt der Wissenschaft geleistet hat,“ osv. Max Wirth er fornemmelig ved Bastiat's Værdilære bleven tilskyndet til at udarbejde sin „Grundzüge der National-Oekonomie“ (Kölln. 1856; selve Bogen har ikke været os tilgjængelig), thi „es lag nicht allein das Bedürfnisz, sondern auch die Nothwendigkeit vor, ein Lehrbuch auszuarbeiten, welches auf dem Axiom beruht: „der Werth ist das Mass der Dienstleistung“ (jfr. Knies's Modbemærkninger i Zeitschrift f. d. ges. Staatsw. XI. S. 644 ff.). — Baudrillart mener (Manuel de l'Écon. pol., Paris 1857, S. 217), at Bastiats Definition paa Værdi „bedre end nogen anden giver en rigtig Forestilling (une idée exacte) om Værdien, skjøndt den er bleven kriticeret af dygtige Økonomer. Alle Exempler, selv de, som man har forsøgt at vende imod den, bekræfte den kun.“ Ogsaa flere engelske Forfattere, Carey, der dog beskylder Bastiat for at have tilegnet sig hans Ideer, Macleod og Jevons fremhæve Bastiat og hans Betydning for Værdilæren. Af Ferrara citerer Carey selv en Udtalelse om, at „Carey og efter ham Bastiat have indført en Formel, som jeg tror bestemt til at blive almindelig akcepteret, og det er meget at beklage, at Sidstnævnte har indskrænket sig til lejlighedsvise Antydninger af den istedenfor at tillægge den den Betydning, som Førstnævnte med Rette tillægger den.“

nister og Socialister og derfor ikke er fri for at smage af en bestemt Tendents[1]. Det var Bastiats Opgave at bestemme Begrebet Værdi og forklare dens Grund og Aarsag saaledes, at den paastaaede Uretfærdighed i den private Tilegnelse af og Ejendomsret over produktive Naturfonds saavel som over Gjenstande, ved hvis Frembringelse det menneskelige Arbejde kun spillede en underordnet Rolle, faldt bort, og han opstillede derfor som Udgangspunkt for sin Værdilære følgende Sætninger: 1) *Nytten* stræber efter at blive bestandig mere *gratis*, *fælles*, idet den efterhaanden unddrager sig den individuelle *Tilegnelses* Omraade (en sortant progressivement du domaine de *l'appropriation* individuelle); 2) Værdien derimod, som alene kan tilegnes, alene ligger til Grund for den retlige og faktiske Ejendom, stræber efter at blive stedse mindre og mindre i Forhold til den Nytte, som den er knyttet til."

For saa vidt disse to Sætninger kun skulde gaa ud paa at fremhæve, at den stigende Kultur og den fremadskridende økonomiske Udvikling gjøre det muligt med stedse mindre Arbejde at stille stedse mere „Nytte" og Nydelse til Menneskehedens Disposition, vilde de kun indeholde en ubestridelig Sandhed. Men det er aabenbart ikke Meningen at blive staaende ved denne almindelige Sandhed, men derimod at sætte Værdien i direkte Forhold til det menneskelige Arbejde, medens Naturens Medvirken betragtes som Værdien uvedkommende, og de minde saaledes til Trods for Bastiats efterfølgende Kritik over I. B. Say's Værditheori om dennes Forsøg paa at opløse Tingenes Nyttighed i to forskjellige Bestanddele. Som Udgangspunkt for Værdilæren kunne disse to Sætninger kun vække den Mistanke, at Forf. vil

---

[1]) Macleod siger saaledes (Principles of Econ. Philos. I. S. 101: „We regret, that we cannot in this place give an account of the most popular writings of this brillant genius, because they are *destructive*, they were written to combat Protektion and Socialism, with which kindred errors France was entirely imbued."

bestræbe sig for at hævde deres Rigtighed og dermed Formuefordelingens og Privatejendomsinstitutets Retfærdighed ved vilkaarlig at definere og bestemme Værdien paa en saadan Maade, at den netop bliver den retfærdige Løn for den udfoldede Anstrængelse. Det er derfor ikke at undres over, at adskillige Forfattere betragte Bastiats Værdilære som tendentiøs og uholdbar. Sagen er i Virkeligheden den, at hans Værdilære ikke giver det formentlige Forsvar for Formuefordelingens Retfærdighed og det paastaaede Bevis for, at Naturens Arbejde er gratis og ikke betales,[1]) og at den derfor vilde have vundet i Tilforladelighed, om disse to Sætninger ikke vare stillede i Spidsen for den.

Betragtes Bastiats Udvikling, der i og for sig er uden Sammenhæng med hine to Sætninger, er det ubestrideligt, at den indeholder flere Momenter af stor Betydning for den rette Opfattelse af Værdiens Natur. Først maa saaledes nævnes hans Fremhævelse af, at *„Ombytningen gjør mere end konstatere og maale Værdierne, den giver dem Existents“*. Thi herved er med Rette gjort gjældende, at kun den ved en faktisk Omsætning konstaterede Værdi er aktuel, medens al anden Værdi, som i Henhold til saadanne virkeligt foregaaede Omsætninger tillægges Ting af samme Art, kun er fingeret, for saa vidt som den hviler paa den ikke holdbare

---

[1]) Dette fremgaar tilstrækkeligt netop af Bastiats udførlige Forsvar for, at den tilfældigt fundne Diamant har samme Værdi som den med meget Arbejde udgravede og altsaa som en lang Tids Arbejde. „Giv mig Deres Diamant.“ „Gjerne, giv mig til Gjengjæld et Aars Arbejde.“ „Men De har jo kun offret en Minut paa at tage den.“ „Nu vel, saa forsøg paa at finde en lignende Minut“ . . . „Men det vilde føre mig til ti Aars møjsommelige Efterforskninger, uden at tale om en sandsynlig Skuffelse tilsidst. Jeg finder det klogere at anvende de ti Aar paa anden Maade.“ „Det er netop derfor, jeg tror at gjøre Dem en *Tjeneste* ved kun at forlange et Aars Arbejde . . . “ „Men saa er det jo dog sandt, at De profiterer af Naturens Arbejde.“ „Og hvis jeg gav Dem mit Fund for Intet eller for en Bagatel, blev det jo Dem, som profiterede deraf.“

Forudsætning, at Forholdet imellem Udbud og Efterspørgsel forbliver det samme. Den daglige Erfaring baade fra Markeds- og Børsomsætninger godtgjør tilstrækkeligt, at de, der i Tillid til, at en Vare en Dag har vist sig at besidde en vis Værdi, højere end hidtil, bestemme sig til Salgsordre, meget hyppigt skuffes, idet netop dette forøgede Udbud driver Prisen ned. Ja, selv for den samme individuelle Tings Vedkommende er den Omstændighed, at man idag har betalt den med en vis Pris, aldeles ingen Garanti for, at man imorgen kan sælge den til samme Pris. Den fremhævede Sætning gjør derfor Ende paa den Forestilling, at Tingene selv skulde have en bestemt, iboende, blivende Værdi.

Det næste Moment af Betydning — dog ikke, som det ofte fremstilles, Hovedpunktet og det egentlige Kjærnepunkt — i Bastiats Værdilære er selve Definitionen af Værdi: „*Værdien er Forholdet imellem to ombyttede Tjenester*". Det er alt foran bemærket, at det næppe er rigtigt saaledes at reducere alle Omsætninger til en Ombytning af personlige Tjenesteydelser, idet Overdragelsen af en Ting ikke ganske kan subsumeres herunder. Men den fremhævede Sætning har den store Betydning at rive os bort fra Forestillingen om det i Tingenes Frembringelse nedlagte Arbejde og derimod knytte Værdien til de nu i Øjeblikket existerende Forhold. Det er for saa vidt et lignende Synspunkt som det, Carey gjør gjældende ved at pege paa *Re*produktionsomkostningerne i Modsætning til Produktionsomkostningerne. Og derhos peges herved stærkt paa en Klasse Omsætningsgjenstande, som altfor ofte er bleven trængt tilbage eller helt ladet ude af Betragtning, men som en rigtig Værdilov maa omfatte lige saa fuldt som de materielle Ting, nemlig de personlige Tjenesteydelser, hvis immaterielle Beskaffenhed gjør det klart, at Værdien ikke maa søge sin Grund i en Tings materielle Egenskaber.

Hovedsagen i Bastiats Værdilære er imidlertid den nærmere Udførelse af det Synspunkt, hvorfra han opstiller

denne Definition paa Værdien. „Vi arbejde for at ernære, beklæde, beskjærme, oplyse, helbrede og undervise hinanden. Deraf kommer de gjensidige *Tjenester*. Disse Tjenester sammenligne vi, forhandle vi om (nous les discutons), *vurdere* vi — deraf opstaar *Værdi*. En Mængde Omstændigheder kunne forøge en Tjenestes forholdsvise Betydning. Vi finde den større eller mindre, eftersom den er mere eller mindre vigtig for os, eftersom flere eller færre Personer ere oplagte til at gjøre os den, eftersom den kræver mere eller mindre Arbejde, Møje, Duelighed, Tid, foregaaende Studier, — eftersom den mere eller mindre forskaaner os selv herfor. Værdien afhænger ikke alene af disse Omstændigheder, men endvidere af den Dom, som vi fælde om disse Forhold; thi det kan hændes, og det hændes ofte, at vi vurdere en Tjeneste meget højt, fordi vi anse den for at være meget vigtig, medens den i Virkeligheden er til Skade for os. Derfor have Forfængelighed, Uvidenhed, Vildfarelse deres Part af Indflydelse paa det i sit Væsen elastiske og bevægelige Forhold, som vi kalde Værdien . . .“ [1]).

Bastiat søger herefter at vise, at de forskjellige Forfattere hver for sig have søgt Værdiens Princip i én af de Omstændigheder, som saaledes paavirke den, og at de for saa vidt alle havde Ret, som enhver af disse Omstændigheder *bidrager* til at bestemme Værdien. Men ingen af dem er dog *det* Bestemmende, Værdiens Princip; dette søger Bastiat udelukkende deri, at *man gjør en Anden en Tjeneste*, idet man tilbyder ham sin Ting eller sin personlige Tjenesteydelse. „Gjøre Nogen en Tjeneste, det er at forskaane ham for en Ulejlighed; hvor det ikke koster nogen Ulejlighed at skaffe den søgte Tilfredsstillelse, er der heller ikke noget at forskaane En for“. Det, der bestemmer en Tings eller en Tjenestes Værdi, er derfor efter Bastiats Formening *den*

---

[1]) Oeuvres complètes de Fr. Bastiat, tome 6me, Paris 1870, ed. en 18, S. 146 f.

Opoffrelse, som den Ydende gjør for at tilfredsstille en Andens Trang, den *Anstrængelse*, som han herved underkaster sig. „For at to Ting kunne maales, den ene med den anden, maa de være commensurable, og for at være dette, maa de være af samme Natur... I Samfundstilstanden er det, som man sammenligner (og det er af denne Sammenligning, at Forestillingen om Værdi opstaar), én Mands Anstrængelse med en anden Mands Anstrængelse, to Phænomener af samme Natur og følgelig commensurable“... „Ville vi se at faa at vide, hvorledes de to Contraherende bære sig ad med at vurdere den *Tjeneste*, som den Ene gjør den Anden? Der behøves et Sammenligningspunkt, og det kan kun findes i den Tjeneste, som den Anden (in casu: Dykkeren) forpligter sig til at gjøre til Gjengjæld... Værdien staar dog ikke nødvendigvis i Forhold til Anstrængelsernes Intensitet...“ Men dog er det de gjensidige Anstrængelser, som ere det Bestemmende; naar saaledes af to Naboer den ene gaar til Brønden for at hente Vand til begge, medens den Anden til Gjengjæld anvender denne Tid til at lære hins Søn at læse, „saa er der her en Ombytning af to Tjenester og man kan sige, at den ene svarer til den anden i Værdi (l'un vaut l'autre). Læg Mærke til, at hvad der her sammenlignes, det er de to Anstrængelser og ikke de to Fornødenheder eller de to Nydelser: thi hvorledes skulde man kunne sammenligne Trangen til at drikke og Nydelsen ved at faa Noget at drikke med Trangen til og Fordelen ved at lære at læse?“

Dette Sidste er ganske sandt; men noget Lignende gjælder i Virkeligheden om de Opoffrelser og Anstrængelser, som den gjensidige Ydelse kræver. En umiddelbar Sammenligning er i Grunden kun mulig, hvor Talen er om to saadanne ganske almindelige Tjenester eller Haandsrækninger, som det staar i Enhvers Magt at yde — og dette er nærmest forudsat i det valgte Exempel. Men ligesom Opoffrelsen ved den gjensidige Overdragelse af to Ting, naar man ikke vil se paa det til disse Tings Frembringelse anvendte Ar-

bejde, i Grunden kun kan maales ved den Nydelse, den Tilfredsstillelse af en Fornødenhed, hvorpaa hver af dem giver Afkald, altsaa netop ved den forskjellige *Trang*, saaledes kommer man selv ved egentlige Tjenesteydelser, naar disse forudsætte særlige Evner eller særlig Fordannelse, ikke ud over den Vanskelighed at skulle sammenligne to *forskjellige* Individers *forskjelligartede* Anstrængelser. Lige saa vel, som man kan spørge: „hvorledes kan man sammenligne *Trangen* til eller *Nydelsen* ved at drikke med Trangen til eller Glæden ved at lære at læse“, kan man spørge: hvorledes kan man sammenligne *Anstrængelsen* ved at hente Vand med Anstrængelsen ved at undervise, eller Anstrængelsen ved at sy et Par Sko med Anstrængelsen ved at male et Maleri?

Det gjælder derfor om at finde en *Enhed* for Sammenligningen imellem og Udmaalingen af de forskjellige Anstrængelser, som udkræves til de forskjellige Arbejder, hvorom der er Tale enten direkte, for saa vidt det gjælder Ombytning af Tjenester, eller indirekte, for saa vidt det gjælder Ombytning af Ting, som det har kostet og koster Anstrængelse at komme i Besiddelse af. Men en saadan Enhed i Udmaalingen af de værdibestemmende Anstrængelser kan kun findes, naar disse føres tilbage til et fælles Subjekt. Dette synes Bastiat selv at have erkjendt; men denne Erkjendelse har ikke præget hans hele Værdilære, men er kun ganske antydningsvis og løst henkastet i Forbigaaende kommen frem i følgende Udtalelse (l. c. S. 153): „Langt fra at Værdien skulde staa i nødvendigt Forhold til det Arbejde, der *er udført* af den, som yder Tjenesten, kan man snarere sige, at den staar i Forhold til det Arbejde, som den, der modtager Tjenesten, derved *forskaanes for*; dette er forøvrigt Værdiernes almindelige Lov, som ikke, det jeg véd, er bleven iagttagen af Theoretikerne, endskjøndt den behersker den almindelige Praxis (la pratique universelle)“.

Det forekommer os, at der virkelig hermed er peget paa den søgte Slutsten for den hele Undersøgelse, og at Bastiat har Ret i at betegne dette som den egentlige, praktisk gyldige, Værdilov. Vi skulle i et følgende Afsnit nærmere udvikle dennes Indhold og paavise, at *det netop er den Anstrængelse, hvorfor man ved Erhvervelsen af en Ting eller Modtagelsen af en Tjenesteydelse forskaanes, som for hver af Parterne i en Ombytning bliver det værdibestemmende Moment, og at Bytteværdien danner sig paa det Punkt, hvor disse to Momenter mødes.* Det, som det her særlig gjælder om at fastholde, er, at netop den anden Parts Besiddelse af Tingen og den Brugsværdi, han tillægger den, er en Faktor i den Anstrængelse, som det koster at forskaffe sig Tingen. Det er dette Moment, som savnes i Mengers Theori, og det er dette Moment, som viser Brugsværdiens Betydning for Bytteværdiens Bestemmelse.

Den videre Paavisning og Udvikling heraf vil følge i næste Afsnit. Foreløbig maa det her strax fremhæves, at vi i hvert Fald herved ere naaede til den eneste mulige Maalestok for de Anstrængelser, det Arbejde, som det ved Ombytningen gjælder om at vurdere; thi ved at fæste Blikket paa den Anstrængelse, hvorfor man ved Overdragelsen af en Ting forskaanes, faaer man paa hver Side to saa ensartede Arbejdsmængder, at de nøjagtig kunne maales med hinanden, fordi de referere sig til det *samme* Subjekt. Naar A. anvender to Dages Arbejde paa Frembringelsen af en Ting, B. fire Dages Arbejde paa Frembringelsen af en anden Ting, er det ingenlunde dermed givet, at den sidste er dobbelt saa meget værd som den første; thi, som Ricardo selv omhyggelig har paavist, kommer det i væsentlig Betragtning, af hvad Beskaffenhed hvers Arbejde er. Muligvis maa Præstationerne endog sættes ganske lige i Værd, fordi A. ikke blot er mere produktiv, men hans Virksomhed forudsætter en længere Tids Uddannelse. Derimod er det aldeles sikkert, at, naar A. behøver to Dage til at frembringe en vis

Ting og fire Dage til at frembringe en anden, saa koster den sidste ham netop den dobbelte Anstrængelse af den første, og er ham, for saa vidt det netop er hans Agt og Ønske at forskaffe sig dem begge, dobbelt saa meget værd. Og dersom han kun er i Besiddelse af den ene og ønsker at forskaffe sig den anden, saa anlægger han samme Maalestok og er villig til at give *indtil* fire Dages Arbejde for den.

Men overfor denne hans Vurdering staar nu Modpartens, dannet paa samme Maade og efter de samme Hensyn. Er han saa meget mere produktiv end hin i Retning af den ene Tings Frembringelse eller saa meget mindre produktiv i Retning af den andens Frembringelse, at han bruger lige lang Tid til begge Dele, ere de ham lige meget værd. Hans Vurdering er derfor, ligesom hans Produktivitet overfor de to Ting, 1 : 1, medens den Andens er 1 : 2 — og hermed, det vil altsaa sige: med deres *forholdsvis ulige Produktivitet*, ere Grændserne for Bytteværdien, dens yderste Muligheder, dragne. Dette er ganske i Overensstemmelse med hele Mengers udførlige Udvikling (l. c. S. 175—212), men det gjælder om ikke at blive staaende ved dette Punkt; og til at komme videre — og saa langt frem, som man vistnok overhovedet kan komme — giver Bastiat, ligesom paa sin Vis Jevons, os i det foran Anførte Anvisning.

Det vil nu imidlertid have sin store Betydning at se, at det nys Fremhævede endvidere er i fuldkommen Overensstemmelse med den af Stuart Mill og Cairnes udarbejdede Lære om de *internationale Værdier*. Som alt foran bemærket, er denne væsentlig forskjellig fra Stuart Mill's almindelige Værdilære, og Mill begynder selv strax med at tage Afstand fra denne: „Værdien af Gjenstande, der produceres paa samme Sted eller paa Steder, der ligge hinanden tilstrækkelig nær til, at Kapital kan bevæge sig frit imellem dem, — lad os simpelt hen sige: Gjenstande, producerede i

samme Land — beror paa deres Produktionsomkostninger. Men Værdien af en Gjenstand, der bringes fra et fjernt Sted, særlig fra et fremmed Land, beror ikke paa dens Produktionsomkostninger paa det Sted, hvorfra den kommer. Hvorpaa beror den da? *En hvilkensomhelst Gjenstands Værdi paa et hvilketsomhelst Sted beror paa Omkostningerne ved dens Erhvervelse paa det Sted*[1]), hvilket i Tilfælde af en importeret Artikel vil sige Produktionsomkostningerne for den Ting, som exporteres for at betale den." Det vil strax ses, at der til Grund for den udhævede Sætning ligger et ganske lignende Syn som det, der udtales i Bastiats ovenfor citerede Ord. Det er ikke Produktionsomkostningerne *for Tingen selv*, hvorpaa det kommer an; men hele den følgende Udvikling gaar nu ud paa at vise, at det heller ikke er Produktionsomkostningerne for den modstaaende Ydelse, men at det *forskjellige Forhold* imellem, hvad det paa hvert Sted koster at frembringe *begge* Gjenstande, bestemmer de *Grændser*, indenfor hvilke deres Ombytningsforhold, altsaa deres Værdi, vil blive sat. Dette, at *Forholdet* imellem Produktionsomkostningerne for de to Gjenstande er forskjelligt i de to Lande, paavises overhovedet at være Betingelsen for, at en Ombytning kan finde Sted og blive fordelagtig for begge Parter, hvorimod en Ombytning bliver umulig, selv om det ene Land producerer *begge* Gjenstande langt billigere end det andet, naar *Forholdet* imellem Produktionsomkostningerne er det samme i begge Lande, naar det ene t. Ex. producerer Alt med de halve Produktionsomkostninger imod det andet Land. Men hele denne Udvikling faar først sin rette Betydning ved Cairnes's supplerende Bemærkninger[2]) om, at

---

[1]) Udhævet af os.

[2]) Cairnes: Some leading Principles of Pol. Economy, London 1874, Part. III.: International trade.

„Produktionsomkostninger“ ikke, saaledes som det oftest er Tilfældet, maa forstaaes om Produktions*udgifter*, d. e. Arbejdsløn og Kapitalrente, men derimod om den *Anstrængelse*, hvormed der produceres. Hvad det kommer an paa, er, om en vis Mængde Arbejdskraft og Kapital (uden Hensyn til, hvorledes de betales) giver et ulige stort Resultat i de forskjellige Lande, altsaa om Virksomheden i en vis Retning er *mere produktiv* i det ene Land end i det andet. I det i denne Retning mest produktive Land, hvorfra altsaa Varen vil blive udført, efterdi det er det andet overlegent i Produktionsevne, vil i Almindelighed netop Arbejde og Kapital paa Grund af denne større Produktivitet betales højest. Det bør altsaa hedde, at det er de forholdsvis ulige Produktions*anstrængelser* (— hvorfor Mill stedse angiver Produktionsomkostningerne ved det Antal Dages Arbejde, der medgaar til Frembringelsen af et vist Resultat, ganske som vi ogsaa ovenfor have gjort —), som bestemme Grændserne for Ombytningsvilkaarene.

Karakteristisk er det nu imidlertid, at Mill efter først i de to første Udgaver af sine „Principles“ at have slaaet sig til Ro med dette Resultat i Forbindelse med Paavisningen af, at det nu beroede paa de forskjellige Quantiteter, som hver af Parterne forlanger leverede, om Prisen bliver højere eller lavere indenfor de angivne Grændser — altsaa for de internationale Værdiers Vedkommende omtrent det samme Resultat, hvortil Menger fører den almindelige Værdilære —, senere erkjender, at denne Lære „skjøndt korrekt, saa langt som den gaar, dog endnu ikke er den fuldstændige Theori“, idet „flere forskjellige Ombytningsforhold alle lige godt kunne fyldestgjøre denne Lovs Vilkaar.“ Mill søger derfor i de nyere Udgaver af Værket videre efter det egentlig værdibestemmende Moment og kommer til det Resultat, at „vi maa tage i Betragtning ikke blot de Mængder, som hvert Land begjærer af de importerede Gjenstande, men ogsaa Udstrækningen af de Midler til at fyldestgjøre dette

Begjær, som frigjøres i hvert Land ved den forandrede Retning af dets Industri." Men disse Midler ere jo netop Udtrykket for den Anstrængelse, som det paagjældende Land forskaanes for ved at erholde de omspurgte Gjenstande andetsteds fra istedetfor selv at producere dem, og vi skjønne derfor ikke rettere, end at Mill's Paavisning af, hvad der i sidste Instants bestemmer Værdien i den internationale Omsætning, i Realiteten er væsentlig ensartet med Bastiat's Antydning af det i alle Omsætninger værdibestemmende Moment. Vi tro derfor, at man heri har Udtrykket for en virkelig, almindelig Værdilov.

V.

Værdiloven — det værdibestemmende Moment.

Naar man vil søge at finde en almengyldig Lov for Bytteværdiens Dannelse, en egentlig, almindelig Værdilov, maa man ikke tabe følgende Hovedpunkter af Sigte:

1) En almindelig Værdilov bør gjælde for alle Tilfælde af Omsætning, strækkende sig fra den isolerede, tilfældige Ombytning imellem to Personer lige til den mest udviklede Markeds- eller Børs-Omsætning og omfattende lige saa vel den internationale som den indenlandske Omsætning;

2) En Værdilov bør gjælde ikke blot for Ombytning af Ting, men ogsaa for Ombytning af Tjenester saa vel som af Ting imod Tjenester;

3) En Værdilov bør gjælde lige fuldt for alle Arter af Ting, enestaaende Ting, Sjældenheder, monopoliserede Frembringelser lige saa fuldt som almindelige Markedsvarer.

Idet derhos Værdilovens inderste Kjærne er Paavisningen af det Moment, som bestemmer Ombytningsforholdet og dermed den enkelte Omsætningsgjenstands øjeblikkelige, faktiske Kjøbeevne, maa det erindres, *at* en Tings Værdi saa langt fra er noget Givet og Faststaaende, at den tværtimod er i højeste Grad foranderlig, forskjellig efter de for-

skjellige Individer, som staa overfor hinanden, ja, for de samme Individer til forskjellig Tid og under forskjellige Forhold, og *at* selv den samme individuelle Ting forandrer sin Værdi fra Dag til Dag eller i endnu kortere Tid. Det er hermed givet, at det Moment, som i sidste Instants bestemmer Tingenes Værdi saaledes, at Tilbud og Efterspørgsel komme til netop at svare til hinanden, maa være Noget, der selv er vexlende og foranderligt efter en stor Mængde forskjellige Forhold.

Dette maa nu ganske vist siges at være Tilfældet med det Moment, hvori vi efter Careys og Bastiats Antydninger og mere eller mindre i Overensstemmelse med de af forskjellige andre Økonomer fremdragne Synspunkter mene at finde det, der i sidste Instants bestemmer Vilkaarene for en Ombytning, nemlig: *den Anstrængelse, for hvilken den, der ønsker at komme i Besiddelse af en Ting eller at faa et Arbejde udført, forskaanes ved i det paagjældende Tilfælde at faa Tingen overdraget eller Tjenesten ydet af den anden Part i Ombytningsforholdet.* Thi en nærmere Undersøgelse af, hvor stor denne Anstrængelse i det givne Tilfælde er, vil netop vise, at dette beror paa en Flerhed af Omstændigheder, som for hvert enkelt Tilfælde kunne vexle endel. Det bør derfor ogsaa strax fremhæves, at Meningen med at betegne den nævnte Anstrængelse som det værdibestemmende Moment paa ingen Maade er den, at man hermed har leveret en Trylleformel, ved hvis Hjælp Enhver i alle mødende Tilfælde sikkert og let kan regne sig til, hvad Ombytningsvilkaarene ville blive. Tvært imod, det skal ret strax blive paavist, at en saadan Forudberegning af Værdien efter vor Formening er *umulig.* Meningen er netop den skarpt at fremhæve, at man ikke kan pege paa et saadant enkelt, objektivt paaviseligt og konstaterligt Moment som: Produktionsomkostningerne, men at man istedetfor dette Ord maa sætte en Betegnelse, der er langt mere sammensat, langt mere bevægelig og varierende, paavirket af en Række af Forhold og Omstændig-

heder. Men idet vi bruge det foran fremhævede Moment til denne Betegnelse, vil det ogsaa vise sig, at der herigjennem gives Forklaring paa de Phænomener, som Ordet: Produktionsomkostninger har vist sig fuldstændig ude af Stand til at forklare. Og det vil yderligere vise sig, at man ikke behøver at opstille én Klasse af Tilfælde, for hvilke Produktionsomkostningerne ere det værdibestemmende Moment, og en eller flere andre Klasser, for hvilke de ikke ere det, og for hvilke der faktisk ikke peges paa noget andet Moment, der træder istedetfor hint.

For at paavise dette ville vi, i Modsætning til den hyppigst fulgte Fremgangsmaade, der begynder med den isolerede Ombytning for derfra at gaa til andre mere combinerede Tilfælde, begynde med Betragtningen af den almindelige Omsætning af Varer, hvis Mængde vilkaarligt kan forøges, og som ere Gjenstand for en regelmæssig Produktion i Afsætningsøjemed. Det vil da formentlig blive klart, at „Produktionsomkostningerne“ selv for denne Klasse af Ting kun øve en fjernere og mindre direkte Indflydelse paa Værdien, samt at det Antal Tilfælde, i hvilke det paa Tingenes Frembringelse anvendte Arbejde bliver uden Indflydelse paa deres Værdi, er langt større end forudsat af Ricardo, og at det derfor saa meget mindre gaar an, at man ikke kan gjøre Rede for, hvad der da i disse Tilfælde bestemmer Værdien.

Tænke vi os da to Personer i Færd med at kjøbslaa med hinanden om en Ting — eller rettere om en gjensidig Ombytning af to Ting — af den her omhandlede Art, vilde Udgangspunktet for deres gjensidige Fordringer, saafremt de ikke tilhørte et regelmæssigt producerende Samfund, være deres forskjellige Vurdering af de omspurgte Tings forholdsvise *Brugsværdi.* Denne sidste er, som tidligere fremhævet, vel rent individuel og rent øjeblikkelig, og derfor overmaade vexlende og foranderlig, men i det givne Øjeblik aldeles nøjagtig bestemt; Enhver formaar uden Vanskelig-

hed at opstille en bestemt Skala for den Pris, han i Øjeblikket sætter paa Besiddelsen af de forskjellige, ham tilhørende Ting, og i hvilken Rækkefølge han vil foretrække at skille sig af med dem, og denne samme Vurdering udstrækker han som tænkt Besidder til de Ting, han savner og ønsker at forskaffe sig. Det er da klart, at ligesom man i rent økonomiske Forhold — og det er kun disse, egentlige Forretningsforhold, vi her have for Øje — aldrig vil være villig til at yde en Tjeneste, som kræver *mere* Arbejde, end den Gjentjeneste, der tilbydes som Vederlag, vilde koste En, saaledes vil man aldrig for at modtage en Ting af en Anden være villig til at give til Vederlag en Ting, hvis Besiddelse og Brug yder En selv en *større* Tilfredsstillelse, tilfredsstiller efter Omstændigheder enten en mere absolut eller en mere paatrængende eller en mere udstrakt Fornødenhed.

Under Forudsætning af, at der er Tale om Overdragelse af en Ting, som det ikke er paatrængende at komme i Besiddelse af i samme Øjeblik og som er af en saadan Beskaffenhed, at den eventuelle Kjøber i Nødsfald selv kan producere den, vil Maximumsgrændsen for dens Værdi for Kjøberen være bestemt ved den Anstrængelse, som det vil volde ham selv at forfærdige den, altsaa ved det Antal Dages Arbejde, han hertil vil behøve, samt Værdien af en Dags Arbejde for ham, medens paa den anden Side Minimumsgrændsen er bestemt ved den Anstrængelse, dens Forfærdigelse koster den eventuelle Leverandeur, altsaa dels ved den Tid, *han* behøver dertil, dels ved denne Tids Værdi for *ham*. Men i et Samfund, hvor det er regelmæssigt Erhverv at præjudicere for Andre, vil den Anstrængelse, som Tingens Erhvervelse vil koste Kjøberen, ikke bero paa, hvad det vil koste ham selv personlig at producere den, men derimod paa, hvad det vil koste ham at faa en Anden end netop Medkontrahenten til at levere den. Denne Anstrængelse bestemmes saaledes for de sædvanlige Haandværks-

eller Fabriks-Frembringelsers Vedkommende, ved de *almindelige*, professionelle Omkostninger ved at forfærdige dem, altsaa for saa vidt netop ved det, som Ricardo kalder Produktionsomkostningerne. Men den her angivne Maalestok gjør det klart, at og hvorfor det, selv om det virkelig bliver den første Medkontrahent, — der maaske rent tilfældigt er Besidder af den omspurgte Gjenstand —, som kommer til at levere den, ikke er *denne Tings* Produktionsomkostninger, ikke det paa *dens* Frembringelse anvendte Arbjde, hvorom der bliver Spørgsmaal. Den forklarer, hvorfor det er de *almindelige* Produktionsomkostninger, — d. e. hvad dens Frembringelse koster den store Mængde af professionelle Producenter —, der bestemme Tingens Værdi, forklarer, hvorfor det paa den ene Side ikke er muligt for den, der paa Grund af ringere Færdighed og Evner eller særlige Forhold faktisk bruger mere Arbejde end hine, derved at give Tingen en højere Værdi, og hvorfor det paa den anden Side bliver muligt for den, der arbejder lettere og hurtigere eller under gunstigere ydre Betingelser end den store Mængde, at faa en personlig Fordel herved, idet Tingen ikke af den Grund faar en ringere Værdi, — forklarer altsaa i al Almindelighed, hvorfor Producenter, der faktisk anvende ulige Anstrængelser paa de samme Frembringelser, dog faa disse ens betalt. Den forklarer tillige, hvorfor en ny Opfindelse eller en forbedret Produktionsmethode, saafremt den ikke er en Enkelts Ejendom, men tilgjængelig for Alle, strax gjør Prisen billigere ogsaa for de alt med støre Omkostninger frembragte Ting, idet det er Omkostningerne ved Tingens fortsatte, altsaa fremtidige Produktion, der bestemme dens Værdi — hvad Carey har villet betegne med Ordet: Reproduktionsomkostningerne, hvilket saaledes i de her omhandlede Tilfælde passer. Den forklarer endvidere, hvorfor der udenfor den ovenfor nævnte Klasse Tilfælde gives Virksomheder, hvor de *højeste* Produktionsomkostninger bestemme Værdien for alle Frembringelserne; thi den Anstrængelse,

hvorfor Kjøberne af Korn o. desl. forskaanes, naar det er nødvendigt for at tilfredsstille Alles Krav at anvende nye, mindre produktive Jorder, er netop selve Indtagelsen af saadanne mindre gode Jorder til Dyrkning, da der ikke er mere til Disposition af de mere produktive. Paa samme Maade vil overalt, hvor det til Fyldestgjørelse af de af Efterspørgselen stillede Krav er nødvendigt at anvende mindre produktive Arbejdskræfter, Producenter uden den almindelige Uddannelse og Færdighed, disses Arbejde være Udtrykket for den Anstrængelse, som det koster Kjøberen at faa den paagjældende Ting leveret.

I alle de her omhandlede Tilfælde, hvor „Produktionsomkostningerne", rettelig forstaaet, ere Udtrykket for den Anstrængelse, hvorfor Kjøberen forskaanes, og derfor virkelig bestemme Værdien, er Forudsætningen imidlertid, som foran anført, den, at der ogsaa kan blive Tale om at lade Tingen producere, at det altsaa ikke gjælder en øjeblikkelig Overdragelse af den paagjældende Ting, men derimod en Leverance paa Bestilling, altsaa i Grunden Udførelsen af en personlig Arbejdsydelse. Derimod er det jo notorisk, at selv i den her berørte Klasse af Tilfælde ville „Produktionsomkostningerne" faktisk *ikke* bestemme Værdien, hvor det gjælder om en øjeblikkelig Tilfredsstillelse af Ønsket om at komme i Besiddelse af Tingen, og at ogsaa de her omhandlede Frembringelser derfor ere idelige Værdisvingninger underkastede. Hvor nemlig Nogen vil kjøbe en færdig Vare, bestaar den Anstrængelse, som dens Erhvervelse koster ham, og som han derfor ved denne bestemte Overdragelse forskaanes for, ikke i at faa Nogen til at producere den, men i at faa en af Besidderne til at overlade ham den. Denne Anstrængelse beror altsaa paa, hvor mange der besidde og tillige ere villige til at skille sig ved den. Det gjælder nu om de allerfleste baade Haandværks- og Fabrikvarer i den almindelige en-gros-Handel, (den daglige Boutikshandel skal nedenfor blive berørt), at der stedse er et

Lager tilstede, som ordentligvis holdes paa et vist Punkt i Forhold til, hvad Erfaringen lærer om den regelmæssige Efterspørgsel og Forbrug. Da det altid vil tage *nogen* Tid, før disse Lagere kunne forøges ud over det Ordinære, vil der altid ogsaa for disses Varers Vedkommende — og da end mere for dem, der kun kunne produceres (høstes) til en vis Tid — *foreløbig* være et bestemt Udbud, altsaa en foreløbig „Sjældenhed“ tilstede, og Antallet af de Tilfælde, i hvilken Værdien efter den almindelige Theori ikke bestemmes af Produktionsomkostningerne, men af Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel, viser sig saaledes at voxe. Under disse Forudsætninger gjælder for saa vidt Macleods Paastand om, at det ikke er Produktionsomkostningerne, der bestemme Værdien, men omvendt Værdien, der bestemmer, hvor højt Produktionsomkostningerne tør blive. Saasnart nemlig Efterspørgselen stiger over det Ordinære, voxer hermed den Anstrængelse, som det koster at faa Tingen i sin Besiddelse. Det gjælder nemlig nu om ved et Overbud at fjærne saa mange Efterspørgere, at det i Øjebikket forhaandenværende Udbud kan strække til overfor Resten, og da Værdien saaledes stiger over Produktionsomkostningerne, ville Alle, der formaa det, forøge deres Produktion eller kaste sig over denne Produktion, indtil Tilbudet atter kommer til at svare til Efterspørgselen. Hænder det omvendt, at Efterspørgselen synker ned under det Ordinære, bliver Anstrængelsen ved at skaffe sig Varen ringere, Værdien synker, indtil Produktionen bliver mindre lønnende eller endog slet ikke lønner sig, og den vil derfor blive indskrænket saa meget som muligt, og ny Tilgang ikke finde Sted, saa længe indtil der paa Ny er tilvejebragt en saadan Balance imellem Udbud og Efterspørgsel, at der fremkommer en Værdi, som dækker Produktionsomkostningerne.

Af det saaledes Anførte, vil det nu formentlig være klart, at det kun er med en betydelig Begrændsning, at den Sætning maa forstaaes, at det er Produktionsomkostnin-

gerne, der bestemme Værdien for „den Mængde Varer, som daglig ombyttes paa Markedet“, og „hvis Mængde kan forøges ved Udøvelsen af den menneskelige Industri,“ naar „Konkurrencen uden Indskrænkninger virker“ (Ricardo), og at Macleod ikke har saa ganske Uret i sin Polemik mod denne Sætning. Det er nemlig ikke blot *indirekte*, at de bestemme Værdien, men det maa endog fastholdes, at selv i den her omhandlede Klasse af Tilfælde er det ikke selve Værdien, men derimod *Centrum for Værdiens Svingninger*, som de bestemme, tillige med den Minimumsgrændse, hvorunder Værdien ikke *vedblivende* kan holde sig, fordi de ere Udtryk for den Anstrængelse, som deres Frembringelse koster den ene, den *mest produktive* Part i Handelen [1]). Hvor store Svingningerne kunne blive, hvad der altsaa i det enkelte Øjeblik bestemmer Markedsværdien, beroer paa en Flerhed af Omstændigheder, men først og fremmest paa den kortere eller længere Tid, som maa medgaa, før Produk-

---

[1]) Naar Cairnes i „Some leading Principles etc.“ fremhæver følgende formentlige Forskjel imellem international og indenlandsk Omsætning: „I den indenlandske Handel vil, for saa vidt Konkurrencen er effektiv, Produktionsomkostningerne ikke blot kontrollere, men *bestemme* den normale Værdi. Ad. Smith betegner dem derfor med Føje som det Centralpunkt, hvorom Markedsværdien svinger, og henimod hvilket den stræber; i den internationale Handel derimod vilde det være rigtigere at betegne dem som den Cirkel, hvori Værdierne bevæge sig,“ — saa beror den fremhævede Forskjel alene derpaa, at Cairnes her selv gaar bort fra den af ham saa rigtig givne Forklaring om, at „Produktionsomkostninger“ ikke bør forstaas om Produktions*udgifter* (Arbejdsløn og Kapitalrente), men derimod om Produktions*anstrængelser* (Produktivitet). Forholdet er i Virkeligheden ganske det samme i den indenlandske og den internationale Omsætning; thi naar der i den førstnævnte tales om Produktionsomkostningerne som det Centrum, hvorom Værdien svinger, saa tænkes kun paa *den ene Parts*, Producentens, Produktionsudgifter; derimod danne de to Parters forholdsvis ulige Produktionsanstrængelser i begge Arter af Omsætning de Grændser, imellem hvilke Værdien bevæger sig.

tionen kan blive henholdsvis forøget eller formindsket. Jo kortere Tid Produktionen tager, jo færre Forberedelser den kræver, jo mere den staar aaben for Alle, desto mindre ville Svingningerne blive, desto mindre vil Værdien altsaa afvige fra Produktionsomkostningerne, og omvendt. Produktionsomkostningerne virke saaledes mere potentielt end reelt: den Omstændighed, at Produktionen vil blive udvidet, saafremt de øjeblikkelige Besiddere holde Prisen betydeligt over Produktionsomkostningerne, er tilstrækkelig til at forhindre dette, ligesom den Omstændighed, at det er bleven muligt at producere med ringere Omkostninger, strax vil paavirke Værdien af de alt existerende Lagere. Produktionsomkostningerne ere m. a. O. ikke *det* Moment, men kun *et af de* Momenter, som bestemme Omfanget af den Vanskelighed, som Enhver, der attraar en vis Ting, har ved at forskaffe sig den. Antallet af dem, der alt besidde saadanne Ting, og Antallet af dem, der i Øjeblikket attraa den, saavel som den længere eller kortere Tid, Produktionen af nye Gjenstande vil medtage, og Størrelsen af de Reservelagre, der ordentligvis maa holdes, ere saaledes medbestemmende Momenter.

Men til disse objektive Momenter, der nærmest vedrøre Udbudet, kommer da endvidere de subjektive, der nærmest vedrøre Efterspørgselen, fordi Besidderne, fra hvilke Udbudet hidrører, her forudsættes at være besjælede af den samme Interesse, idet deres Formaal netop er at faa den paagjældende Vare solgt. Jo mere paatrængende den Fornødenhed er, som denne Vare er bestemt til at fyldestgjøre, og jo mere føleligt Savnet af eller blot en Indskrænkning af det sædvanlige Forbrug er, med desto større Styrke vil Begjæret efter samme gjøre sig gjældende, desto vanskeligere bliver det at fjerne Konkurrenterne, og desto højere vil Prisen kunne stige. Derfor vil under iøvrigt lige Forhold Korn kunne stige langt højere over Frembringelsesomkostningerne, naar det er givet, at der ikke er nok til at Alle kunne for-

tære det sædvanlige Qvantum, end t. Ex. Vin. Ligeledes steg Prisen paa Bomuld i England under den nordamerikanske Borgerkrig i et langt stærkere Forhold end selve Formindskelsen i det udbudte Qvantum skulde lade formode (Forbruget var i 1864 kun 32 pCt. ringere end i 1855, men Prisen var næsten 5 Gange saa høj), og i et langt stærkere Forhold end Prisen paa Bomuldsgarn og Bomuldstøj[1]), fordi Hensynet til det kostbare Materiel i Bomuldsmanufakturerne, der maatte staa ubenyttet, hvis man ikke fik Bomuld, gjorde Fabrikanternes Efterspørgsel saa intensiv.

Af stor Betydning med Hensyn til Prisernes større eller mindre Afvigelse fra Produktionsomkostningerne er endvidere den større eller mindre Omhu, hvormed Produktionens saa vel som Efterspørgselens Svingninger iagttages, og det større eller mindre Kjendskab til disse Forhold, hvoraf man er i Besiddelse, saa vel som den større eller mindre Ævne til at bedømme Betydningen af de oplyste Fakta. Jo mere derfor de paagjældende Varer ere Gjenstand for en regelmæssig Handel og jo mere en egentlig Handelsstand beskjæftiger sig med at forfølge de nys nævnte Forhold, desto mere ville stærke Prissvingninger undgaaes, og det saa meget mere, fordi de Handlende stræbe, saa vidt det er muligt, at regulere baade Producenternes Udbud og Konsumenternes Efterspørgsel ved i Tide at forhøje eller nedsætte Prisen med et mindre Beløb og derigjennem paavirke begges Intensitet.

Det er det her berørte Forhold, den Indflydelse, som Kjendskabet til eller Mangel paa Kundskab om enten Udbudets eller Efterspørgselens Styrke og Omfang øver, som forklarer den af Thornton overfor St. Mill fremhævede[2]) Ejen-

---

[1]) Ifølge Economist var der følgende Forhold imellem Priserne paa:

	Bomuld.	Bomuldsgarn.	Bomuldstøj.
$^1/_1$ 1857:	100	100	100
$^1/_1$ 1864:	484	277	243

[2]) Se Fortnightly Review 1869, S. 508 ff.

dommelighed, at „i det samme Marked, med den samme Mængde Fisk til Salg og med netop de samme Kjøbere kan det samme Parti Fisk opnaa to forskjellige Priser", eftersom det sælges ved den saa kaldte hollandske eller ved den almindelige Form af Auktion. St. Mill indrømmer, at Loven om Tilbud og Efterspørgsel her viser sig utilstrækkelig, men afviser iøvrigt i Grunden Sagen med den Bemærkning, at Tilfældet er temmelig enestaaende. Men Sagen er ganske simpelt den, at ved en almindelig Auktion veed den, der byder, til Punkt og Prikke hvor højt de Andre byde og hvor meget han selv maa byde for at fjerne deres Konkurrence, ved den hollandske Auktion, hvorved Prisen opraabes fra oven nedefter, indtil En raaber: Ja, hvorefter strax Tilslag sker, gjælder det derimod om at forekomme Modparterne og slaa til, førend man naaer det ubekjendte Punkt, hvor En af dem vil begynde at byde. Den, der vil sikkre sig den opraabte Vare, kan altsaa her blive nødt til at slaa til paa et højere Punkt, end han vilde have nødig, dersom han vidste, hvor højt den ivrigste af hans Konkurrenter vilde byde og blot stadig behøvede at overbyde. Den Anstrængelse, som det koster ham at fjerne de andre Efterspørgere, bliver da her virkelig saa meget større, som han staar overfor et ubekjendt Faktum, medens han i det andet Tilfælde veed fuld Besked med Efterspørgselsforholdene.

Dette sidste Exempel fører os over til den anden Klasse af Tilfælde, hvor Tilbudet er givet og ikke lader sig forøge. Alle ere enige om, at Produktionsomkostningerne her ingen Rolle spille, og om Reproduktionsomkostninger kan der her slet ikke blive Tale. Den Anstrengelse, som Tingens Erhvervelse ad anden Vej vilde forskaane den, der attraar den, for og som altsaa kræves af ham for at erhverve den, er her først ligesom ved en Auktion at fjerne de andre Attraaende ved et Overbud. Men hermed er Sagen i dette Tilfælde ikke endt. Han staar, efter at have

fjernet de andre Konkurrenter, fremdeles overfor selve Besidderen, og det gjælder nu for ham om at overvinde dennes Ulyst til at skille sig ved Tingen. Besidderens Ret til at besidde Tingen er den sidste Hindring, som stiller sig i Vejen for hans Erhvervelse af den, og som det nu gjælder om at rydde bort. Den Anstrængelse, som hertil udfordres, bestemmer da Værdien, Vilkaarene for Ombytningen, og det vil saaledes ses, at den Brugsværdi, som Besidderen tillægger en Ting, er en medbestemmende Faktor i Bytteværdien.

Paa dette Punkt bliver Forholdet da omtrent det samme som ved en helt isoleret Forhandling imellem to Personer om Ombytning af to Ting, som de hver især tilfældig ere i Besiddelse af, eller i hvis Frembringelse de ere ulige produktive. Den *Brugsværdi*, som hver af dem tillægger sin Ting i Forhold til den Ting, han vil tilbytte sig, bestemmer her Grændserne for Bytteværdiens Fastsættelse, og selve denne Værdi vil, saafremt en Ombytning kommer i Stand — og i modsat Fald bliver ingen Bytteværdi konstateret —, danne sig der, hvor de modstaaende Anstrængelser for at overvinde den Andens Ulyst til at skille sig ved sin Ting, saa at sige, skjære hinanden. Det vil da bero paa den Styrke, hvormed enhver af dem hævder sit Standpunkt, om Værdien vil blive sat nærmest ved den ene eller den anden af de to ved de modstaaende Vurderinger fremkomne Grændser. Afgjørelsen kommer med andre Ord til at bero paa *et psychologisk Moment: Parternes Villie.* Den stærkeste Villie gaar af med Sejren; ere de lige stærke, vil Bytteværdien blive sat midt i Spillerummet; i modsat Fald vil den, der har den mest paatrængende Attraa — thi ogsaa dette Moment spiller ind med — lade sig drive op til den højeste Grændse for den Værdi, som kan tillægges Tingen, hvorimod den, hvem det er mere ligegyldigt, om Handelen kommer i Stand, eller som forstaar at give det Udseende heraf, vil være i Stand til at bringe al Fordelen ved Handelen paa

sin Side. Dette stemmer ganske med det af St. Mill opstillede Hovedresultat af hans Lære om den *internationale* Handel (l. c. II. S. 133): „Hvis der derfor spørges, hvilket Land der faaer den største Fordel af Samhandelen, er Svaret: det Land, efter hvis Frembringelser der i andre Lande er størst Begjær.... Det faar sine Indførseler desto billigere, jo større Intensiteten af andre Landes Begjær efter dets Udførselsartikler er, og det faar dem endvidere desto billigere, jo mindre baade Omfanget og Intensiteten af dets eget Begjær efter dem er. Markedet er billigst for dem, hvis Begjær efter fremmede Gjenstande kun er ringe“, — hvortil endnu kunde føjes: eller for dem, som forstaa at bibringe Modparten denne Tro.

En særegen Form for isoleret Ombytning er paa en Maade den almindelige *Boutikshandel.* Her staar stadig den enkelte Kjøber overfor den enkelte Sælger; ganske vist er der ved Siden af en stor Mængde baade Sælgere og Kjøbere, men disse komme ikke med i den *samme* Omsætning, saaledes som ved Markeds- eller Børsomsætninger. I Boutiker, hvor det gammeldags „Prutningssystem“ ikke er afskaffet, gjælder i høj Grad den sidst anførte Sætning: jo større Ligegyldighed Kjøberen simulerer, desto billigere faar han Varen. Hvor man derimod i Boutikerne fastholder „faste Priser“, frembyder Forholdet den Ejendommelighed, som ogsaa kan komme frem i andre Tilfælde af isoleret Ombytning eller ved Salg af enestaaende Gjenstande, Kunstværker t. Ex., saavel som i al egentlig *Monopolhandel*, at Sælgeren ensidig fastsætter Værdien. Varen udbydes til en vis Pris; vil Kjøberen ikke erlægge denne, kommer ingen Handel i Stand. I disse Forhold kan Værdien derfor afvige betydeligt ikke blot fra Produktionsomkostningerne, men ogsaa fra Varens samtidige Værdi i en gros-Handelen, og Erfaringen lærer tilstrækkeligt, at dette Sidste endog i forholdsvis lang Tid kan være Tilfældet. Og hertil kommer endnu den Ejendommelighed, at den Paastand, at der ikke samtidig kan

være to Priser for den samme Vare paa det samme Marked, ikke gjælder for Detailhandelens Vedkommende. Her finder man en Række af Udsalgssteder i samme By med notorisk forskjellig Pris for den samme Artikel. Her kunde saaledes den Sætning synes ikke at gjælde, at Værdien bestemmes ved den Anstrængelse, for hvilken Erhververen forskaanes; thi ofte vilde den, der kjøber i en dyr Boutik, kunne faa den samme Vare billigere i en anden. Imidlertid maa det dog siges, at Sætningen ogsaa her holder Stik; thi enten betaler man netop mere, fordi man vil forskaanes for den Anstrængelse at gaa til et fjernere Sted, eller ogsaa betaler man ikke blot Varen, men tillige en Tjeneste, som Sælgeren ved Siden af yder: man sætter Pris paa en opmærksom Betjening, paa at komme i et elegant Lokale, paa at være sikker paa Varens gode Kvalitet, hvis man ikke selv ret formaar at bedømme denne osv. At det saaledes er en Tillægsbetaling for Noget udenfor selve Varen, der erlægges, fremgaar deraf, at der konstant er det samme Differentialforhold imellem Priserne i de forskjellige Boutiker. Dersom derfor en enkelt Sælger forøger dette sædvanlige Forhold ved at nedsætte Prisen, saa at det kommer til at staa de andre Sælgeres Kunder, eller dog en Del af disse, klart, at de komme til at betale hine den ydede Tjeneste uforholdsmæssigt højt, og de derfor bestemme sig til at søge hen til den førstnævnte, ville de andre Sælgere ligeledes bestemme sig til at nedsætte Prisen, til det gamle Differentialforhold er gjenoprettet. Set fra dette Synspunkt kan det derfor siges, at selve Varen udbydes til en given Pris i alle Boutikker og at Værdien saaledes fastsættes ensidig af de Handlende. Det er altsaa disses Villie, deres Beslutning om at ville sælge til denne Pris, som det for Kjøberen gjælder om at overvinde, dersom det skal lykkes ham at fastsætte Værdien anderledes. Dette vil den enkelte Kjøber kun kunne gjøre ved selv at paatage sig den Tjeneste, som Detailhandleren yder, og kjøbe paa en-gros-Markedet; det er

netop, fordi Kjøbet i Boutiken forskaaner ham for denne Anstrængelse, at han gaar ind paa at give den forlangte Pris. Skjøndt det derfor synes, som om Værdien i de her omhandlede Tilfælde fastsættes ensidigt af den ene Part, er dette kun formelt Tilfældet; den saaledes normerede Pris kan kun opretholdes, for saa vidt og saa længe som den anden Part, Boutikens Kunder, foretrække at erlægge denne Pris fremfor at underkaste sig det Savn, at undvære Varen, eller den Anstrængelse at forskaffe sig den ad anden Vej[1]).

Hvad enten man derfor betragter den isolerede Ombytning eller den udviklede Markedshandel, den indenlandske eller den internationale Omsætning, en-gros- eller Detailhandelen, Ombytning af Ting eller Ombytning af Tjenester, overalt vil den Sætning, rigtig forstaaet, vise sig at holde Stand, at Værdien af en Ting eller en Tjeneste bestemmes ved den Anstrængelse, for hvilken den, der ønsker at besidde Tingen eller at faa Tjenesten ydet, forskaanes ved at faa hin overdraget eller denne ydet ved den særlige Omsætning, hvorom der er Tale. Selve denne Anstrængelses Størrelse beroer imidlertid i de enkelte Tilfælde, som paavist, paa en Flerhed af forskjellige, stundom rent individuelle Momenter. At angive og paapege disse er den økonomiske Værditheoris Sag, — men dermed har den ogsaa tilendebragt sin Opgave.

For saa vidt man nu vil indvende, at det jo dog hermed ikke er bestemt angivet, hvilken Værdi en Ting eller en Tjeneste i et hvilketsomhelst Øjeblik vil faa og hvad altsaa dens Markedspris nøjagtig vil blive, maa hertil

[1]) Det er tildels de her berørte Forhold, der forklare de øvrige af Thornton l. c. fremsatte Exempler, der anføres som „afgjørende Beviser imod den Formening, at Prisen maa stige, naar Efterspørgselen overstiger Udbudet"; thi i disse Exempler forudsættes det, at flere Kjøbere, end der kunne fyldestgjøres, ere villige til at betale samme Maximumspris. Sælgeren staar altsaa overfor flere ens Bud, af hvilke han vilkaarlig vælger et. Hans Villie gjør Udslaget.

svares, at det ogsaa ligger udenfor Økonomiens Opgave og udenfor Grændserne for dens Omraade at give Oplysning herom. Men dersom man tror, at man ad andre Veje og ved Benyttelse af andre Midler end de her benyttede kan naa videre frem, gjør man sig skyldig i en Illusion. Det er den økonomiske Videnskabs Sag at oplyse alle de Momenter, som øve Indflydelse paa Værdien, deres indbyrdes Sammenhæng og gjensidige Paavirkning saa vel som den ulige Styrke, hvormed de gjøre sig gjældende. Men at finde bestemte Tal-Udtryk for disse forskjellige Momenter og deres relative Styrke er ikke *Økonomiens* Sag, og der er derfor heller ikke i det Foranstaaende givet de fornødne Momenter til en *mathematisk-statistisk* Bestemmelse af Værdien. En Beregning t. Ex., som man oftere har forsøgt den, af den Prisstigning, som en vis Formindskelse af Kvantiteten under det Sædvanlige vil frembringe, ligger ganske udenfor Økonomiens Omraade og lader sig faktisk heller ikke udføre ved Statistikens og Mathematikens Hjælp. Thi det er i dette Tilfælde saa vel som omtrent i alle andre ugjørligt at skaffe alle de af Økonomien paapegede Forhold, der samle sig til det værdibestemmende Moment, statistisk oplyste. Det er Handelsstandens Opgave at søge saadanne statistiske Data tilvejebragte i saa stor Udstrækning som muligt, og jo bedre den løser denne Opgave, desto sikkrere vil den kunne forudberegne indtrædende Prisforandringer, disses Retning og *omtrentlige* Styrke; men hvor fortrinlig og fyldig Handelsstatistiken end kan blive, vil det aldrig blive muligt at skaffe *fuld* Oplysning om de herhenhørende objektive Data. Og ét Moment er der, som den aldrig vil kunne skaffe oplyst, og det er det *subjektive* Moment, *Parternes Villie* og Alt, hvad der paavirker denne. Det er ikke for Intet, at de Ord: *Mening* og *Stemning* spille en stor Rolle i alle Børsberetninger; thi i mange Tilfælde paavirkes Parternes Villie langt mere af en Phantasi, en Forestilling, en Forventning, end af de allersikkreste objektive Data. Lad

disse være nok saa omhyggeligt undersøgte og konstaterede, lad os forudsætte, at man til Punkt og Prikke véd, hvor store Lagere der findes af en vis Artikel, hvor lang Tid det vil tage at forøge dem, og hvor stor Forøgelsen i et givet Tidsrum kan blive osv. osv., — saa kommer en skjøn Dag et Telegram om en „kejserlig Nytaarshilsen" (1859) eller om en stor og indflydelsesrig Statsmands pludselige Død eller om et uventet Udbrud af en Revolution eller desl., og i samme Øjeblik styrte alle Beregninger over den sandsynlige Markedspris for den kommende Dag sammen.

Og derfor vil man heller ikke komme videre i denne Henseende ved Optagelse og Benyttelse af Mathematiken i Økonomiens Tjeneste. Alt, hvad Mathematiken og dens Tegnsprog kan gjøre for Økonomien, det er at gjøre det lettere at fastholde og gjennemføre en vanskelig og indviklet Tankebevægelse, at give denne et kort og præcist Udtryk og dermed at give den logiske Tænkning saa at sige en Stiver og Støtte. Men man vil ikke ad Mathematikens Vej paa Økonomiens Omraade naa til Resultater, som ikke *kunne* naaes ogsaa uden Mathematik ved Logiken og i dennes almindelige Sprog. Mathematiske Økonomer kunne give os nok saa fint udarbejdede Formler for det værdibestemmende Moment, — det vil aldrig lykkes at ombytte de algebraiske Tegn med faktiske, virkelige Størrelser. Og den eller de mathematiske Ligninger, hvorigjennem Værdiens saa meget efterspurgte x bestemmes, kunne være rigtige til Punkt og Prikke, og det kan have sin store Betydning at faae en saadan præcis mathematisk Ligning, — men ethvert Forsøg paa at indsætte faktiske Størrelser hviler paa Forudsætninger, som kunne briste, hvad Øjeblik det skal være. Lad saaledes „Produktionsomkostningerne" være nok saa omhyggeligt konstaterede, — de hvile dog paa den bestemte Forudsætning, at Arbejderne vedblivende *ville* arbejde for en vis Løn, at Kapitalisterne *ville* nøjes med en vis Rente, at Driftsherrerne *ville* være tilfredse med, at Prisen levner dem et vist Overskud

over deres Produktionsudgifter. Og i det Øjeblik en Strike udbryder, hvori Titusinder af Arbejdere nedlægge Arbejdet, forandres en Række af de Momenter, hvorpaa Værdiberegningen bygger.

Den af os opstillede Værdibestemmelse gjør selvfølgelig ikke Paastand paa at være Videnskabens sidste Ord i denne Sag; langtfra. Men om der nok saa meget findes Mangler ved vor Angivelse af det værdibestemmende Moment, om det nok saa meget kan paapeges, at det ikke er tilstrækkeligt udtømmende, at yderligere Momenter end de her fremhævede indgaa i samme, at de valgte Udtryk bør ombyttes med andre, skarpere, mere præcise, — saa Meget vil sikkert erkjendes, at den her opstillede Værdilov fyldestgjør den Fordring, at en Værdilov bør gjælde for alle Arter af Ombytning, samt at det ved den paapegede værdibestemmende Moment rummer Muligheden af de uforudseelige Forandringer og de uberegnelige Vexlinger, som karakterisere selve Værdien.

Prisafhandlingerne
for Aaret 1886—87.

Af de for Aaret 1886—87 udsatte Prisopgaver have 5 fremkaldt 8 Besvarelser. Bedømmelserne over de indkomne Afhandlinger lyde saaledes:

I. De filosofiske Afhandlinger.

Som Besvarelse af den filosofiske Prisopgave for 1886—87: „At udvikle Forholdet mellem Ret og Moral", er der indkommet to Afhandlinger.

Den ene af disse, som har til Motto: „Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas", udmærker sig ved klar Tankegang, livlig Fremstilling og mange træffende Bemærkninger. Saa meget des mere beklage vi, at Forfatteren, der lige saa lidt mangler Evner som Villie, ikke har fundet Lejlighed til at underkaste Spørgsmaalet en udførligere Behandling, ved hvilken dets forskjellige Sider kunde være blevne fremdragne. Allerede ved sin Korthed udelukker hans Afhandling sig fra at komme i Betragtning.

Den anden Afhandling, med Motto af Goethes Tasso: „Der Mensch ist nicht geboren frei zu sein", underkaster det fremsatte Spørgsmaal en grundig og alsidig Drøftelse. Forfatteren undersøger først Forholdet mellem

Moral og Ret fra et historisk Synspunkt, gaar derefter over til en Analyse af den moderne Morals og Rets Væsen og slutter med en udførlig ethisk og retsfilosofisk Betragtning. Afhandlingen vidner om godt Kjendskab til den moderne ethiske og retsfilosofiske Literatur, om psykologisk Sans og selvstændig Tænkeevne. Forfatterens Herredømme over Stof og Form synes at voxe efter Haanden som han arbejder sig frem ad; de sidste Afsnit ere de mest vellykkede. Der findes vel med Hensyn til enkelte Spørgsmaal en vis Vaklen og Mangel paa Gjennemførelse; men i det hele vidner Afhandlingen om en saadan Dygtighed og Begavelse, at Forfatteren fuldt ud fortjener den udsatte Pris.

Den 7de Marts 1888.

H. Høffding. *K. Kroman.*

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren af den sidst nævnte Afhandling at være cand. jur. Vald. Vedel.

II. Den historiske Afhandling.

Som Besvarelse af den stillede Prisopgave i Historie „En Fremstilling og Kritik af de nyere Opfattelser af Spørgsmaalet om Lensvæsenets Opkomst“ er indkommet en Afhandling med Motto: „Les véritables verités sont bien difficiles à obtenir pour l'histoire“.

Forfatteren af denne Afhandling er godt hjemme i den til Spørgsmaalet hørende Literatur, og naar han til mere indgaaende Behandling har udvalgt fire Hovedforfattere (Waitz, Roth, Fustel de Coulanges og Sybel), er der intet at indvende imod dette Valg; kun havde det været rimeligt som den femte at medtage Gierke, der i „Das deutsche Genossenschaftsrecht“ har givet en interessant Fremstilling af Lensvæsenet. Afhandlingen gjengiver de nævnte For-

fatteres Stilling til Problemet paa en i det hele udtømmende og korrekt Maade; ved en indtrængende Analyse af de mange Forhold, der her gribe ind i hinanden, er det lykkedes at gjøre Redegjørelsen klar og oplysende. Skridt for Skridt udtaler Forfatteren sin Mening om de omtvistede Punkter og viser herved god kritisk Evne og et sundt historisk Omdømme; med Grund fremhæver han, at der paa mange Omraader er større Enighed mellem de hinanden bekæmpende Forfattere, end disse selv ville tilstaa, medens han tillige forsigtig betegner de Punkter, over for hvilke Granskningen endnu ikke har bragt Klarhed. Afhandlingen er saaledes et modent Arbejde, hvori det vidtstrakte Æmne er fuldt behersket. Et andet Spørgsmaal er det, hvorvidt de Resultater, Forfatteren naar til, overalt kunne fastholdes. Man føler, at Forfatteren bedømmer de fremsatte Meninger ud fra vedkommende moderne Behandlinger selv og det i dem indeholdte Bevismateriale, derimod ikke ud fra et direkte Kjendskab til Middelalderens historiske Kilder. At erhverve et saadant vilde dog sikkert have fordret et større Spand af Tid, end der var lævnet Forfatteren, og et Krav herpaa kan heller ikke siges at ligge i den Maade, hvorpaa Opgaven er stillet. Med mere Grund kan man bebrejde Forfatteren, at han ikke har fulgt Lensvæsenets Historie noget længer ned i Tiden, end sket er. Han standser i den ældre Karolingertid ligesom de fleste af de omhandlede Forfattere, men adskillige af de Gaader, som Lensvæsenets Oprindelse frembyder, ville vistnok først kunne opklares ved et Studium af den efterfølgende Periode. Forfatteren synes i øvrigt selv at have indset dette, men ikke førend han stod ved Afslutningen af sit Arbejde.

Som Helhed maa Afhandlingen, der er skrevet i et rent og flydende Sprog, ubetinget betegnes som en tilfredsstillende Besvarelse af det fremstillede, indviklede og van-

skelige Spørgsmaal, hvorfor vi anse den fuldkommen værdig til den udsatte Prisbelønning.

Februar 1888.

E. Holm. *Joh. Steenstrup.* *Kr. Erslev.*

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være candidata mag. Anna Hude.

III. De nordisk-filologiske Afhandlinger.

Som Besvarelse af Universitetets Prisopgave i nordisk Filologi for 1886—87: „En Vurdering af Fr. Chr. Eilschovs videnskabelige Virksomhed og Stilling i den danske Literatur", er der indkommet to Afhandlinger.

Forfatteren af den første, med Motto af Turgenjew: „Uden for Nationaliteten er der intet, slet intet", har aabenbart forset sig paa Taines historiske Methode. Gjennem en vidtløftig Fremstilling af Eilschovs Familieforhold og Barndom forsøges det først at udlede Hovedtrækkene i hans Personlighed og Virken af hans fynske Oprindelse og Slægtsejendommelighed. Dette falder dog yderst søgt og overfladisk ud; Forfatteren sammenstiller med stærk fynsk Lokalpatriotisme en Mængde vidt svævende og tit uvedkommende kulturhistoriske Enkeltheder, og behandler dem meget løst, i en undertiden ret livlig, men vel flot Stil. Derpaa lader han imidlertid dette Motiv falde, og vender først lige mod Afhandlingens Slutning ganske kort og højst uventet tilbage dertil. Han gaar nu over til en udførlig Betragtning af Filosofiens Udvikling fra Bacon til Wolff, hvor den noget brammende Sprænglærdom stikker underlig af mod de grove Fejl i Citaterne af fremmede Sprog. Forfatteren finder her Tid og Anledning til de mærkeligste Sidespring; men da han skal til at gjøre Anvendelsen paa sit særlige Æmne, indskrænker han sig til løse Strøbemærkninger, uden at give nogen Karakteristik af Eilschovs For-

fattervirksomhed og uden en Gang at nævne, end sige gaa nærmere ind paa de fleste af hans Skrifter. De sprogreformatoriske Bestræbelser gjøres af paa et Par Sider, hvorpaa der i en Fart sættes en meget abrupt Slutning paa det hele.

Der er altsaa her ikke givet nogen som helst virkelig Besvarelse af den stillede Opgave. Trods enkelte Glimt af Liv og Selvtænkning, der dog ofte udarte til Jagen efter Aandrighed, er desuden Sprog og Stil ubehændig, og hele Behandlingen aldeles uordnet og uensartet. Der kan saaledes ikke være Tale om at prisbelønne Afhandlingen.

Forfatteren af den anden Besvarelse, med Motto af Tullin: „At tænke er at leve, at blive vis er at leve længe", har omhyggelig sat sig ind i Eilschovs Skrifter og den i øvrigt lidet omfattende Literatur, der berører dem. Efter en Fremstilling af Eilschovs Livsomstændigheder, hvor der dog ikke har kunnet bringes noget nyt frem, gives der en i det hele fornuftig, vel ordnet og med talrige Citater underbygget Udsigt over hans filosofiske og sprogreformerende Virksomhed. Hvad der derimod savnes, er en fyldigere og korrektere Behandling af den videnskabelige og kulturhistoriske Baggrund baade hjemme og i Udlandet. Her støtter Forfatteren sig næsten udelukkende til de summariske Oversigter hos Jens Møller og N. M. Petersen, og skjønt lejlighedsvis Sammenstilling f. Ex. med Holberg ikke ganske mangler, træder det dog langt fra klart nok frem, paa hvilke Punkter Eilschov maa siges at have givet nye Impulser og ført Udviklingen videre i den nye Tids, det 18de Aarhundredes Aand.

Den almindelige Indledning og det afsluttende Overskue over Eilschovs Betydning ere de mindst heldige og klare Partier. I det sidste Afsnit fortaber Forfatteren sig paa ny i Betragtninger over Sprogreformerne, som rettere hørte hen paa et tidligere Stadium, og navnlig her røber han sin utilstrækkelige sproghistoriske Indsigt, ligesom han vistnok stærkt overvurderer Eilschov.

Trods disse Indvendinger, og skjønt Sproget i Afhandlingen hist og her er temmelig forsømt, have vi dog, om end med nogen Tvivl, ment at kunne indstille Forfatteren til at belønnes med Universitetets Guldmedaille.

Den 10de Marts 1888.

Ludv. F. A. Wimmer. *J. Paludan.*

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren af den sidst nævnte Afhandling at være stud. mag. Julius Emil Ferdinand Clausen.

IV. De mathematiske Afhandlinger.

Af den stillede Opgave: „I en algebraisk Gjenfremstilling af 10de Bog af Euklids Elementer at paavise de enkelte Sætningers Forbindelse og Formaal“, er der indkommet to Besvarelser.

Den ene, som har Mottoet: „Cave omnia quae falsa“, indeholder en velskreven Fremstilling af Indholdet af Euklids 10de Bog, hvis Sætninger og Beviser enkeltvis gjengives temmelig umiddelbart, men ved Brug af det moderne algebraiske Tegnsprog. Der findes enkelte Misforstaaelser, blandt hvilke navnlig maa fremhæves, at Forfatteren ikke har opfattet det i Bogens første Sætning givne logiske Grundlag for hele Euklids paafølgende Undersøgelse af irrationale Størrelser; men i det hele er Euklids Tankegang klart og rigtig opfattet. Det har da med den anførte Undtagelse heller ikke været svært for Forfatteren at angive Sætningernes logiske Forbindelse og deres Formaal, for saa vidt dette sidste ligger inden for selve Bogen og kan findes ved Studium alene af denne.

Til en Vurdering af den mærkelige Bogs Betydning hører imidlertid mere, og den stillede Opgave forlanger mere, nemlig ikke blot en Paavisning af de Sætningers Formaal, som tjene til Gjennemgangsled, men ogsaa af For-

maalet for de Sætninger, som indeholde Bogens Resultater. I denne Henseende yder Forfatteren intet, og man faar ved Læsningen Indtrykket af, at han ganske har forsømt det til denne Vurdering nødvendige Studium af andre Skrifter fra Oldtiden, hvor man støder paa Bestemmelser af irrationale Størrelser, og af moderne Arbejder, som kunde tjene til Vejledning. Det lykkes derfor kun Forfatteren at vise, at han har opfattet Euklids Resultater rigtig; men hans algebraiske Formler give ikke en moderne Læser noget synderligt lettere Overblik over disse Resultater end det, som Euklid selv forstaar at faa frem ved den præcise, ensartede Gjengivelse i Ord af, hvad der i Virkeligheden er ensartet.

Vi kunne derfor ikke tilkjende denne Afhandling den udsatte Pris. I Betragtning af, at der foreligger en algebraisk Gjenfremstilling, hvis Enkeltheder ere godt og klart udtrykte, tør vi dog nok tilkjende den et Akcessit.

Den anden Afhandling, med Motto: „L'analyse et la géométrie au point de vue philosophique, sont deux branches d'une science unique; elles sont destinées à s'éclairer mutuellement, à se prêter un secours réciproque", giver i et Sprog, der maaske ikke altid er saa klart som i den foregaaende, en fuldstændigere Besvarelse af hele det stillede Spørgsmaal. I en korrekt Fremstilling af Enkelthederne af Euklids Bog lader Forfatteren ej blot disses logiske Forbindelse, men ogsaa de vundne Resultaters Betydning træde bestemt frem. Det sidste sker ved saadanne algebraiske Udtryk for Euklids irrationale Størrelser, som baade svare nøje til deres Dannelse og ere lette at overskue og vise, hvortil disse irrationale Størrelser kunde bruges. Bogens indre Sammenhæng, Aarsagen til dens Fremkomst og dens Sammenhæng med den antike Løsning af Ligninger gjøres dernæst til Gjenstand for særlige Kapitler. Disse lide af en vis Magerhed. Saaledes burde P. Tannery's korte Paavisning af hele Bogens Betydning, som har ledet Forfatteren af den foreliggende Besvarelse til en saa god Indsigt

i de enkelte Sætningers Betydning, have bragt ham til at gaa videre og af selve Euklids Beviser søge at fremdrage Løsningerne af de Ligninger, som føre til de irrationale Størrelser. Enkelte Gjætninger om, hvorledes nogle Sætninger ere fundne, yde ikke Erstatning for dette Savn.

Kjærnen i det stillede Spørgsmaal er imidlertid besvaret fuldstændig og rigtig, og derfor mene vi, at Besvarelsen fortjener den udsatte Pris.

Den 13de Marts 1888.

Thiele. *H. G. Zeuthen.* *Julius Petersen.*

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren af først nævnte Afhandling at være cand. phil. Axel G. Arneberg og Forfatteren af den sidst nævnte Afhandling cand. mag. S. A. Christensen.

V. Den fysiske Afhandling.

Som Besvarelse af Universitetets Pris-Spørgsmaal i Fysik og Kemi er der indleveret en Afhandling under Titlen: „Lysets Indflydelse paa den elektriske Ledningsevne", med Motto: „Plus on diminue le nombre des principes d'une science, plus on leur donne d'étendue". Afhandlingen viser, at Forfatteren har gjort et grundigt Studium af den til Æmnet hørende Literatur, og han har tillige givet en velordnet Oversigt over denne. Da han derved er stødt paa mange modsigende Angivelser, har han søgt at finde Aarsagerne dertil, og har i den Anledning anstillet en Mængde Forsøg, som baade synes at være vel udførte og klart fremstillede. Det er dog ikke lykkedes ham at vinde nye Resultater af Betydning, og han har heller ikke faaet Lejlighed til i saa stort Omfang, som det i den stillede Opgave ønskedes, at undersøge Lysets Indflydelse paa Ledningsevnen hos forskjellige Stoffer. Under disse Omstændigheder kunne

vi ikke anse det for rigtigt at indstille Forfatteren til at modtage Guldmedaillen, hvorimod vi foreslaa, at der tilkjendes ham et Akcessit.

I Marts 1888.

Julius Thomsen. *S. M. Jørgensen.* *C. Christiansen.*

Ved Navnesedlens Aabning fandtes Forfatteren at være stud. mag. Anton Eliot Hjuler.

Universitetets Prisspørgsmaal

for Aaret 1887—88.

---

1. THEOLOGI.

At undersøge Forholdet mellem Kants Lære om det radikale Onde og den kirkelige Lære om Arvesynden.

2. LOVKYNDIGHED.

Der ønskes en Fremstilling af Presseforbrydelserne og deres strafferetlige Behandling efter nordisk Ret og de vigtigste fremmede Lovgivninger.

3. STATSVIDENSKAB.

En Fremstilling og Vurdering af den forskjellige Maade, hvorpaa man i England og Tyskland ad Lovgivningens Vej har søgt at gribe ind i og ordne Arbejderforholdene.

4. LÆGEVIDENSKAB.

Prognosen og Indikationen for sectio cæsarea i Fortid og Nutid med særligt Hensyn til Valget mellem det egentlige Kejsersnit og Porros Operation.

5. FILOSOFI.

At fremstille og vurdere den nyere Filosofis Lære om, hvorvidt det er berettiget at antage en objektiv Omverden.

6. HISTORIE.

Danmarks Forhold til Sverige i Tiden fra Freden i Knærød indtil Sveriges Deltagelse i Trediveaarskrigen.

7. KLASSISK FILOLOGI.

En Undersøgelse af de Kilder, Seneca har benyttet ved Affattelsen af sine Quæstiones naturales, samt en kritisk exegetisk Kommentar til 6te Bog.

Exposito, quibus auctoribus Seneca usus sit in Quæstionibus naturalibus conscribendis liber sextus huius operis enarretur.

8. ØSTERLANDSK FILOLOGI.

Brugen af de sanskritiske Participier, saaledes som den fremtræder i Pancatantra og Hitopadega.

9. NORDISK FILOLOGI.

De i nordiske Person- og Stednavne indeholdte Minder om Hedenskabet.

10. ENGELSK FILOLOGI.

En detailleret Fremstilling af Hovedtrækkene i Dialektforskjellen mellem de to vigtigste Textgrupper (den ældre og den yngre) i Forshall og Maddens Udgave af Wycliffes Bibel (Oxford 1850 4vol 4to).

11. ASTRONOMI og MATHEMATIK.

Der ønskes en Udvikling af Forbindelsen mellem de elliptiske Funktioners Theori og de sfæriske Trekanters Theori.

12. KEMI og FYSIK.

Der gives en Fremstilling af Radikalbegrebets historiske Udvikling og Betydning for den theoretiske Kemi.

13. NATURHISTORIE.

Vore almindelige indenlandske Gravehvepsers og enlige Biers biologiske Forhold ønskes oplyste ved Iagttagelser og Undersøgelser. Besvarelsen maa ledsages af Exemplarer og oplysende Præparater.

Anmærkn. Besvarelserne af Opgaven i den klassiske Filologi skulle affattes paa Latin; til alle de øvrige benyttes enten det danske eller det latinske Sprog, efter Forfatterens frie Valg. Afhandlingerne maa indsendes til Universitetets Rektor inden den 1ste December 1888, med Undtagelse af Besvarelserne af den naturhistoriske Opgave, til hvis Indlevering Tiden staar aaben indtil 1ste December 1889. Adgangen til at vinde Prismedaillen er ikke indskrænket til akademiske Borgere og ubefordrede Kandidater, som ikke staa i noget offentligt eller andet Embede, men staar aaben for enhver, som uden at have opnaaet fast kongelig Ansættelse paa den Tid, Prisopgaven besvares, maatte føle sig opfordret til at deltage i Konkurrencen.

De indleverede Exemplarer af Besvarelser, hvilke der tilkjendes Universitetets Guldmedaille eller Akcessit, indlemmes i Universitetets Arkiv.

Dette Skrift udgaar som Indbydelse til Universitetets Højtidelighed i Anledning af Hans Majestæt Kongens 70aarige Fødselsdag. Festen er bestemt til at holdes Torsdagen den 12te April Kl. 12 i Universitetets Festsal. Universitetets Rektor, Professor, Dr. juris H. W. Scharling holder Talen. Før og efter Talen afsynges af Studentersangforeningen en for denne Højtidelighed forfattet Kantate af Dr. phil. E. v. d. Recke med Musik, komponeret af Professor, Dr. phil. J. P. E. Hartmann.

Kjøbenhavn, den 3dje April 1888.

Under Universitetets Segl.



1888.